

Onze Taal. Jaargang 4

bron

Onze Taal. Jaargang 4. Genootschap Onze Taal, Amsterdam 1935

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_taa014193501_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

De Duitse lijmpot.

Een van de typisch germanistische verschijnselen in ons hedendaagsche Nederlandsch is het aaneenlijmen van bijvoegelijke en zelfstandige naamwoorden. Vooral de techniek is een invalspoort voor dit verschijnsel en daarom heeft het ons zoo verheugd, uit een overdrukje van een artikel dat ons medelid de Heer G.J. v.d. Well heeft geschreven in het tijdschrift 'Faraday', te zien dat de techniek zich tegen die insluipsels gaat verweren. Wij nemen daarom uit het artikel dat gedeelte over, waarin de schrijver zijn methode aangeeft. Uitteraard spreken wij hiermede geen oordeel over die methode uit maar het feit dat een technicus tegen het germanistische gevaar in 't geweer komt en dit methodisch doet, verdient op zichzelf al groote waardeering. Zijn 'strategie' dan is de volgende:

'Volgens de Vries en te Winkel zijn samengestelde woorden verbindingen van woorden, die tot één geheel vereenigd zijn met het doel om een nieuw begrip uit te drukken verschillend van de som der begrippen, die door de afzonderlijke deelen uitgedrukt worden.

Volgens deze bepaling is er dus verschil tusschen een klein kind en een kleinkind, een hooge school en een hoogeschool.

Streng genomen heeft men dus, volgens dezen regel, alleen het recht om samengestelde woorden te vormen als de samenkoppeling wijziging brengt in het begrip van den niet verbonden vorm, in tegenstelling met het Duitsch, waar een samenkoppeling in elk geval toelaatbaar is, ja zelfs bij voorkeur toegepast wordt.

Toch houdt men niet halsstarrig vast aan dezen regel en laat men, vooral tegenwoordig, samenkoppelingen van woorden toe, waarbij de deelen hunne gewone beteekenis behouden.

Het hieruit volgend gevaar voor afstomping van ons Nederlandsch taalgevoel wordt nog vergroot door de wijze, waarop deze samenkoppelingen, in navolging van het Duitsch, in den regel geschieden.

Wanneer men voor een vreemd samengesteld woord een Nederlandsch equivalent moet vormen, dan doet men het best om de deelen, waaruit het vreemde samengestelde woord bestaat, te vervangen door overeenkomstige Nederlandsche woorden. Dit moet natuurlijk met beleid geschieden:

Stromart te vertalen door stroomaard, Speisekabel door spijskabel of Spannungsabfall door spanningsafval is verkeerd; de Nederlandsche namen zijn stroomsoort, voedingskabel en spanningsverlies.

Het Duitse woord Kurzschluss beteekent kortsluiting en mag dus in hiermede samengestelde woorden niet door kortsluit vertaald worden: een Kurzschlussstrom is dus een kortsluitingsstroom en geen kortsluitstroom en kurzschlusszicher is kortsluitingsvrij en niet kortsluitzeker, evenals wij zeggen brandvrij en niet brandzeker.

Maar zelfs al kiest men voor de deelen de juiste Nederlandsche equivalenten, dan nog kan men geraken tot samenkoppelingen van begrippen, die voor het Nederlandsch gevoel vreemd zijn.

Zoo zijn de deelen van de woorden Abdampf, Abwärme in het Nederlandsch af, stoom en warmte, maar de hiermede gevormde woorden afstoom, en afwarmte zijn voor ons onbegrijpelijk. De Fransche en Engelsche woorden vapeur perdu, waste steam wijzen op de juiste vertaling: verloren stoom, verloren warmte of, zooals men tegenwoordig ook wel zegt: afvalstroom en afvalwarmte.

Een Freileitung is geen vrijleiding maar een buitenleiding en Meszbereich niet meetbereik maar meetgrens, meetgebied, omdat het woord bereik in het Nederlandsch nooit in samenstellingen gebruikt wordt, maar slechts voorkomt met voorzetsels: binnen, buiten, boven, onder, enz.

Slaagt men er in door juiste vertaling der deelen van het vreemde, samengestelde woord een Nederlandschen term van overeenkomstigen inhoud te vormen, dan blijft nog de groote moeilijkheid over hoe deze deelen in het Nederlandsch aan elkaar te koppelen.

Samengestelde woorden worden voornamelijk gevormd tusschen zelfstandige naamwoorden, tusschen den stam van een werkwoord en een substantivum en tusschen een bijvoegelijk- en een zelfstandig naamwoord.

De koppeling geschiedt zonder of met een verbindingsletter, die door de welluidendheid of door verbuiging bepaald wordt.

Door nu bij het te vormen woord te letten op bestaande Nederlandsche termen met dezelfde woordsoorten samengesteld zal men er gewoonlijk in slagen een woord te vormen van Nederlandschen klank.'

Hierop volgen eenige belangrijke practische aanwijzingen van algemeenen aard betreffende de *t o e p a s s i n g* der methode. Maar daarvoor hebben wij nu geen plaats meer. Wij zijn echter voornemens op deze aanwijzingen later terug te komen. Het werk van den Heer v.d. Well op het gebied der taal verdient zeker ons aller belangstelling en sympathie.

De maatstaf van de leden.

Wij vervolgen met eenige beschouwingen van een belangstellend lid uit Oegstgeest.

Dit lid wil niet afgaan op het taalgevoel. Het heeft hem ‘kleinsmid’ doen veroordeelen, hoewel dit woord volgens het Wdb. al Nederlandsch is bij Kiliaan; het zou hem ‘snelrein’ laten goedkeuren alleen omdat hij meer vertrouwd is met dat woord. Ons lid wil niet, op grond van een groot teveel aan Duitschen invloed op onze taal, een aantal zuiver Nederlandsche wijzen van samenstelling (koppeling) uitsluiten uit vrees voor verbastering door andere die er op lijken en die Duitsch zijn. ‘Smaldeel’ is Nederlandsch, ‘smalspoor’ niet? Maar ‘snelgoed’ is wel heel Duitsch. Ons lid wil zooveel mogelijk vermijden, al kan hij dat niet steeds, woorden als: kleinvee, meerkosten, meerprijs, meerwaarde, smalfilm, vrijboer, vrijerf, vrijgevig, vrijschaar, vrijcorps, vrijwiel. Groothandel, hoogoven, kleinhandel, nieuwmodisch, sneldienst, snelrem, snelrein, snelverkeer, snelvervoer. Grootbedrijf, grootindustrie, hoogconjunctuur, hoogspanning, kleinarchitectuur, kleinbedrijf, kleinorkest, kleinproducent, kleinkunst, laagbouw, laagspanning, nieuwbouw, nieuwaanschaffing, nieuwvorming, snelgoed, volambtenaar, volburger, vrijgoed. Voor zoover deze woorden mogelijk niet Duitsch zijn, vermijdt ons lid ze, zegt hij, om de reden die de redacteur ook opgeeft: niet ‘vertwijfeling’ schrijven voor ‘wanhoop’ als het niet noodig is, om niet zichzelf en anderen in een ongewenschte richting te leiden. Als ‘afschuwelijke germanismen’ kenschetst ons lid: grootmacht, grootmoed, grootmogendheid, hoogalpen, hoogblauw, hoogdruk, hoogfijn (hier en op ‘hoogdruk’ ligt het er ‘te dik bovenop’), hoogspoor, hoogwild, hoogzee, kleinauto, kleinketel, kleinstaat, kleinstad, grootstad, nieuwprijs, snellastwagen, volgummibanden, volkorenbescuit, vrijbed en vrijleggen.

Uit Vorden:

Ik wil U (op mijne wijze, want ik ben geen taalkundige) uiteenzetten om welke reden ik een aantal woorden onderstreepte.

1. Vroeger was het ook in onze taal gebruik, om het b.v.n.w. aan het zelfstandig naamwoord te koppelen: b.v. ‘het roohert’ op uithangborden. ‘De Blauwbrug’ als eigennaam.
2. In Z.-Afrika is dat gebruik blijven bestaan: Daar spreekt men van ‘die vaalkoppie’. Ik heette indertijd daar ‘die fluwêldokter’ omdat ik een fluweelen jas aan had.
3. In het Duitsch maakt men van die samenstellingen een ruim gebruik, vooral indien die samenstelling met eenigen goeden wil een soortnaam kan aanduiden. De volgende woorden zijn naar dat gebruik gevormd; zij zijn onnederlandsch:
Grootstad, hoogspanning, hoogdruk (van water), hoogspoor, hoogzee, kleinauto, kleinketel, kleinorkest, kleinsmid (voor fijnsmid), laagbouw, laagspanning, nieuwaanschaffing, smalfilm, hoogalpen, nieuwgeboren,

nieuwprijs, nieuwprijs, nieuwvorming, volkorenbescuit, volgummi, volburger.

4. Het Nederlandsch heeft dat gebruik beperkt tot die samenstellingen, welke juist door hun samenstelling een nieuw begrip voorstellen, een andere beteekenis hebben gekregen (of, gescheiden geschreven, geen zin zouden hebben; zooals v o l v e t.)

Grootbedrijf, grootdoenerij, grootgrondbezit, groothandel, grootindustrie, kleinhandel, kleinbedrijf, grootkruis, grootmeester, grootspraak, grootvorst, grootwaardigheidsbekleeder, hoogveen, hoogoven, hoogverraad, hoogvlakte, hoogdruk (van boekdruk, cliché's en relief), nieuwzilver, sneldienst, snelvervoer, snelverkeer, snelrem, vrijbed, vrijgeest, vrijdenker, vrijheer, vrijvrouwe, vrijbiljet, vrijbuiters, vrijbrief, vrijstaat (republiek), vrijgeest, vrijstad (vrij toevlucht), hoogstam, vrijhandel, smalspoor (veldspoor), vrijwiel.

5. Om een soort aan te duiden bezigen we de samenvoeging niet. Zoo is paling, zwaarder dan een pond, in den handel een soort, welke veel meer geld opbrengt dan de soort, die dat gewicht niet haalt. Toch spreken de visschers nooit van dikpaling, altijd van dikke en dunne paling. Willen ze een enkel woord gebruiken, dan zeggen ze bakpaling of stoofpaling. En daarom zijn kleinketel, kleinorkest, kleinauto zulke hatelijke germanismen: tegen ons taalgevoel in gevormd.

6. Veel toegeeflijker is het Nederlandsch tegenover bijvoegelijke naamwoorden door samenstelling gevormd (grootmazig, kleinzielig, hooghartig, nieuwbakken, kleinmoedig enz.)

Eveneens tegenover zelfstandige naamwoorden uit een samenstelling gevormd zooals laagspanningsnet (laagspanning is een germanisme) grootwaardigheidsbekleeder. Hoogstam is een twijfelaar, maar hoogstammig is Nederlandsch.

7. De woorden vrijerf, vrijboer, vrijschaar, vrijgoed ken ik niet. Misschien zijn zij uit het oude hofrecht aan ons overgeleverd en dan zijn ze Nederlandsch, anders germanismen. Hoogwild en grootmoed ken ik niet.

8. Hoog in de beteekenis van z e e r geeft germanismen: hoogfijn, hoogblauw, hoogkomek, hooghoffelijk, hoogpoetisch.

Hoog in de beteekenis van v e r h e v e n geeft in samenstellingen goed Nederlandsche woorden: hoogaltaar, hoogmis, hoogtij, hoogtijdag en juist om de bijzondere beteekenis van het begrip h o o g hier aan te duiden.

Hoog in de beteekenis van hoog boven den grond geeft in samenstellingen germanismen: hoogspoor, hoogalpen, maar niet als men van zulke samenstellingen bvnw. maakt: hoogbeenig, hoogstammig, hooghartig.

9. Hoogzee is om velerlei reden een ergerlijk germanisme. We hebben immers het begrip volle zee. En hadden we het niet, dan zouden we nog niet het woord 'hoogzee' kiezen. Met kleinarchitectuur staat dat anders. Het is een germanisme dat we missen kunnen. Wij hebben het woord b i n n e n a r c h i t e c t u r . Hadden wij dat woord niet, dan konden ze het gebruiken. Het is niet onnederlands gevormd. Nieuwbouw is een germanisme, dat ik overnemen wil. We hebben geen eigen woord daarvoor. Er schijnt behoefte aan een woord voor dat begrip te zijn en het is niet op niet-nederlandsche wijze gevormd, behoort tot de groep onder 4 genoemd.

Hetzelfde geldt voor nieuwzilver, dat immers niet met zilver te maken heeft.

Nieuwvorming is een germanisme, dat we missen kunnen. Het klinkt zoo leelijk omdat we er een eigen woord voor hebben, nl. *g e z w e l*. Hadden we dat woord niet dan zouden we een ander moeten bootsen (en dat kan een Nederlander maar slecht) of leenen van het Duitsch, omdat het volgens den regel 4 is gevormd.

10. Smalfilm heb ik onderstreept. Een miserabel woord! Kunnen nu de liefhebbers geen eigen woord maken? Kan rolprent niet mede dienen?

11. Lastwagen is Duitsch. Wij zeggen vrachtwagen en daarom is ook de samenstelling snellastwagen veroordeeld. Vrijleggen is Duitsch. Wij zeggen: bloot leggen.

En tenslotte een enkel woord uit Shanghai.

De koppeling met bijvoegelijke naamwoorden heeft m.i. reden van bestaan, indien de beteekenis van ten minste één van de gekoppelde woorden er een belangrijke wijziging door ondergaat.

Ik zou willen spellen: groot-meester, groot-vorst enz.

De koppeling met bijwoorden (onverbogen vormen dus) lijkt mij niet in beginsel afkeurenswaardig.

Nieuwgeboren is m.i. een Germanisme voor: herboren, opnieuw geboren.

Wij laten nu den uitslag van de enquête volgen; de tusschen haakjes geplaatste cijfers duiden aan het aantal der stemmen *t e g e n*, uitgedrukt in procenten van het totaal der uitgebrachte stemmen.

Hoogvlakte, vrijbouter, vrijdenker, vrijeleide (0); hooghartig, hoogverraad, kleingeestig (1); grootkruis, grootspraak, hoogmis, hoogoven, nieuwbakken, sneltrein (2); vrijbrief (3); grootvorst (4); vrijevig (5); vrijbiljet (7); hoogveen (8); grootdoenerij (9); grootmeester (9); vrijhandel (12); grootsteeds(ch) (15); groothandel, kleinhandel (16); vrijhaven (17); hoogaltaar (18); snelverkeer (22); kleinmoedig (24); snelvervoer, grootgrondbezit (25); smalspoor, volvet (27); sneldienst (33); nieuwmodisch (34); vrijcorps (35); hoogtijdag (36); vrijvrouwe, vrijwiel (38); vrijheer (39); kleingeloovig (40); hoogspanning, vrijstad (41); grootwaardigheidsbekleeder (42); vrijegeest (47); hoogbeenig, kleingeld, vrijplaats, vrijschaar (50); laagspanning (52); hoogstammig, kleinbedrijf (53); grootindustrie, hoogbegaafd (56); vrijleen (57); grootmzig (60); nieuwzilver (61); smalfilm (63); grootbedrijf (66); snelrem (67); snelgoed (68); grootmacht (72); hoogadelijk (75); vrijbed (77); hoogconjunctuur, kleinvee (78); hoogstam, volkorenbesluit (79); kleinsmid, meerwaarde (80); nieuwgeboren, vrijerf (81); hoogaanzienlijk (82); vrijboer (83); grootmogendheid, hoogloffelijk (84); hoogspoor (85); grootmoed, kleinkunst, nieuwvorming (87); nieuwbouw, vrijleggen (88); hoogblauw, hoogkomek (90); laagbouw, vrijgoed (91); hoogalpen, hoogdruk, volburger (92); kleinarchitectuur (93); hoogpoetisch, hoogzee (94); kleinproducent (95); grootstad (96); hoogfijn, kleinstaat, meerprijs, nieuwprijs (97); kleinauto, kleinorkest, meerkosten, snellastwagen, volgummibanden (98); hoogwild, kleinstad (99); kleinketel, nieuwaanschaffing, volambtenaar (100).

Opmerkelijk is het, en leerzaam, dat op een totaal van 107 woorden eenstemmigheid slechts heerscht ten aanzien van 7 woorden (4 met algemeene stemmen goedgekeurd, 3 met algemeene stemmen verworpen).

Het 'stil protest' heeft blijkbaar bij vele leden aanleiding gegeven tot afkeuring van woorden als: hooghartig, hoogverraad, e.v.; 'grootbedrijf' heeft meer afkeuring gevonden dan 'grootindustrie'; 'meerprijs' en 'meerkosten' groter tegenstand dan 'meerwaarde'.

Vele leden hebben zich verheugd over onze enquête, omdat zij daardoor weer eens aanleiding hebben gehad tot het kritisch beschouwen van hun taal; en de algemeene conclusie is dat taalzuivering 'een belangwekkend, maar moeielijk ding' is.

Wij onderschrijven deze meening. Een groot lichaam heeft ons eens geschreven, dat op het stuk van taal de *v o x p o p u l i* het hoogste gezag toekomt. Wij prijzen ons gelukkig dat wij in onzen Raad van Deskundigen een zoo krachtig centraal steunpunt hebben verkregen, als er in ons land nog niet bestond!

Een verheugend teeken.

De Heer A.J. Bolthenius Brouwer heeft als voorzitter van de Maatschappij voor Letterkunde in de laatste jaarvergadering een rede gehouden, waaraan wij het volgende ontleenen:

Tusschen de Nederlandsche l e t t e r k u n d e met al haar rijkdom en de s p e l l i n g van het Nederlandsch met al haar bedroevende verscheidenheid vond ik een verstooteling, een aan bloedarmoede lijdend kind, dat Gij, dames en heeren, allen kent. Het is de Nederlandsche taal, van het dagelijksch leven, hetzij gesproken, hetzij in schrift gebracht,

de Nederlandsche taal, welke verwaarloosd wordt door die haar gebruiken, niettegenstaande zij is het middel om onze gedachten uit te drukken, het groote, machtige en gevoelige instrument, dat in begrijpelijke klanken naar buiten doet komen wat in ons hoofd en hart leeft, 'de tale' - zooals C o o r n h e r t zegt - die 'een vroedwif' is 'der zinnen, een tolck des herten ende een schilderij der ghedachten, die anders binnen den mensche verborghen ende onzichtbaar zijn'. Gij wilt mij wel toestaan voor die verstooteling Uw deernis en Uw hulp in te roepen.

Jaren geleden las ik een verslag, door een Engelsche commissie uitgebracht van een onderzoek, dat op last van den Board of Education was ingesteld naar de plaats, die het onderwijs in het Engelsch en de Engelsche letterkunde innam in het onderwijsstelsel van Engeland. Het rapport verscheen met den bondigen titel: *The teaching of English in England*. Het droeg het nationaal belang, dat gelegen is in het behoud van een zuiver gesproken en geschreven taal, op aan de hoede van de school. 'Wat wij thans zoeken - zoo las ik in het rapport - is niet maar e e n m i d d e l b i j het onderwijs, één kamer van het gebouw, dat wij wenschen te bouwen, maar het punt van a a n v a n g e n f u n d a m e n t, waaruit al het andere moet ontstaan. Daartoe bestaat slechts één stof. Wij maken geen vergelijking, wij constateeren slechts het onomstootelijke feit, dat voor Engelsche kinderen geen enkele kennis den voorrang kan hebben boven die van het Engelsch, noch eenige literatuur boven de Engelsche en dat deze twee zóó verbonden zijn, dat zij den eenig-mogelijken grondslag vormen van een nationale opvoeding'.

.....
D a u d e t laat zijn uitbundigen meridionaal, Numa Roumestan, zeggen: 'Als ik niet spreek, denk ik niet'. We zouden kunnen zeggen: Als ik niet j u i s t spreek, denk ik niet j u i s t'. Ons zwak u i t d r u k k i n g s v e r m o g e n verraadt dikwijls de zwakheid van ons d e n k v e r m o g e n.

Het stemt tot verheugenis dat ook uit dezen kring, waarin letterkundigen en journalisten - de voorgangers van ons volk op zoo menig terrein - elkaar ontmoeten, zulk een krachtig woord klinkt ter bescherming van wat wij gevoelen als een belang van de hoogste orde: de Cultuurschat van de Nederlandsche taal!

Op 'eigenwijs'.

Dicéna is toch... eigenwijs.

Daar bracht de krant mij van 't bewijs:

'k Zie 'Kleinprijs' statig paradeeren.

Wat zin had dan de vraag?

Wat baat dan adviseeren?

Stelt in een zuivere taal wel sterk, oprecht belang

Die raad verlangt, dan tegenraad ontvangt, en echter gaat zijn gang?

Van onze leden.

Een onzer leden schrijft ons: In mijn courant worden nuttige wenken verstrekt voor bezitters van ‘warmwaterverwarming’. In één artikel lees ik: Men sluit de bovendeur pas weer als de ketelwatertemperatuur voldoende gezakt is.

Mag ik het water in den ketel ‘ketelwater’ noemen? En de temperatuur van dat water ‘ketelwatertemperatuur?’ Mijn ketel heeft een inrichting, die de temperatuur van het ketelwater automatisch regelt; zullen wij zulk een instrument een ‘ketelwatertemperatuurregelaar’ noemen? Die dingen worden niet uit de hand gemaakt; dat geschiedt in een fabriek, een ‘ketelwatertemperatuurregelaarfabriek’ dus. Ik ken den directeur van zulk een fabriek; hij is een ‘ketelwatertemperatuurregelaarfabrieksdirecteur’.

Zullen wij hierbij ophouden? Of zullen wij de dochter van onzen vriend, als zij naar een betrekking solliciteert, daarbij, ter aanbeveling, laten vermelden dat zij is ‘ketelwatertemperatuurregelaarfabrieksdirecteursdochter’?.

En als wij ophouden, w a r zullen wij dat dan doen?

Nog steeds kleven!?

- Een van onze leden heeft onlangs gewezen op het misbruik om voor ‘plakken’ het woord ‘kleven’ te gebruiken. (Een Rotterdamsche ‘kleefmachinefabriek’). Een ander lid zendt ons nu een krantenknipsel, waarin sprake is van de vervaardiging van zendlampen. Het glas van zulk een lamp, lezen wij, wordt op het metalen gedeelte daarvan v a s t g e k l e e f d, waarmee men de beoogde verbinding verkrijgt.

Een kleverige geschiedenis wordt dat zoo!

Men vraagt ons om een goed equivalent voor het woord ‘omstreden’ (een veel-omstreden vraagstuk). ‘Betwist’ zegt misschien te weinig; de bedoeling is uit te drukken dat er veel en vaak o m e n o v e r is getwist. Natuurlijk kan men omschrijven: Een vraagstuk waarover veel is gestreden. Maar kennen onze leden wellicht een Nederlandsch woord dat de bedoeling goed weergeeft?

- Gehoord in den trein. Ongelooflijk zacht weer hebben we toch; verleden jaar om dezen tijd liepen we schaatsen. - Nu lopen we toch ook schaatsen? - O ja, op de kunstijsbaan, meen-je. Zou ons oude Nederlandsche woord schaatsenrijden nu ook al niet meer deugen?

Germanismen (achtste lijst)

aanname (in de aanname dat U de juistheid van ons standpunt zult erkennen,...)	aannemende, onderstellende, in de onderstelling; soms ook: vertrouwende, in het vertrouwen
aanstrijken (in den zin van: verven)	verven

afroep (de verkoop geschiedt op afroep binnen zes maanden)	vordering, aanvraag, ontbieden
belegd met (de commissie brengt een rapport uit, belegd met haar advies)	voorzien van; vergezeld van; begeleid door
bewilligen in (de Raad heeft bewilligd in het aangaan van tien ondershandsche geldleeningen)	toestemmen in
briefpapier	postpapier, brievenpapier (niet: schrijfpapier; niet alle schrijfpapier dient voor brieven)
eigener beweging -er (de tachtiger jaren)	uit eigen beweging; uit zich zelf de jaren tachtig; de jaren tusschen tachtig en negentig
gedood (bij het treinongeluk werden twee passagiers gedood)	kwamen (er bij) om; om 't leven
gelijkberechtigd	gelijk gerechtigd
geval (in den zin van: affaire; het geval Dreyfus; het geval Stavisky)	zaak (iets anders is het, wanneer het een 'leerzaam' of 'piquant' geval is.)
huis (in: uitverkocht huis) (wij speelden gisteren voor een uitverkocht huis)	zaal (een uitverkochte zaal)
lastwagen	vrachtwagen
loos (wat is er loos?)	wat is er aan de hand? wat gebeurt daar (hier)? wat is er te doen?
lijden (hartlijden) (vgl.: borst-, darm-, ingewands-, lever-, long-, maag-, nier-, oog-, zenuwlijden)	hartkwaal
massa (bij een faillissement)	boedel; failliete boedel
merken (rijwielmerken) (in den zin van: belastingplaatjes)	rijwielplaatjes, belastingplaatjes (Fongers, Gazelle, Simplex, zijn rijwiel'merken'.)

[Nummer 2]

Zusje en broertje.

Dezer dagen hebben wij een bijeenkomst bijgewoond van de Maatschappij voor Woordkunst en we zijn tot de slotsom gekomen dat deze Maatschappij en ons Genootschap eigenlijk ‘zusje en broertje’ zijn. Want hetgeen wij beoogen op 't stuk van het s c h r i j v e n der taal, tracht genoemde Mij. te bereiken in zake het s p r e k e n : zuiver Nederlandsch.

Er wordt inderdaad bar slecht gesproken in ons land en we zouden waarlijk niet durven zeggen, wat we gebrekkiger doen: spreken of schrijven. Wanneer men, natuurlijk, de dialecten buiten beschouwing laat (dat zijn historische complexen), dan moet het ons treffen, hoeveel slordiger de gemiddelde Nederlander zijn taal spreekt dan b.v. de gemiddelde Franschman of Engelschman. En wij zijn óók nog slordiger dan de gemiddelde Duitscher al kan die óók wel eens zonderling met zijn taalklanken omgaan, voornamelijk echter met zijn m e d e klinkers - een echte Berlijner zegt: ‘Eene jut jebratene Jans ist 'ne richtije Jabe Jottes’ - terwijl w i j vooral de k l i n k e r s verslonzen. Over 't algemeen moet men trouwens, om een taal goed te hooren spreken, niet in de hoofdsteden zijn; het ‘Cockney-’ Engelsch van de geboren City-Londenaars is bekend evenals de illustratie daarvan door het volgende gesprekje tusschen iemand die wel en iemand die niet een ‘Cockney’ was:

C o c k n e y : ‘It is very 'ot in the hair’.

N i e t - C o c k n e y : ‘Well, just wipe your hair with some cold water!’

C o c k n e y : ‘No, I don't mean my 'air, I mean the hair of the hatmosphere!’

Zoo spreken ook Parijzenaars, door de zenuwachtige radheid waarmee ze zich uiteten, allermintst mooi Fransch en we herinneren ons, jaren geleden in een Parijschen brief in een der dagbladen eens een staaltje van een zomergesprek op een der Parijsche boulevards te hebben gelezen dat, phonetisch weergegeven, de volgende puzzle leverde:

‘Okifécho!’

- ‘Cépacroiabastépoxi!’

‘Tapalgosiésec?’

- ‘Siméjépalsou’.

‘Moijeané; jtofunboc.’

- ‘Cépadrfu’.

‘Alonzi’.

En dit was aan een P a r i j s c h blad ontleend, zoodat het een P a r i j s c h e n journalist zelf had getroffen dat zijn stadgenooten zulk bargoensch praatten.

Maar als men in Frankrijk buiten Parijs en in Engeland buiten Londen komt, dan hoort men toch over 't algemeen veel zuiverder Fransch en Engelsch spreken dan wij het Nederlandsch doen. Niet alleen door beschaafde maar ook door eenvoudige lieden.

Hoor de ‘garçons’ en de ‘waiters’ in de koffiehuisen, de kamermeisjes in de hotels (ook in kleine provinciehotels), de kleine winkeliers, de wegwerkers, de zeelieden.... ze spreken, g e m i d d e l d, hun taal véél beter dan dezelfde soort menschen het bij ons doen. Wat krijgt men b.v. in onze Tweede Kamer soms te hooren! We hebben daar eens een paar afgevaardigden met elkaar over loonen hooren harrewarren waarbij de eene verzekerde:

‘Se sène haucher’. -

waarop de andere uitriep:

‘Se binne laacher!’

Dat waren nu twee arbeidersafgevaardigden maar er was in dien tijd ook een hoogleeraar in de Kamer die ontstellend plat Nederlandsch sprak. Om zijn geweldige kennis van het burger-

lijk recht heette hij onder zijn studenten ‘Professor B.W.’ maar om zijn uitspraak van het Nederlandsch noemden ze hem dan ‘Professor Bai Wai’. En het verhaal ging, dat zijn dochter hem eens vroeg: ‘Vader, waarom noemen ze U toch Professor Bai Wai?’.... waarop hij zou hebben geantwoord: ‘Och kiend, ze zeggen dat ik tegen het Bai Wai zeg: “Bai Wai”, maar ik zeg daudgewaun: Bai Wai’. Hij hoorde zijn fout zelf in 't geheel niet!

En van een anderen afgevaardigde, een officier, hebben we eens het volgende opgeteekend:

‘Doet de Misse dit niet, dan sitte me' quaes' blijf' deelte as mette bokkabee. Na mij vookom is zulk een wijzing spoedig af te doen. De eenige oplossing, die aan de quaes' blijv' deelte geven kan worden, is mezizzies de opkomst der m'lies' in twee tij'pè'. Daaraan is echter onafschei' vebó', dat er gymnastiek- en oefsloka' wo' opgeri' en maatrè' wodtrof' dat het mlieska' voo' ièd oef' van eene 'viesie na d'andre oga. Laatemis' aan beide den'beel' eens ernstig aanda' schenk'.’

Ter verduidelijking moge misschien het volgende woordenlijstje dienen: Misse = Minister; bokkabee = blok aan 't been; blijv' deelte = blijvend gedeelte; mezizzies = mijns inziens; m'lies = militie; tij'pè = tijdperken; vebó = verbonden; oefsloka = oefeningslokalen; wodtrof = worden getroffen; mlieska' = militiekader; viesie = divisie; oga = overgaat; laatemis = laat de Minister. En men moet heusch niet denken dat er in de fonetiek iets overdreven is; deze afgevaardigde sprak waarlijk zóó en we hebben hem b.v. herhaaldelijk hooren gewagen van ‘de Kop van Ka’.... maar dan bedoelde hij: de Korporaals van het Kader!

Wij moeten hier bijvoegen dat deze afgevaardigde, in den loop der jaren, zéér veel beter is gaan spreken. Overigens zal men opmerken dat de voornaamste eigenaardigheid van z i j n taalzonden - het samentrekken van woorden, het weglaten van woorddeelen - ook gevonden wordt in het Afrikaansche Nederlandsch. Dat is dus blijkkelijk uit onnauwkeurige en te radde uitspraak van de moedertaal ontstaan.

Maar onze voornaamste spreekfouten zitten in de uitspraak der klinkers die van hun zuiveren, strakken en vlakken klank ontaarden - want het is een eigenaardigheid in de taal van ons nuchtere volk, wonend in een vlak land met strakke einders dat zijn klinkers zoo vlak en nuchter klinken in vergelijking met die van omringende volken - door het verslonzen en verslungelen van het gebruik onzer spraakorganen. Vooral van de lippen. Men moest eens gezien hebben, hoe goed al die sprekers en voordragers van ‘Woordkunst’ hun lippen gebruiken, hoe de mond telkens flink in andere vormen werd getrokken voor een klare, zuivere uitspraak! Zonder dat men eenige pedanterie in de klanken hoorde.

‘Woordkunst’ strijdt, in 't spreken, tegen hetzelfde als ‘Onze Taal’ in 't schrijven: tegen slordigheid, achteloosheid, geestelijke lamlendigheid. En daarom ook vóór hetzelfde: z u i v e r N e d e r l a n d s c h .

Elk doet dat op z i j n terrein, maar in gelijken geest.

Zoodat wij elkaar wel ‘Zusje en Broertje’ mogen noemen.

Uit het archief ‘Germanismen’.

Wij laten hieronder weder volgen de uitspraken van den Raad van Deskundigen ten aanzien van eenige woorden, die aan zijn oordeel zijn onderworpen.

INSTANTIE - Een woord dat kersversch uit het Duitsch is komen overwaaien en hier nu welig tiert. Vroeger werd het hier alleen gebruikt in den zin van ‘aanleg’: eerste instantie, tweede instantie; en dat was vermoedelijk ook in Duitschland het geval, tenminste in onzen (ouden) Van Gelderen vinden wij van het woord alleen in deze beteekenis melding gemaakt. Maar sindsdien heeft het bij onze oostelijke naburen grooten opgang gemaakt in den zin van: overheid, overheidslichaam, of wel lichaam of college alleen. En wij hebben dit gebruik gretig overgenomen. ‘Na ampel overleg met curatoren, rector magnificus, rijksgebouwendienst, monumentenzorg en dergelijke instanties’. ‘In de Stichting: Nederlandsche geleidehondenfonds (sic!) wordt door alle instanties, die zich met het lot der blinden bezighouden, samengewerkt’.

Nu geven wij gaarne toe dat, indien men zich nu eenmaal het gebruik van dit samenvattend woord heeft aangewend, het misschien niet altijd gemakkelijk zal zijn om het te vermijden. Maar in vele gevallen zal dit toch niet onmogelijk blijken.

Zoo zou men in den eersten van de geciteerde zinnen, i.p.v. ‘en dergelijke instanties’ kunnen spreken van: en andere bevoegde personen of colleges, of zeggen: en anderen, en andere betrokkenen.

In den tweeden zin zou ‘alle instanties’ kunnen vervangen worden door ‘alle instellingen’ of eenvoudig door: a l l e n .

Men zou daarmee handelen in den geest van verscheidene leden van onzen Raad, van welken één oordeelt: ‘Dat i n s t a n t i e s is een van die gewichtigheid verleerende clichés, zooals de krantentaal er zulk een menigte bezit’. - (Wat een ander lid doet zeggen: Precies mijn opinie. ‘De concerteerende had bloemen in ontvangst te nemen’ is ook zulk een misselijk cliché!)

AANSTRIJKEN - Onze Raad heeft in zijn meerderheid dit woord verworpen en daarvoor in de plaats gesteld: verven. Eenige leden

van den Raad wijzen er echter op dat, hoewel zij ‘aanstrijken’ met ons hedendaagsch taalgebruik in strijd achten, althans het bezigen van dit woord niet aanbevelen, het hier en daar in gewestelijke taal nog bekend is. - Terwijl ‘aanstrijken’ (of ‘bijstrijken’) in de beteekenis van ‘even bijverven’, ‘nog even een streekje geven’ niet mag veroordeeld worden.

Opgenomen O.T., 1, 1935.

EN OF! - Een van onze leden vraagt of deze veelgebezigde uitroep onverdacht Nederlandsch is of dat het vertaald Duitsch is (und ob..). Ons lid kan gerust zijn; het is volmaakt ‘Hollandsch!’, zegt een lid van onzen Raad. (In strict vertrouwen en geheel tusschen ons lid en ons: als het lid van den Raad, dat hier aan 't woord is, spreekt van ‘volmaakt Hollandsch’ - niet ‘Nederlandsch’ maar ‘Hollandsch!’ - dan is de mogelijkheid aanwezig dat... hoe zullen wij het zeggen... daarmee niet de hoogste loftuiting wordt bedoeld!)

- Een vulgaire spreekwijze, zegt een ander lid. Staat voor mij op zelfde peil als ‘reken maar!’ - Wil ons lid andere woorden, ter vervanging? Onze Raad biedt ze hem aan. Nou, offie! Nou, offet!’ Of, in gekuischte taal: Dat zou ik zoo denken! Dat kun je gelooven! Geloof dat maar!

DESTIJD - Een inzender meent opgemerkt te hebben dat in de Duitsche spreektaal dikwijls ‘damals’ wordt gebezigd, ook wanneer het niet de bedoeling is te verwijzen naar een bepaald tijdstip. En dit euvel vertoont zich thans ook bij ons, zegt inzender; en hij geeft als voorbeeld: wij hebben hem destijds al eens voor zulke praktijken gewaarschuwd. Het is duidelijk dat hier *i n d e r t i j d* had gebruikt moeten worden.

Dit laatste is de Raad van Deskundigen met den inzender eens, maar niet eens is de Raad het met de bedoeling, om den oorsprong van het euvel onzen oostelijken naburen in de schoenen te schuiven. - Het moet wel gezegd worden - aldus één lid - dat de *f o u t* van dit demonstratieve woord voor ‘iets onbepaalds’ niet door 't Duitsch is ontstaan. Het is, volgens dit lid van onzen Raad, een van de talloze bewijzen dat de ontwikkelde Nederlander niet taalkundig ‘geschoold’ is. - En een ander Raadslid zegt: ‘Ik weet zeker, dat het Z. Holl. dialect het gebruikt in dezelfde beteekenis als *i n d e r t i j d*. Daarom zou het dus wel geen Germanisme zijn. Niettemin niét in te voeren; *i n d e r t i j d* is algemeen en volstaat.’

EIGENER BEWEGING - Is afgekeurd; een germanisme. Eenige leden van den Raad overwegen de mogelijkheid dat wij hier te doen hebben met een ouden naamvalsuitgang. In den geest van: van ganscher harte, te goeder trouw etc.

Opgenomen O.T., 1, 1935.

BEWUST - Eenige leden hebben aangebracht de woorden: doelbewust; de bewuste (klassebewuste) arbeider. Vooral het woord ‘doelbewust’ heeft veel tegenkanting gevonden; van alle zijden is men tegen het gebruik ervan opgekomen. Wij hebben het aan het oordeel van onzen Raad onderworpen, maar de Raad heeft tegen ‘doelbewust’ (zich van zijn doel bewust; daar besef van hebben; precies wetende wat zijn doel is en de aard van dat doel is) niet het minste bezwaar. En wat betreft de uitdrukking ‘bewuste arbeider’, die kan er, naar het eenstemmig oordeel van den Raad, ook mee door. ‘De arbeider, die zijn waarde en beteekenis kent’.

Maar bij ‘klassebewuste arbeider’ hapert het; er zijn leden die ‘klassebewust’ verwerpen, maar zij blijven in de minderheid. De meerderheid van den Raad aanvaardt het woord. - Wij hebben ‘doelbewust’ en als het moet kan ‘klassebewust’ wel daarnaast staan. - Het woord is niet te missen; het is socialistische groeptaal. - Ik geloof, dat men veelal bezwaren tegen het ‘begrip’ of de ‘ideologie’ van het ‘klassebewustzijn’ verwart met taalkundige bezwaren.

Deze laatste commentaar doet ons meesmuilen; het is notabene een voorman uit de sociaal-democratische beweging, die het woord ‘klassebewust’ veroordeeld wil hebben. Mogen wij op hem een beroep doen om ons te helpen aan een beter woord?

DE (HET) - De afzet onzer producten binnen ‘de’ eigen grenzen. De spontane wil van Vlaanderen om ‘de’ eigen cultuur op te heffen. Veler blik op ‘het’ eigen leven. - Drie voorbeelden van, naar het oordeel van een onzer leden, verkeerde voornaamwoorden; in elk van deze gevallen zou dit lid het bezittelijk vnw. gebezigd willen hebben.

Maar hij krijgt den Raad n i e t met zich mede. Eenige leden van den Raad willen wel toegeven dat de gebezigde woorden ‘in de veelvuldige aanwending’ zeker als ‘germanismen’ mogen beschouwd worden en dat het bez. vnw. veel meer Nederlandsch taaleigen is; en een ander lid is wel van oordeel dat het vnw. hier gemist kan worden (e i g e n alleen is genoeg!), doch hij voegt er bij dat ‘het taalgebruik nu eenmaal wil, dat ze het pronomen er nog eens bijdoen’. F o u t, zegt dit lid, is het niet. - Maar de inzender krijgt twee andere leden van den Raad geheel tegen zich. ‘De taalgrens loopt midden door ons land’, luidt één oordeel. En het andere: “In Groningen en Drente gebruikt men hier bij voorkeur n i e t het bezitt. vnw. Men vindt dat, bij eenig taalinzicht, “Hollandsch”. Het komt mij voor dat de v r i j h e i d in de keuze van d e of bezitt. vnw. volkomen “Nederlandsch” is. - Het “Hollandsch” is inzake woordgebruik en syntaxis nog minder “normatief” dan inzake klanken en verbuiging””.

Van onze leden.

Verloofde

- Ons medelid te Shanghai, de Heer Mr. F.E.H. Groenman, vestigt de aandacht op het woord 'verloofde', dat hij als een germanisme beschouwt. Hij zou de vroeger gebruikelijke woorden 'aanstaande' of 'meisje' weder in eere willen herstellen.

Ook wij betreuren het verdringen van de woorden 'aanstaande' en 'meisje' - die in onze jeugd in beschaafde kringen algemeen gebruikelijk waren - door 'verloofde', zij het ook, dat wij er niet geheel zeker van zijn, dat wij het woord van onze Oostelijke naburen zouden hebben overgenomen. In het Fransch spreekt men immers ook van 'promise'.

Wij zullen bij gelegenheid eens het oordeel van onzen Raad over dit woord vragen.

Jeugdherberg

- Ons medelid, Mej. H. Hasper, deelt het bezwaar tegen het woord 'herberg' in deze samenstelling niet. Zij verwijst naar het bijbelwoord 'omdat voor henlieden geen plaats was in de herberg'. En naar de vroeger gangbare uitdrukking 'herberg verleen' en 'iemand herbergen'.

Wij maken gaarne melding van de meening van ons lid, maar wij zouden er op willen wijzen dat in den loop der tijden de beteekenis van het woord 'herberg' toch stellig een wijziging heeft ondergaan, echter geeft nog Van Gelderen bij: herberg, de toevoeging: nachtverblijf, logement, toevlucht(soord).

Nog eens: woonkamer

- Ons lid Prof. B. v.d. Burg te Wageningen schrijft ons: 'In "Onze Taal" 3 no. 8, schrijft iemand over "woonkamer". Is het niet mogelijk, dat dit woord uit het Friesch is overgenomen? "Huiskamer" is in het Friesch: "wenkeamer". Ook zegt men in het Friesch: "wij wenje yn de foarkeamer". Een ongebruikte kamer "wirdt net biwenne".'

Op wensch

- 'Ik lees in de krant' schrijft een lid, 'dat de schoolkinderen op wensch van den koning vacantie zullen krijgen'; wat dunkt u daarvan?

Ons lid zal denklijk niet ons oordeel willen vernemen ten aanzien van de wenschelijkheid om de kinderen de school te laten verzuimen; het zal wel zijn bedoeling zijn om den vorm 'op wensch' te toetsen.

Wij hebben 'op verzoek, op verlangen van' in gewoon gebruik, maar liever dan te spreken van 'op wensch' zouden wij willen zeggen: volgens den wensch, of: in overeenstemming met den wensch.

Zich verdragen.

- 'De salarissen verdragen zich met de norm van het rapport-Schouten'. Beter zou het zijn te zeggen dat de salarissen in overeenstemming zijn, niet in strijd zijn met de norm.

Fraaiigheden.

Een onzer leden vraagt ons of wij woorden als: grootaardig, onvervroren, schalplaat, verzwinden en dergelijke fraaiigheden eens aan de kaak willen stellen. En of wij ze niet héél erg vinden. Welnu, daar staan ze, als afschrikwekkend voorbeeld. Maar ze zijn lang niet zoo verraderlijk als zoovele dier woorden, die zoo heel zoetjes, met een onschuldig gezicht, den kring onzer woorden komen binnenstappen en onopgemerkt zich een warm plaatsje weten te veroveren. Van waar zij dan slechts met veel moeite zijn te verdrijven. (Wij denken hierbij o.m. aan woorden als 'meemaken' - voor: beleven, meedoen aan, doorstaan, lijden, enz. - waarover een lid van onzer Raad zulk een vernietigend oordeel heeft uitgesproken.¹⁾ En aan het achtervoegsel '-sche'. - Bunsensche brander - dat een lid van den Raad karakteriseerde als een 'afschuwelijk, tot groot bederf van onze taal strekkend, germanisme!')

Schrijverstaal

- Ons medelid, de Heer J.P. Smits, vestigt de aandacht op de on-Nederlandsche taal bij den schrijver Fabricius. Als voorbeelden haalt hij aan 'bij tafel bedienen' voor 'aan tafel bedienen'; 'op handen dragen' voor 'op de handen dragen'.

Het is niet voor het eerst dat in dezen zin de aandacht gevraagd wordt voor de taal van dezen schrijver. De boeken van Fabricius zijn in een sterk germanistische taal geschreven; zij wemelen van de ergerlijkste germanismen. Ze er uit te halen is een onbegonnen werk.

Voor! geen ivoor!

Een van onze leden zendt ons, met bovenstaande verzuchting, een krantenartikel, met het hoofdje: Elpenbeen.

In dat artikeltje wordt ons geleerd waar 'Elpenbeen' vandaan komt; dat wij het kostbaarste 'Elpenbeen' op Ceylon vinden; dat er Indisch 'Elpenbeen' bestaat, maar ook Siameesch 'Elpenbeen'; dat groen 'Elpenbeen' niet groen is en blauw 'Elpenbeen' van uitgestorven mammoeths komt.

1) '... zoowat het bedenkelijkste germanisme van de geheele lijst. De verbijsterende snelheid, waarmede het zich in de genoemde Deutsche beteekenissen in den laatsten tijd verspreidt en een aantal Nederl. woorden dreigt te verdringen...'

‘Elpenbeen’, zegt het artikel, ‘is in zijn structuur en kleur zoo verschillend van oorsprong, dat een deskundige op het eerste gezicht reeds kan zien uit welk rijk het afkomstig is’.

En wij - zegt ons lid - kunnen op het eerste gezicht reeds zien ‘uit welk rijk’ de schrijver zijn wijsheid heeft gehaald!

(‘Elpenbeen’ is - verouderd - Nederlandsch. Maar stellig hebben wij hier een geval van slaafsche navolging uit het Duitsch.)

[Nummer 3]

Onze Deutsche broeder.

Wij hebben van vriendelijke hand ontvangen eenige nummers van ‘Muttersprache’, het tijdschrift van den Deutschen Sprachverein, en wij hebben er met genoegen eens in gebladerd. Het blad beleeft nu reeds zijn 50sten jaargang; elke maand verschijnt een nummer van 32 kolommen, compres gedrukt.

Het gaat onzen Deutschen broeder goed, ondanks den nood der tijden. Het aantal leden - van hoofd- en ondervereenigingen - bedraagt ca. 35000; een achteruitgang tegenover 1930, toen de vereeniging niet minder dan 50000 leden telde, maar toch nog een merkwaardige prestatie. Het jaarlijksch inkomen kan geschat worden op f 75000. -. (Naar rato van de bevolking zou Onze Taal 2000 leden moeten tellen en een inkomen hebben van f 5000. -; wij zijn daar nog ver van af!)

De Deutsche vereeniging geniet veel medewerking van de Overheid; Rijks- en andere ambtenaren worden door hunne chefs aangespoord om kennis te nemen van de publicaties der vereeniging; Ministeries, Directies der Spoorwegen en van gemeentelijke instellingen raadplegen haar bij het redigeeren van uitgaande stukken (!).

Het euvel dat zich bij ons voordoet - het gebrek aan taalkundige ‘scholing’, volgens een lid van onzen Raad, bij den ontwikkelden Nederlander - is ook in Deutschland bekend. ‘Muttersprache’ spreekt van ‘erschreckenden Mangel an Sprachgefühl; Fehler die Legion sind; deutsche Sprachverwilderung!’

Nu zal het misschien niet zóó erg zijn als men geneigd zou zijn uit deze woorden op te maken, maar te verbeteren schijnt er bij onze Oostelijke naburen op dit gebied toch ook wel iets te zijn. Wat ons tot - zij het ook een wat schralen - troost kan strekken.

In onze kolommen is reeds herhaaldelijk sprake geweest van de Deutsche gewoonte - die o.a. onze ambtelijke stijl heeft overgenomen - om zinnen te vormen met overdreven lange tusschenperiodes. Het Kopenhaagsche blad ‘Ekstrabladet’ geeft een aardig voorbeeld van dit misbruik. Het citeert uit de ‘Deutsche Allgemeine Zeitung’ het volgende:

‘Am 14. und 15. Juli findet in Hameln im Rahmen der 650-jährigen Erinnerungsfeier an die Rattenfängersage das Reichstreffen der zur Reichsarbeitsgemeinschaft der Berufe im sozialen und ärztlichen Dienste E.V., Fachschaft 10 der Reichszentrale für Gesundheitsführung beim Reichsministerium des Innern gehörigen Reichsfachschaft der Desinfektoren, Abtlg. Kammerjäger, statt.’

Wie nu zou denken dat zulk een opmerking uit het buitenland de Duitschers zou ontstemmen, vergist zich. Het tegendeel is waar.

‘Muttersprache’ plaatst er het hoofdje boven: ‘Das Ausland muss es uns sagen’ en voegt er aan toe:

‘Die Äusserung des Blattes ist bei aller massvollen Sachlichkeit eine scharfe Verurteilung der überladenen Sätze, wie sie die deutsche Sprache leider immer noch kennt. Mögen sich Zeitungsmänner und Kaufleute, Beamte und Gelehrte das zu Herzen nehmen!’

Op nog een andere eigenaardigheid van de Duitse taal, het aaneenlijmen van woorden, hebben wij herhaaldelijk gewezen, omdat er bij ons volk een neiging aanwezig is ook dit verkeerde voorbeeld na te volgen.

Ook in dit geval vinden wij ‘Muttersprache’ aan onze zijde. Het blad citeert uit de ‘Juristische Wochenschrift’ het volgende lintwormwoord: Berufungsbegründungsfristverlängerungsverfügung.

En het schrijft daarbij: ‘Tiefbetrübt buchen wir diese Höchstleistung!’

Er is nog meer in de Duitse taal, waarvan wij het betreuren dat ons volk het al te bereidwillig overneemt; de neiging b.v. om zelfstandige naamwoorden te smeden. Ook hier staat ‘Muttersprache’ op de bres; het spreekt van een ‘Hauptwortseuche’ en hekelt uitdrukkingen als ‘für jeden Fall der Nichtbefolgung dieser Anordnung’ en ‘im Falle der Nichtbeitreibbarkeit (!)’.

Zoo is er, naast veel dat alleen de landgenoot waardeeren kan, menig ding in ‘Muttersprache’ te vinden, dat ook onze hartelijke instemming heeft en dat stellig ons streven ten goede komt. Wij hopen van tijd tot tijd uit het orgaan van onzen Duitschen broeder iets over te nemen. Tot beider voordeel!

‘Aanvoelen’

Een woord dat in zijn overstelpende, dikwijls smakelooze toepassing wrevel wekt bij velen, die gevoel hebben voor de taal. Het is verbijsterend te zien hoezeer deze zegswijze in allerlei geschriften is doorgedrongen; men kan haast geen dagblad ter hand nemen of er wordt van alles in ‘aangevoeld’. Het is een uitkomst geworden voor Jan-en-alleman.

Deze persoonlijke bepaling kan slechts het gevolg zijn van een zorgvuldige aanvoeling en verbeelding van datgene enz.... (Dr. P.N. van Eyk en Mr. van Royen in ‘Over boekkunst’) - Vosmaers geest is niet in staat geweest de komende literatuur aan te voelen (Willem Kloos in Nieuwe Gids Nov. 1934) - Iets als het noodlot, dat men enkel aanvoelt en niet klaar ziet. (Van Hulzen) - De aanvoeling der primaire sentimenten blijkt gaaf (Van Hulzen) - De nacht is voor den dichter het ‘adagio der erotica’. Dat ook is een speciaal aanvoelen van de natuur. (Dr. Jozef Muls over Paul van Ostayen) - Dat muzikaal-erotisch aanvoelen van het heelal. (Dr. Jozef Muls) - Met betrekking tot ‘Schets eener Kultuurgeschiedenis van Westeuropa’ van Dr. F.H. Fischer: De bovengenoemde ‘Schets’ geeft in zeer beknopte, compacte vorm een poging om de cultureele ontwikkeling van Westeuropa volgens de aangegeven methode uit te beelden - of liever, te doen aanvoelen. (Uit een dagblad) - Het surrealisme is een kunst, die men moet kunnen aanvoelen. (Uit een dagblad) - Zooals de toestand zich uit onze enquête laat aanvoelen, zal... (Uit een dagblad) - Bespreking, t.a.v. finantieele voorstellen. Spreker voelt een eenigszins verkeerde stemming aan bij de vorige sprekers, doch zegt dat het hier niet de kwestie is van... (Uit een dagblad) - Den afgeloopen zomer heeft weer een Polderdag (herdenking van het droogvallen van de Meer) plaats gehad. Verleden jaar keken wij naar films en goochelaars, thans was er een gedachtenlezer, die de stemming van den dag wonderwel wist aan te voelen. (Uit een dagblad) - De muziklessenaars werden opgesteld, de piano werd opengekapt en de klassieke meesterwerken werden aangevoeld met die ontroerende hulpeloosheid van den tastenden dilettant, die... (Uit een dagblad) - Over de beweegredenen, die een vrouw er toe gebracht kunnen hebben om een bepaalde houding aan te nemen: Laat ons daar maar niet over denken; wij

mannen kunnen toch de mentaliteit van een vrouw niet aanvoelen. (Uit een gesprek) - Over de moeilijkheden, verbonden aan het lezen van een constructie-teekening: Zooiets kun je een ander niet uitleggen; dat moet je aanvoelen. (Uit een gesprek).

Een lid van onzen Raad oordeelt:

“Anfühlen” is stellig een Germanisme. 't Is nu bij ons een cliché, een mode-woord, dat alle schrijvers elkaar na-schrijven en dat iedereen, naar 't wel schijnt, gebruiken moet!

Dikwijls wordt het (blijkens de reeks van voorbeelden) heel slordig en heel smakeloos gebruikt. Met smaak en tusschen “-” misschien soms aanvaardbaar.

Hermann Paul, Deutsches Wörterbuch (4e druk, 1933) geeft als voorbeelden: “ich fühlte ihm seine Erregung an” - dat wil, in 't Hollandsch gedachten u it g e d r u k t, zeggen: ik bespeurde, (ge)voelde, werd aan mijzelf gewaar wat h e m bewoog (wat er in h é m omging (om moest gaan). - Ik voelde (enz.) innerlijk (onwillekeurig) wat... enz. Of: I k v o e l d e (met nadruk) wat... enz.

“Man fühlt dem Bilde an dass es nach der Natur gemacht ist”: Men krijgt bij die schilderij het gevoel, dat die... enz. Men wordt innerlijk (heimelijk, onbewust, onwillekeurig) gewaar, dat die schilderij... Men v o e l t (met nadruk) dat die schilderij... J e g e v o e l z e g t j e, dat die schilderij...

Evenals alle cliché's en mode-(journalisten-) woorden behooren keurige schrijvers en denkers ook dit cliché te vermijden, en als zij 't b e g r i p noodig hebben, dit in Nederlandsche (gevoels)-termen trachten uit te drukken.

“Anfühlen” is een van die “gemakswoorden” die nadenken uitsparen.”

Een ander lid zou in het citaat van Willem Kloos de voorkeur geven aan ‘een voorgevoel te hebben’, of zeggen: Vosmaers geest is niet in staat geweest de komst der nieuwe literatuur te voelen. In het tweede citaat-Van Hulzen zou ‘de aanvoeling’ vervangen kunnen worden door ‘het gevoel (begrip) voor. In het tweede citaat-Dr. Jozef Muls zou gesproken kunnen worden van het ‘muzikaal-erotisch (ziels)contact met het heelal. En ten aanzien van het laatste citaat, (dat over het lezen van een constructie-teekening) merkt dit lid van den Raad op: ‘H i e r b i j v. i s v ó e l e n met “zwaar” accent uitnemend’. En hij voegt er als algemeene opmerking aan toe: ‘In het algemeen is het gebruik van a a n v o e l e n een poging om in het schrift door een zichtbaar praefix uit te drukken wat men bij het spreken door dat accent doet, èn den ‘toon’. Duitsch is het niet (meer).

En dit zegt een derde lid van den Raad:

‘Toen de “tachtigers” gingen doorwerken, moest men alles, wat men niet begreep “voelen”, of men telde niet meer mee; sinds enkele jaren behoort men het t e b e n a d e r e n, a a n t e v o e l e n e n t e r e a l i s e e r e n. Wij mogen blij zijn, als we bij het b e l e v e n, dat nu al eenigen tijd zeer in zwang is, ook nog niet moeten gaan i n - v o e l e n.

Hier heeft men niet zoozeer te doen met overneming van Duitsche, oppervlakkig wat op Hollandsch lijkende woorden, maar met een uit den vreemde overgenomen beschouwingswijze en geestesgesteldheid: d.w.z. bij sommigen wezenlijk gemeend, bij velen ijverig nageëapt om in de artistieke mode niet achter te blijven.

Het geneesmiddel ligt hier niet in de bestrijding van een paar woorden; maar in een afschudden van de ziekelijke - of malle - gezindheid.'

Uit het archief 'Germanismen'.

Dierarts

- In No. 6, 1934, hebben wij laten zien op welke gronden onze Raad het woord 'dierarts' heeft afgekeurd en wij hebben daarbij o.a. vermeld de opmerking van een lid van den Raad. 'Men zegt toch ook niet: vrouwarts? (oogarts, enz. is een heel ander geval).'

'Mag ik eens vragen', schreef daarop ons lid, de Heer W.E. Voûte, 'waarom oogarts een heel ander geval is? Had men niet kunnen spreken van ooggenarts?'

Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden, bleef ons niets anders over dan ons om voorlichting te wenden tot het lid van onzen Raad, die de opmerking gemaakt had (op het gevaar af dat wij daarmee de grens van het geoorloofde wat al te dicht zouden naderen!).

Het lid in kwestie heeft ons de gevraagde voorlichting niet willen onthouden en zegt:

'Een volledig, afdoend antwoord zou heel wat onderzoek vereischen. Zelfs het proefschrift van Mej. Dr. van Lessen over "Samengestelde Naamwoorden in het Nederlandsch" biedt hiervoor geen voldoende materiaal. In hoofdzaak komt het er op aan, welke groepen van de verschillende vormingstypen voor ons taalgevoel bestaan; dat zijn er hier twee: met het eerste lid in het meervoud, òf wel in het enkelvoud. En dan zullen namen van het lichaamsdeel, waarmee een specialist zich bijzonder bezighoudt, in het enkelvoud staan (vermoedelijk naar oudere woorden als tandpijn, oogkwaal, oorziekte, enz.), maar die van groepen van levende wezens in het meervoud: kinder- (fungeert voor ons gevoel ten deze als meervoud!), armen-, vrouwen-, honden-, paarden- (ja, met verdere analogie: poppen-) dokter of -arts. (Vee in veearts als verzamelwoord het meervoud vervangend). (Eigenlijk gaat het voor arts alleen geheel op; "dokter" wordt in de volkstaal ook met het meervoud van den naam van lichaamsdeelen verbonden: de oogendokter).

Op het waarom? kan alleen een zeer lastig en tijdroovend onderzoek, dat van alle in aanmerking komende woorden den tijd van ontstaan moet trachten vast te stellen, een antwoord geven. Want zulke woorden worden niet gevormd naar theoretische regels maar naar oudere, levende voorbeelden. Bijkomende vragen zouden dat onderzoek nog moeilijker maken: als b.v. in hoeverre "-en" werkelijk een meervoudsuitgang, in hoeverre wezenlijke, of analogisch nagebootste genitiefuitgang is; maar dat kunnen wij hier beter laten rusten.

Daarom begon ik te redeneeren uit ons tegenwoordig taalgevoel."

ROND DUIZEND GULDEN - Eén lid van den Raad twijfelt er aan, of 'rond' hier als een germanisme moet beschouwd worden; hij verwijst naar de goed Nederlandsche uitdrukking: We zullen er een r o n d getal van maken. Een ander lid zou er een Provincialisme in willen zien (Zuidel. provinciën?). De meerderheid van den Raad veroordeelt 'rond' in deze uitdrukking als een germanisme.

Opgenomen O.T., 3, 1935.

RONDON - 'Zou het niet goed zijn', schrijft een lid van onzen Raad van Deskundigen, 'ook eens te waarschuwen tegen het sinds enkele jaren in de mode gekomen r o n d o m in de beteekenis o v e r : rondom de Volkenbond, het Vaticaanse Concilie, mijn werk (Verwey) enz.? In de meeste gevallen (titels) kan men heel goed elk voorzetsel missen.'

WAGENVOERDERS - (In de taal van de Nederlandsche Spoorwegen. 'Een cursus voor wagenvoerders voor Diesel-electrische tractie). Eenstemmig als germanisme veroordeeld. - Al hebben wij: vervoer, voerman, voerlieden, een wagen, wagon, auto of rijtuig wordt bij ons niet 'gevoerd', maar b e s t u u r d .

Opgenomen O.T., 3, 1935.

(Opmerking van een der leden van den Raad: 'Diesel-electrisch' lijkt mij nòg erger!)

-WEZEN - Beoordeeld (en v e r o o r d e e l d) zijn de woorden: geldwezen, bankwezen, assurantiewezen, verkeerswezen. Wij kenden ook: loodswezen en schoolwezen, maar deze woorden hebben wij niet willen aantasten, denkende dat ze onmisbaar waren.

- Een lid van den Raad merkt echter ten aanzien van dit laatste op: Ik zou liever zeggen 'loods- en schoolwezen zijn al te veel ingeburgerd, om ze nog te bestrijden' dan 'zijn onmisbaar'. Wij kunnen het ook heel goed stellen zonder 'kerkwezen'. Zoo zou m.i. 'de school' of 'het onderwijs' ook kunnen volstaan. En 'het loodsbedrijf'.

- Al die 'wezens' zijn vervelende wezens!

Opgenomen O.T., 3, 1935.

LIEFDESBRIEF - Als germanisme veroordeeld. Eén lid van den Raad teekent er bij aan: - evenals b.v. 'liefdedansers', als titel van een schilderij. (N e d e r l a n d s c h : Minnebrief).

Opgenomen O.T., 3, 1935.

Van onze leden.

Eilgut

- Ons lid, Prof. B. v.d. Burg te Wageningen stuurt ons een etiket van de spoorwegen dat geplakt was op een pakje van Leeuwarden naar Wageningen en dat zóó luidde: ‘Niederländische Eisenbahnen. Eilgut von Leeuwarden nach Wageningen über...’ (niet ingevuld). ‘Angenommen am...’ (niet ingevuld).

Wij onderstellen dat men te Leeuwarden zulke gedrukte plakbriefjes klaar heeft liggen voor het verkeer met Duitschland en dat men, bij de verzending van dit *E i l g u t* in der ijl zich heeft vergrepen (in den letterlijken zin des woords). Het woord ‘Wageningen’ althans was *n i e t* gedrukt doch met blauw potlood ingevuld. Maar het moge dan blijven bij dit ééne ‘vergriep’.

Met betrekking tot het bij de spoor gebruikelijke woord ‘ijlgoed’ schrijft een ander lid: ‘Zou het ooit gelukken de on-Nederlandsche uitdrukking ‘ijlgoed’ uit te roeien? Ondanks het vrijwel algemeene gebruik staat mij deze woordvorming nog altijd tegen.

Wij teekenen hierbij aan dat het woord ‘ijlgoed’ op non-actief is gesteld en dat het dus nu wel uit het spraakgebruik zal verdwijnen. Wat vroeger door de Spoorwegen werd aangeduid met ‘ijlgoed’ en ‘bestelgoed’ heeft nu den naam van *s n e l g o e d* gekregen.

Stellig geen verbetering, maar er zal weinig tegen te doen zijn. De Spoorwegen schrijven nu eenmaal het gebruik van dit woord voor en daar moeten wij ons naar schikken. Het ware te wenschen dat lichamen als onze Spoorwegen, alvorens een nieuw woord in te voeren, deskundig advies vroegen.

Schaatsenloopen

- Een belangstellend lezer uit Emmen wijst ons op de mogelijkheid, dat de uitdrukking ‘schaatsen loopen’ niet ontleend zou zijn aan het hd. Schlittschuhlaufen. Wanneer n.l. de treinreizigers, die de uitdrukking bezigden, uit het Noorden zouden komen, zou men geneigd zijn te denken aan een - overigens even betreuenswaardige - verhaspeling van een uitdrukking die in Groningen en Drenthe inheemsch is.

De volksmond in die provincies kent, zegt hij, schaatsenrijden niet en spreekt van ‘scheuvelloopen’ (schuifelloopen?). Onze correspondent, hoewel geen Noorderling, heeft het woord onmiddellijk overgenomen en spreekt en schrijft bij voorkeur ‘scheuvelloopen’ of ‘scheuvelen’. Het is volgens hem een van die zeer duidelijke omschrijvingen, waaraan de dialecten, door toenemende ontwikkeling, steeds armer worden.

Hij merkt ten overvloede op dat Van Dale het woord ‘scheuvel’ geeft en dat deze de schaats een voorwerp noemt om snel mee over het ijs te ‘loopen’. Van Dale moet dus ook in staat zijn geweest om te zeggen: Ik ga een eind schaatsenloopen.

Wij maken gaarne melding van deze stem uit het Oosten, maar het feit dat de uitdrukking ‘schaatsen loopen’ gehoord werd uit de mond van twee blijkbaar

‘rasechte’ Amsterdammers maakt het buiten kijf dat wij in dit geval, zooals in de meeste andere, te doen hebben met Duitschen invloed. (‘Schaatsen loopen’ is niet inheemsch in de hoofdstad!)

En noe mágge we lieden dat ônze Drentsche vrunden nog lange meugt scheuvelen.

Germanismen (negende lijst)

liefdesbrief	minnebrief
mild (mild klimaat, weer)	zacht
opvallend (een opvallend verschijnsel, opvallend gekleed gaan)	in het oog vallend, (v. verschijnsel:) treffend
postaanwijzing	postwissel
rond (een bedrag van rond duizend gulden)	ongeveer, omtrent, om de -, om en bij -.
slaan (A. sloeg B. in den eindwedstrijd)	verslaan, overwinnen, kloppen, het van iemand winnen (A. won het van B.)
slijmhuid	slijmvlies
tendens	drang, neiging, strekking, doel (of, als men zijne bedoeling niet in het Nederlandsch kan uitdrukken, dan maar liever: tendentie [cf. ‘intentie’])
wagenvoerders (De Ned. Spoorwegen hebben een cursus georganiseerd voor wagenvoerders voor Diesel-electrische tractie)	wagenbestuurders (‘bestuurders’ alléén is hier ook al genoeg)
-wezen (geldwezen, bankwezen, assurantiewezen en dgl.; ook verkeerswezen) (Inspecteur van het Verkeerswezen)	geld-, bank-, assurantiebedrijf geldzaken (vgl.: Binnenlandsche Zaken, Zaken van Staat, Staatszaken) verkeer (Inspecteur van het Verkeer)

[Nummer 4]

Alledaagsche zonden.

Er zijn, buiten het kader der germanismen, van die taalzonden die de meesten van ons wel eens begaan en die toch z o n d e n zijn.... al mag men, ten aanzien van sommige ervan, betwijfelen of ze meer dan in schoolschen zin zoo kunnen worden genoemd. Wat deze laatste categorie betreft, hebben wij al eens opgemerkt, dat het taalgebruik b.v. betreffende ‘opletten’ en ‘indenken’ schijnt te veranderen. ‘Opletten’

is niet overgankelijk en men mag dus niet zeggen: ‘Ik heb dat opgelet’; men moet zeggen: ‘Ik heb daarop gelet’. Maar door onkunde heeft de contaminatie met ‘opmerken’ (dat wel overgankelijk is) geleid tot een allengs meer insluipen van ‘opletten’ in overgankelijken zin. Zoo staat het ook met ‘indenken’. Men kan zich niet ‘iets indenken’, men denkt zich er in. Doch de verkeerde vorm wint steeds meer veld. En zoo hebben wij ook al eens gewezen op de fout van de uitdrukking ‘Het is niet je dat’ een dooreenhaspeling van ‘je ware’ en ‘dát’ (met nadruk) die wij gaandeweg hebben horen ontstaan. Er zijn meer van die fouten die voortkomen uit onnadenkende verwarring van twee uitdrukkingen. Zoo ‘op de hoogte met’ (verwarring van ‘op de hoogte van’ - een zeemansuitdrukking - en ‘vertrouwd met’). ‘Het hoort van hem’ (verwarring van ‘Het hoort aan hem’ en ‘Het is van hem’) en desgelijks ‘naar omlaag’ (verwarring van het richting aangevende ‘omlaag’ en het plaats bepalende ‘beneden’). Curieus is het dat niemand nog spreekt van ‘naar omhoog’ (wij althans hebben het nog nergens gehoord of gelezen); als men even nadacht, zou men begrijpen dat er bij ‘omlaag’ evenmin een voorzetsel past als bij ‘omhoog’. En in een verwante sfeer is men ook nog met de fout ‘duurder kosten’ (iets is duurder of iets kost meer).

Van eenigszins anderen aard zijn, dunkt ons, eenige meer en meer insluipende fouten die nu volgen: ‘Ons inziens’ (inpl. v. onze inziens; men zegt immers ook ‘mijns’ en ‘zijns’ inziens, d.w.z. men bezigt den tweeden naamval maar die is, voor ‘ons’, ‘onze’), ‘iets wat’ (i.p.v. ‘iets dat’; hier is waarschijnlijk contaminatie met ‘al wat’), ‘wijdsch’ en ‘uitwijden’ (i.p.v. ‘weidsch’ en ‘uitweiden’; men denkt stellig verkeerdelijk aan ‘wijd’ i.p.v. aan het Midd. Ned. ‘weidelijk’ = groot, voornaam en i.p.v. ‘buiten de gewone weide grazen’), ‘waar’ in den zin van ‘daar’ of ‘aangezien’ (b.v. ‘waar er al zooveel is gesproken, heb ik maar weinig meer te zeggen’), en vooral het steeds toenemende gebruik van ‘schijnbaar’ inplaats van ‘blijkbaar’ en van ‘kennen’ i.p.v. ‘kunnen’. Met ‘schijnbaar’ geeft men in onze taal iets aan dat zoo schijnt te zijn doch niet zoo is. Wil men te kennen geven dat iets duidelijk zoo is als men het voorstelt dan moet men ‘blijkbaar’ gebruiken of ‘klaarblijkelijk’ (of, dus ook, ‘blijkkelijk’). In de verwarring van deze twee woorden, waardoor een scherp onderscheid wegvalt, zit stellig een stuk taalverarming. Eveneens in het bezigen van ‘kennen’ i.p.v. ‘kunnen’ (‘Dat ken niet!’ voor: ‘Dat kan niet!’). Hier heeft men o.i. (d.w.z. onze inziens!) een brok ‘volkstaal’ dat naar boven is gekomen met de mindere beschaving van een nieuwe leidende klasse die omhoog is geschoten.

Eigenaardige taalfouten van onzen tijd zijn nog de volgende.

Men hoort (en leest) meer en meer: Dit keer... hoewel ‘keer’ mannelijk is. Maar daarvoor kan de verontschuldiging gelden dat ‘dit maal’ al ingeburgerd is hoewel ‘maal’ (in den zin van ‘keer’) vrouwelijk is.

Voorts is er een toenemende neiging om de uitgangs-e van bijvoegelijke naamwoorden na een bepalend lidwoord weg te laten, b.v.: ‘Het buitenlandsch(e) beleid’, ‘Het financieel(e) overzicht’, enz. Dit zou goed zijn na ‘een’ maar het is foutief na ‘het’, precies even foutief als wanneer men zou spreken van ‘de Fransch vrouw’. Toch is het een gebruik dat zich steeds meer vastzet.

En dan zijn er enkele woorden waarover verkeerde begrippen heerschen.

Daar is in de eerste plaats de uitroep ‘H o e z e e !’ die weer meer en meer in zwang komt i.p.v. ‘Hoera!’ Daar is niets tegen; het Woordenboek stelt vast dat ‘hoezee’ zeker veel ouder is dan ‘hoera’ welk laatste woord pas sedert 1815 (door Pruisische troepen) in ons land in gebruik is gebracht (mogelijk oorspronkelijk het Russische ‘oera’).... al was er reeds in 1686 een Nederlandsche zeemansroep ‘hurra!’ bekend. Maar ‘hoezee’ beteekend in ‘t geheel niet ‘hou zee’ (houd zee) zooals menigeen waant. Het Woordenboek acht dat althans onwaarschijnlijk en wijst op de overeenkomst met de oude Engelsche uitroepen ‘hussae’ (1573) en ‘huzza’ (1665) die vermoedelijk hetzelfde beteekenen als de nog oudere uitroepen ‘heisau’ en ‘hissa’ bij het sjourren of hijschen van een touw (men denke ook aan ons ‘heisa!’). ‘Houzee’ is eenvoudig een bijvorm van hoezee’ (W. boek) en wij wagen hierbij de onderstelling dat men te doen heeft met dezelfde verwisseling van klanken die de Zeeuwen er toe brengt om de namen der Walchersche plaatsen Souburg en Zoutelande uit te spreken als Soeburg en Zoetelande (dit laatste doen althans de bewoners van Zoutelande en omgeving) en ‘jou’ en ‘nou’ (nu) als ‘joe’ en ‘noe’.

En ten tweede denken wij aan woorden en uitdrukkingen van vreemden oorsprong als ‘grotesk’ en ‘con amore’. Het eerste wordt, verkeerdelijk, veelal gebezigd als aequivalent van grootsch maar het is inderdaad het tegendeel ervan n.l. ‘dwaas’ of ‘potsierlijk’, dus de c a r i c a t u r van ‘grootsch’. En ‘con amore’ is een Italiaansche uitdrukking die letterlijk beteekent ‘met liefde’ en niet ‘uit liefde’ zooals men vaak waant. Dus niet: Kosteloos, belangeloos, maar: ‘met hart en ziel’.

Ten slotte komen wij aan eenige voorbeelden uit een zeer stekelige rubriek van taalfouten.

Men ziet herhaaldelijk aangekondigd: ‘De bezoekers’ (of wel: ‘De leden’) ‘w o r d e n verzocht’.... Dat is fout; er moest staan: ‘D e n bezoekers’ (of: d e n leden) ‘w o r d t verzocht’.... Derde naamval. Goed. Maar hoe staat het nu met: ‘De dragers worden bedankt’ (traditioneele formule bij ouderwetsche begrafeningen)? Zijn de dragers hier het voorwerp of, juister misschien, het lijdende onderwerp van het bedanken, dus van den dank? Onzes inziens n i e t. En toch voelt iedereen dat een enkelvoud en een derde naamval hier volstrekt misplaatst zou zijn.

Zoo zegt ook niemand: ‘Ik heb hen’ (mann. meerv.) of ‘haar’ (vr. meerv.) gezien. Een enkele maal wel eens: ‘Ik heb h u n gezien’ maar dat is even foutief als het meer en meer gebruikelijke: ‘Ik heb z e gezien’. Maar niemand zegt zooals het, taalkundig, behoort: ‘hen’ of ‘haar’. De moeilijkheid om in dergelijke gevallen den schoolsch-juisten vorm te blijven bezigen, is onlangs aardig betoogd in ‘Het Vaderland’ door den ‘Krammer’ (de heer J. Walch, doctor in de Nederlandsche taal en letterkunde). ‘Ik werd opengedaan’ hoort men meestal zeggen, zoo merkte hij op. Dat is natuurlijk mis (het doet denken aan een rund dat door den slager wordt

behandeld); men moet zeggen: ‘Mij werd open gedaan’. Maar hoe staat het dan - zoo ging hij voort - met de uitdrukking: ‘Zij werden allen in de pan gehakt’....? Daarin beteekent ‘pan’ volstrekt niet ‘braadpan’ maar ‘schedelpan’ en men zou dus moeten zeggen: ‘Hun werd allen in de pan gehakt’. En toch zegt of schrijft geen sterveling dat meer.

Dit laatste inderdaad zeer treffende geval stellen wij ten voorbeeld van taalverandering dóór taalfouten. Want men moge er over denken zooals men wil: Dat een taal blijft leven is ten deele een gevolg van de zonden die er jegens haar worden begaan. Door ons allen, 't zij min, 't zij meer. Dat mag er ons volstrekt niet toe leiden om er nu maar op los te zondigen maar wel om te bedenken dat wij allen, onwillekeurig, meedoen aan zonden zooals er te allen tijde zijn begaan.

Vandaar het opschrift van dit artikel.

Immers, met den Apostel Jacobus moeten wij erkennen: ‘Wij allen struikelen in velen’.

Maar wij moeten zoo min mogelijk struikelen!

Amsterdamsch raak!

In het nummer van Nov. 1934 hebben we o.a. gewaagd van de aardige Amsterdamsche uitdrukking ‘Hij is vóór zessen gepord!’

Nu hebben we onlangs weer gehoord: ‘Hij heeft gas in zijn hoofd!’ (in den zin van: Hij verbeeldt zich heel wat). Ook weer een alleraardigste taalvondst van Amsterdam. De volksgeest is daar nog rijk aan beeldenden humor. En hij uit zich vaak raak....

Maar in Indië ook! - In Indië hebben we, in 1929, herhaaldelijk gehoord: ‘Het is toten met!’ als men te kennen wilde geven dat iets bijzonder goed was, dat er niets op viel aan te merken. Oók een aardige, teekenende vondst van de ‘spraakmakende gemeente’!

Een heuglijk feit.

Men zal zich herinneren dat wij in onze lijst van germanismen (O.T. 1934, 1, 2) hebben gesignaleerd het hinderlijke woord ‘inlage’ en ter vervanging daarvan hebben aangegeven ‘inleg’ of ‘storting’.

Ons medelid, de Heer Dr. J.M. van der Hoogt te Wageningen heeft zich toen tot het Bestuur van de Rijkspostspaarbank gewend met het verzoek te willen bevorderen dat in het vervolg het gewraakte woord, dat deze instelling in geregeld gebruik heeft, zou worden vermeden. De Directeur heeft daarop de toezegging gedaan dat hij zou overwegen in hoever bij den eerstvolgenden herdruk van het spaarbankboekje met het verzoek van ons lid rekening kon worden gehouden.

De bemoeiing van ons lid is niet vergeefs geweest. Verschenen is het Kon. Besluit, houdende wijziging van het Postspaarbankbesluit (St. bld. No. 114) en wij constateeren met voldoening dat overal, waar vroeger het door ons gewraakte woord ‘inlage’ en de meervoudsvorm ‘inlagen’ werden gebezigd, thans wordt gesproken van ‘inleg’ en ‘inleggingen’.

Inderdaad een heuglijk feit. En wij wenschen ons lid, wiens initiatief tot dit resultaat heeft geleid, daarmee van harte geluk!

Uit het archief ‘Germanismen’.

DROOGLEGGEN - Wij hebben op verzoek van eenige leden dit woord onderworpen aan het oordeel van onzen Raad.

Voor mij, zegt één lid, is droogleggen hier het eenig goed-Nederlandsche woord. Droogleggen, luidt een ander oordeel, is voor de tegenwoordige generatie geen germanisme meer; ‘droogmaken’ is opvallend geworden. Ik vind -zegt een derde lid- ‘leggen’ toch wel een teekenachtig woord. Het vlakke land komt inderdaad droog te liggen. - Droogleggen van bodem, meer en dgl. is oud en goed Nederlandsch. - Voor het eigenlijke gebruik zou ik droogmaken gaarne nog als regel en droogleggen slechts bij uitzondering vinden. Het eerste klinkt soberder, niet zoo technisch-vertrouwd. Het steriotiep overdrachtelijke gebruik voor ‘vrij van drankgebruik maken’ is echter hinderlijk leelijk.

MOMENTEEL - Wat zegt onze Raad, vroeg ons lid, de Heer H.J. Hartkamp, ten aanzien van dit woord; is het een germanisme? -

Leelijk, zegt de Raad, maar géén germanisme. Als men wil, kan men naast: op 't oogenblik, ook zeggen: voor 't oogenblik. De volkstaal zegt in dezen zin: oogenblikkelijk. ‘Dat weet ik oogenblikkelijk niet’.

ÓVERIJVER - Een lid, dat ‘overijverig’ in den zin van ‘meer dan gewoon ijverig’ goed Nederlandsch acht, maakt bezwaar tegen ‘óverijver’ voor: overmaat van ijver, te groote ijver, te veel (aan) ijver, (trop de zèle).

Dat is de Raad met ons lid eens; “het gebruik van “overijverig”, zegt een lid, “rechtvaardigt op zich zelf “over-ijver” niet. Wij kunnen adjectiva naar welgevallen versterken met o v e r (over-vlijtig, over-geestig), maar slechts enkele substantiva

bestaan zoo, zonder dat die groep voor analogische uitbreiding meer vatbaar is (overmaat, overlast, etc.). Ik zou “overijver” als een onjuiste abstractie uit het adjectief gaarne zien verdwijnen: “te veel ijver” is uitstekend en kan in alle opzichten ook tegen “trop de zèle” op. Bovendien is het meer Nederlandsch!”

UITEENZETTING - Eenige leden hebben gevraagd of ‘uiteenzetting’ goed Nederlandsch is. (Van Gelderen geeft het woord voor hd. Auseinandersetzung; Herckenrath voor fr. exposé.)

Onze Raad heeft tegen ‘uiteenzetting’ in den zin van: verklaring, uitlegging, het duidelijk maken van iets, geen bezwaar. (een = elkander; uite e n gaan). Een volslagen Nederlandsch woord. Van Dale geeft bij ‘uiteenzetten’: (fig.) ontwikkelen. Ik zal u de zaak uiteenzetten.

VERZORGEN - (Van een feestavond: het muzikale gedeelte werd verzorgd door..... T.a.v. een filmavond: de Heer X. verzorgt de inleiding van dezen avond).

Men zou kunnen zeggen: het muzikale gedeelte was in handen van... Maar, zegt onze Raad, die gaarne a t o u t s e i g n e u r , t o u t h o n n e u r geeft, misschien wordt iets verheveners bedoeld! - ‘Verzorgen’ onderstelt zorg en liefde (ambitie). Het is meer waardeerd dan ‘zorgen voor’. -

Zou het zoo werkelijk in alle gevallen zijn? Of zouden wij, in sommige gevallen, moeten denken aan s l e u r , aan weer zoo'n ‘gewichtig krantencliché’?

-WAARD - Een van onze leden vraagt of het woord ‘aanbevelenswaard’, dat hij tegenwoordig veelal ziet gebruiken in plaats van het vroeger steeds gebezigde ‘aanbevelenswaardig’, even goed Nederlandsch is, of wel dat ‘-waardig’ te verkiezen is. En of men zegt: ‘aanbevelens -’ dan wel ‘aanbevelingswaard(ig)’.

De Raad geeft de voorkeur aan -w a a r d i g ; en laat ons de keus tusschen aanbevelens- en aanbevelingswaardig. - De genitief van den infinitief is bij waard(ig) ook Nederlandsch. Vgl.: achtenswaardig, vereerenswaardig, aanbidenswaardig.

Van onze leden.

Attractief

- Een woord dat, naar ons lid, de Heer Alf. de Vries, opmerkt, in bijna elk nummer van 'De Auto' voorkomt. Ons lid meent dat het zoiets beteekent als 'aantrekkelijk'.

Behandigen

- 'Een mijner correspondenten' deelt ons lid, de Heer W.E. Voûte, ons mede 'schrijft altijd "behandigen"; en toch is hij een (moderne) Nederlander!'

(Wij denken hierbij aan de examen-commissie, die volgens bericht in de krant, spreekt van 'overzetten' in plaats van 'vertalen').

Daar liggende toestand

- 'Intusschen, deze toestand ligt daar en daaruit komt de vraag voor...' (Uit een dagblad artikel).

Devaluïsten

- Ons medelid, de Heer J.L.A. Peremans, vestigt de aandacht op dit neologisme dat meer en meer in gebruik komt; terwijl toch de juiste vorm is devaluationisten. Ons lid vreest dat wij nu wel spoedig ook zullen krijgen: protectisten, abolisten, deffisten etc.

Doet uw deel

is een anglicisme dat het bovengenoemde lid heeft gevonden in den text van de propagandakaarten voor de kinderpostzegels. - 'Doet Uw plicht' zou beter Nederlandsch zijn geweest, merkt ons lid op. [Of: draag Uw steentje bij. (Red.)]

Nieuwe instanties

- 'Drie instanties zijn verantwoordelijk voor het misbruik maken van invloed op de pers: financieele milieus, advertentie-bureaux en de staat' (Dagblad artikel).

Onderschrijden

- ‘de eerst genoemde waarde zal worden onderschreden’ (door ons lid, den Heer J.P. Smits, geciteerd uit ‘De Ingenieur’.)

Zien wij het goed in, wanneer wij denken aan de mogelijkheid dat het verboden is de grens, gesteld door de genoemde waarde, te o v e r schrijden en dat men nu tracht aan dat verbod te ontkomen, door o n d e r die grens d o o r te gaan?

Opvoeren

- In een accountantsrapport wordt gezegd dat in de balans van een handelszaak bepaalde aandelen tegen pari zijn ‘opgevoerd’. Bedoeld wordt dat deze aandelen tegen pari zijn opgenomen.

Ten slotte

‘.... een spel van de kleine burgerij en ge vindt er iets in terug van Heyermans, Dostojewski en van den Heer Bromet, die het ten slotte geschreven heeft.’

Wij vragen ons af wat de Heer Bromet er dan wel eerst mee had willen doen, voor hij er ‘ten slotte’ toe kwam het te schrijven!

Wart

- Wij waren dezer dagen aan een groote elektrische centrale en daar toonde men ons een kamer, waar men, door middel van vernuftige toestellen, de gedragingen van alle machines kon controleeren. - Nu zou men geneigd zijn te denken, dat men dit vertrek zou aanduiden met ‘controle-kamer’ of iets dergelijks, maar dat deed men niet. Wij bevonden ons, zoo zeide men ons, in de ‘wart’. Niet ‘wacht’ maar ‘wart’. Er waren daar twee ‘warten’: een elektrische ‘wart’ en een ‘stoomwart’.

Onder omstandigheden

- ‘Dit verschijnsel, waarvan Dr. van der Pol ook de theorie belichtte, kan onder omstandigheden veroorzaken, dat....’ Bedoeld wordt natuurlijk: onder b e p a a l d e omstandigheden.

Houdt de bus?

- Wij vroegen in een vreemde stad welken bus wij moesten hebben om op een bepaald punt te komen en waar de halte was. - Men noemde ons het nummer van de buslijn, maar voegde er aan toe: ‘waar-ie houdt weet ik niet’. - ‘Waar-ie houdt’; waarom niet: waar-ie stopt, waar-ie stilhoudt, waar de halte is, in plaats van de vertaling van het Duitsche ‘Wo e r hält’...?

Oefening

- Men leere den volgenden zin, gevonden in een van onze groote dagbladen, uit het hoofd. En trachte dien dan weer te vergeten!

Voor het Duitsche volk en voor vele buitenlandsche kringen zal dit bericht van een aanstaande nieuwe echtverbintenis van Göring, aan wiens smart over het overlijden van zijn vroegere echtgenoot Karin, een dame uit een Zweedsch adellijk geslacht, waaraan zoo vaak, zoowel in de dagbladen en in de literatuur, als door Göring's eigen daden van piëteit openbare bekendheid gegeven was - wij herinneren hier aan den aanleg van het jachthuis Karin-hall op de z.g. Schorf-heide en aan het praalgraf, dat hij daar voor zijn uit Zweden overgebrachte betreurde vrouw heeft laten oprichten - geen bijzondere verrassing geweest zijn.

Hebt u reeds geïpst? - Het is bekend dat men in Duitschland van vele zijden opkomt tegen het gebruik van woordvormingen, die aan een vreemde taal - b.v. aan het Grieksch of Latijn - zijn ontleend. Zoo verzet men zich ook tegen het woord 'automobiel'; 'Kraftwagen' wil men daarvoor zeggen.

Een mal woord, bovendien, dat 'automobiel', oordeelt 'Muttersprache'; uit twee talen samengeflanst. Of men zegt 'Autokinet', òf 'Ipsomobil'. Dat laatste vindt 'Muttersprache' al erg mooi; het lijkt haar wel, langs een mooie 'ipsoweg' wat op en neer te 'ipsen'!

Het hek is van den dam!

Valkenburg - Hotel-Pension X werkt met 'Kleinprijs'. Prima keuken. (adv.)
Wie volgt?

Gesprek.

- 'Ik kàn jou!'
- 'Da' kèn'.

[Nummer 5]

Krantentaal

In het boek van Dr. Haje dat we eenigen tijd geleden hebben aangekondigd, wordt in 't algemeen onze Pers een pluim op den hoed gestoken voor de taal die zij schrijft. Wij kunnen helaas aan die hulde niet meedoen aangezien wij bijna geen krant kunnen

opnemen waarin niet een of meer (meestal vele) taalzonden staan. Wij doen maar even een paar grepen:

‘... de bewaarde (Duitsch: “bewährte” = Nederlandsch: beproefde) diplomatieke practijk’

‘... De verpleging der troepen’ (Duitsch, in het Ned. verpleegt men slechts zieken, men verzorgt gezonden.)

‘... afzoenen’ (Duitsch: ‘abküssen’; in het Ned. is ‘zoenen’ in dit geval voldoende. Met ‘afzoenen’ bedoelen wij dat een twist door een zoen wordt afgesloten.)

‘... met pijnlijke zorg’ (Duitsch: ‘peinlich’; in het Ned. heeft ‘pijn’ niet meer de beteekenis van ‘moeite’; alleen zeggen we nog wel eens: Het is de pijn niet waard, maar ‘pijnlijk’ beteekent altijd: wat lichamelijk leed veroorzaakt of kenmerkt).

‘... akkerbouw’ (geen onnederlandsch woord maar het is óók Duitsch en het is bezig, het uitsluitend Nederlandsch woord ‘landbouw’ te verdringen zooals de schrijver Maurits Wagenvoort ons deed opmerken).

‘... lagers’ (voor: legerplaatsen en wel van troepen!)

En zoo voort en zoo voort.

Al deze voorbeelden zijn uit aanzienlijke Persorganen gehaald en er zouden er nog zéér vele meer gegeven kunnen worden. Een bijzonder kras staaltje van krom Nederlandsch vonden wij onlangs in een stukje over den tocht van de K XVIII dat op de plaats van het hoofdartikel stond en waarin tot tweemaal toe werd opgemerkt dat het schip geseind had: ‘Geen bijzonders’. Vermoedelijk was er in het Engelsche geseind: ‘No particulars’, maar dat beteekent: geen bijzonderheden. In het Nederlandsch kunnen wij dat zeggen of: ‘Niets bijzonders’. Maar ‘Geen bijzonders’ is wartaal.

Genoeg om te doen zien, hoe weinig zorg er in onze Pers aan de taal wordt besteed.

Tot slot en bij wijze van koddigheid nog iets dat niet aan de Pers is ontleend maar aan een blaadje van iemand die zich fel weert tegen het ‘Taalbederf’ van de spelling-Marchant, maar die zelf zijn ontboezeming begint met een versje over ‘Neerlands Tale’ waarvan de eerste regel zoo luidt:

‘K ben verliefd in Neerlands tale’.

‘Verliefd in’. We zouden geneigd zijn om te zeggen: Ga dan maar naar het land van Hitler; hier zijn we niet verliefd op zulk een ‘tale’. Maar we bedachten: De liefde is blind.

En we zullen dit dus maar ‘met den mantel der liefde bedekken’.

Hij bedoelde het immers zoo goed!

De schrijver van de 'Imitatio'

In No. 1 van den vierden jaargang van 'Onze Taaltuin' (een maandblad dat geredigeerd wordt door twee leden van onzen Raad van Deskundigen, de hoogleeraren Van Ginneken en Overdiep) vinden wij een artikel van eerstgenoemde waarin zeker ook menige leek belang zal stellen. Het behandelt, onder den titel 'Zoo komen wij verder', zeer bondig maar overzichtelijk de geschiedenis der controversen over het auteurschap der 'Imitatio' (Prof. Van Ginneken heeft zelf een niet gering aandeel in dien strijd gehad) en komt tot de slotsom dat waarschijnlijk niet Thomas à Kempis maar Geert Groote de oorspronkelijke schrijver van de 'Navolging van Christus' moet worden geacht. Ieder die weet dat de 'Imitatio' een werk is dat wereldfaam geniet, zal begrijpen van hoeveel belang de vraag betreffende het auteurschap is.

Enquête chemische termen

Eenige leden hebben zich tot de redactie gewend met het verzoek haar aandacht te wijden aan de chemische terminologie, die, naar het oordeel van deze leden, sterk door barbarismen zou zijn ontsierd en de redactie heeft daarin aanleiding gevonden met betrekking tot deze zaak een enquête te houden bij de beoefenaars van de chemische wetenschap.

Deze enquête heeft veel belangstelling gewekt: van vele zijden heeft de redactie bewijzen van instemming gekregen en algemeen werd de hoop uitgesproken dat het streven van onze leden, die in deze het initiatief hadden genomen, met succes bekroond zou worden. Waarbij men echter niet verzuimde de opmerking te maken dat het hier een zeer stekelige kwestie betrof en dat hier slechts behoedzaam en met kennis van zaken te werk mocht worden gegaan.

De redactie kan tot haar voldoening vast stellen dat het bij deze - min of meer platonische - bewijzen van instemming niet is gebleven. Reeds dadelijk werd contact verkregen met den Hoogleeraar Dr. Ernst Cohen te Utrecht, terwijl ook Dr. W.P. Jorissen, de redacteur van het Chemisch Weekblad, en Dr. E.H. Buchner, de bewerker van de bekende leerboeken 'Holleman-Buchner' hun medewerking toezegden.

Als aanvankelijk resultaat werd verkregen dat Prof. Cohen de genoemde leerboeken op germanismen zal onderzoeken en ons van de resultaten van zijn werk zal doen blijken. Van Dr. Buchner werd de verzekering ontvangen dat hij bij de voorbereiding van de nieuwe uitgave met ons Genootschap in overleg zal treden, ten einde van de verkregen resultaten gebruik te kunnen maken en Dr. Jorissen - die onzen brief reeds in extenso in het Chemisch Weekblad had opgenomen - zal in dit weekblad een rubriek openen, gewijd aan Taalzuivering.

Op deze wijze is, naar wij gelooven, verkregen dat alle factoren aanwezig zijn om een goeden uitslag te waarborgen. Het heeft onze redactie groot genoeg gedaan dat het Onze Taal mogelijk is geweest tot het verkrijgen van dit heugelijke resultaat mede te werken.

Onze Duitse broeder

In het laatstverschenen nummer van 'Muttersprache', het orgaan van den Deutschen Sprachverein, vinden wij het volgende artikel van de hand van Prof. Dr. Karl Scheffler, dat getuigt van vriendschappelijke gevoelens.

- Vom Niederländischen Sprachverein.

Seit einigen Jahren besteht auch in den nachbarlichen blutsverwandten Niederlanden eine Sprachvereinigung, die ganz ähnliche Bestrebungen verfolgt wie die unsre. Sie heisst Genootschap 'Onze Taal' (Unsre Sprache) und gibt auch unter dem Namen Onze Taal eine monatlich erscheinende Zeitschrift heraus. Die Märznummer dieses Jahres (des 4. Jahrgangs), die uns vorliegt, zeigt dieselben Sprachnöte und -sorgen, die wir kennen. Nur gilt die Sprachpflege vor allem dem Kampfe gegen die 'Germanismen', die Eindringlinge aus unsrer Sprache. So sehr uns das erfreuen mag, dass unsre Ausdrücke dort angenommen werden, so verständlich muss es uns sein, dass man sich gegen Neuerungen wehrt, die gute alte niederländische Wörter verdrängen oder bedrohen. Wir verstehen, dass man das echt niederländische minnebrief in Schutz nimmt gegen liefdesbrief (Liebesbrief), zacht (zacht klimaat u. ä.) gegen mild, ongeveer gegen rond (rund). Wir begreifen, dass man das zum Modewort gewordene Lehnwort aanvoelen (anfühlen), wofür eine grosse Anzahl Belege beigebracht wird, verurteilt als ein Bequemlichkeitswort, das Nachdenken erspart, als ein Mädchen für alles. Auch wir wissen ja ein Lied zu singen von solchen Allerweltsworten, ohne die es viele nicht tun. Ja, manchmal müssen wir uns geradezu freuen, dass Modetorheiten und unnütze Neuerungen bekämpft werden, die auch uns ein Greuel sind, so der Missbrauch des rondom in Überschriften (rondom de Volkenbond; vgl. 1934 S. 131), das überflüssige wezen in manchen Zusammensetzungen wie verkeerswezen u. ä. So kann drüben wie hüben der Kampf gemeinsam geführt werden. Dieses Gemeinsame

tritt noch stärker hervor in dem einleitenden Aufsätze dieser Nummer: Onze Deutsche Broeder, der mit freundlichen und anerkennenden Worten von unserm Sprachverein und seiner Zeitschrift berichtet und einige bezeichnende Stellen daraus anführt. Der Aufsatz schliesst mit den Worten: ‘Wir hoffen von Zeit zu Zeit aus der Zeitschrift unsres deutschen Bruders etwas zu übernehmen. Zu beider Vorteil!’, und dem schlieszen wir uns von ganzem Herzen an.

Van onze leden

On-Nederlandsch

- Ons medelid, Mej. H. Hasper, kan zich niet vereenigen met de uitdrukking ‘on-Nederlandsch’, die wij bezigden in het nummer van ons orgaan van October 1934. Ons lid is van oordeel dat die verbinding geen Nederlandsch is en dat lijkt haar ook de term, die er had moeten staan. - Of wel ‘niet als Nederlandsch’ of ‘niet Nederlandsch’.

Onze Raad, om wiens oordeel in deze wij gevraagd hebben, kan het bezwaar van ons lid niet deelen. Ziehier wat de Raad er van zegt. - Geen bezwaar. (Het Wdb. d. Ned. T. X, 1729, vermeldt den term zonder opmerking) - Niet het minste bezwaar. On-duitsch in de beteekenis van on-nederlandsch komt al in de 16e eeuw voor - ‘On-Nederlandsch’ en ‘geen Nederlandsch’ zijn niet te vergelijken, want het eerste is adjectief, het tweede substantief. Zij beteekenen ook niet precies hetzelfde; het eerste is waardeering, het tweede constateering: *deugt niet tgv. bestaat niet*. Over ‘onduitsch’ sprak men al in de 16e/17e eeuw (= on-Nederlandsch). Volstrekt geen bezwaar tegen het adjectief derhalve. - Tenslotte: On-Nederlandsch is niet on-Nederlandsch’.

Volijverig

- Ook tegen dit woord, in hetzelfde nummer van Onze Taal, heeft ons lid bezwaar. En ook thans weder vindt het aangevallen woord bescherming bij onzen Raad, die zegt: - Geen bezwaar. (Reeds 18e E.: Evang. Gez. 77. vs 1: Wees... volijverig, altijd overvloedig.) - ‘Volijverig is een vorming als ‘volbloedig’. Het is niet uitgesloten dat dit ‘germanismen’ zijn. - Volijverig staat naast volschoon, volzalig. Deze laatste twee woorden vooral in poezie van de eerste helft der 19de eeuw. - ‘Volijverig’ kan wel. Vgl. Van Dale voor verscheidene adjj. met *v o l* samengesteld. Toch komt mij meermalen het adverbium aannemelijker voor dan het adjectief. Bilderdijk gebruikt er vele ook als adjectief. Enkele zijn al zeer oud: volvaardig. (En in de Middeleeuwen gebruikte men er meer dan nu, - zij het in het O. meer dan in het W.)

Ons lid, de Heer W.R. Menkman, geeft ons nog eenige voorbeelden van contaminatie. ‘Het klopt als een bus’ (‘het klopt’ - ‘het sluit als een bus’); ‘Iemand die een vooraanstaande plaats inneemt’ (‘een vooraanstaand persoon’ - ‘iemand die een belangrijke of voorname plaats inneemt’).

Als voorbeelden van ‘volkstaal’, maar gebezigd door schrijvers die krachtens verkregen bevoegdheden en uit hoofde van genoten opleiding den toon b e h o o r e n aan te geven, vermeldt ons lid:

‘En nu hebben wij slechts een paar dwarsstraten genoemd’ (een paar voorbeelden gegeven) - ‘Men heeft uitgekiend dat enz.’ - ‘De export ging volkomen tegen de vlakte’.

Exit wart

- Niet ‘wart’ had zich genesteld in het spraakgebruik, maar ‘Warte’. - Dat is in elk geval beter; dat is ten minste Duitsch en geen quasi-Nederlandsch. Maar nog beter is het wat wij thans vernamen, n.l. dat er reeds een eind gemaakt was aan deze spraakverwarring - en dat het bezigen van het Nederlandsch aequivalent was voorgeschreven.

Waarvan -dankbaar- acte!

Random

- Een lid van onzen Raad heeft onlangs gewaarschuwd tegen het bezigen van het modewoord ‘random’ in de beteekenis o v e r . Een nieuw voorbeeld van het verkeerde gebruik van dit woord vonden wij dezer dagen in een van onze groote dagbladen. ‘Berekeningen rondom het menggebod’ luidde het opschrift van een artikel. Hier werd dus ‘random’ gebezigd in den zin van ‘met betrekking tot’, ‘in verband met’.

Van langen adem.

Zij (de Commissie) meent er echter wel op te moeten wijzen, dat hier - in het bijzonder uit het laatste gedeelte van hetgeen te dezer zake van de zijde der Spoorwegen werd gezegd - wel duidelijk blijkt, dat de weg, waarop men zich begaf, toen men de zelfstandige handelsonderneming Spoorhout zoo nauw aan de Spoorwegen bond, een ringbaan is, die hem, die haar op het punt ‘belang der Spoorwegen’ betreedt, welken kant hij ook uitgaat, tenzij hij onderweg stopt, onherroepelijk naar het punt ‘belang van Spoorhout’, waar tevens een particulier belang huist, voert.

‘Om’

De redactie van Neerlandia, het Orgaan van het A.N.V. heeft ons om voorlichting gevraagd ten aanzien van het gebruik van ‘om’ in eenige nader aangeduide gevallen en wij hebben den vrager medegedeeld wat het Wdb. met betrekking tot het gebruik van dit woord vermeldt. Daar ons nu is gebleken, dat ook anderen in deze kwestie belang stellen, laten wij het geschrevene hier volgen.

O m wordt gebezigd bij ww., bnw., znw. die een doel, bestemming strekking, neiging of begeerte uitdrukken en bij woorden als: gelegenheid, tijd, verlof, vrijheid, vermogen en dgl.

D o e l. Ik kom om te eten; men drinkt om den dorst te lesschen; hij zei dat om haar te plagen.

B e s t e m m i n g. De mensch is bestemd om te sterven; hij is zeer geschikt om in dienst te nemen; de brug was niet berekend om zulk een last te dragen; bereid om te helpen; gereed om te vertrekken.

S t r e k k i n g. Ik zeg dit met het doel om u te waarschuwen; met het oogmerk om nuttig te zijn; toebereidselen om te vertrekken.

N e i g i n g o f b e g e e r t e. De wensch om nuttig te zijn; de vaste wil om zijn plan door te zetten; begeerte om te schipperen; de neiging om heerschappij te oefenen.

(Bij de bnw., die een neiging of begeerte te kennen geven, als: begeerig, geneigd, gezind, verlangend, nieuwsgierig, benieuwd, - kan gebezigd worden 'om te' of 'te' alleen.)

G e l e g e n h e i d enz. Ik heb geen gelegenheid om met u te spreken; hebt gij verlof om uit te gaan.

In de dagelijksche schrijftaal wordt 'om te' bij ww., bnw., en znw., ook buiten de bovengenoemde gevallen, veelvuldig gebezigd, doch met zoo verzwakte opvatting, dat het begrip van doel, bestemming of strekking geheel verloren gaat. 'Om te' is dan eenvoudig het middel geworden om het volgende ww. met het rededeel, waarmede het in betrekking gedacht wordt, in grammatisch verband te brengen. Zoo zegt men bijv.: Het is onnoodig om hier over uit te weiden; hij gelastte hem om terstond te vertrekken; hij weigerde om dat te doen; hij is gewoon om te handelen; hij heeft altijd de aardigheid om mij te plagen.

Ook in de schrijftaal is dat gebruik doorgedrongen. Vooral in de laatste helft der vorige en het begin der tegenwoordige eeuw was het vrij algemeen, en niet alleen bij schrijvers van minderen rang, of die opzettelijk de alledaagsche spreektaal bezigden. In onzen tijd echter is men tegen deze noodelooze inschuiwing van 'om' te recht opgekomen.

Om behoort altijd een doel, een bestemming of een strekking aan te wijzen en moet dan bepaald blijven bij de boven behandelde gevallen.

Waar het ww. niets anders bevat dan de bijstelling, de verklaring, of den inhoud van het woord, waarmede het in verband gebracht wordt, behoort men 'om' als een overbodig en slepend toevoegsel in goeden stijl te vermijden; 'te' is dan volkomen voldoende, behalve in die enkele gevallen waar 'van te' vereischt wordt. Zoo b.v.: Hij besloot terstond te vertrekken; hij beval hem te zwijgen; het is wenschelijk dit te doen.

Alleen in die gevallen, waar het ww. met 'te', ten gevolge van bijkomende bepalingen of tusschenzinnen, te ver van het woord, waarvan het afhangt, verwijderd zou raken, kan het wel eens raadzaam zijn het gebruik der gesproken volkstaal ten nutte aan te wenden en 'om' te behouden dat dan dient om het achteraan volgende ww. aan te kondigen, den hoorder of lezer te waarschuwen dat het straks volgen zal. Zoo schrijft men b.v. 'het staat niet in mijn macht u te helpen'; maar dit verhindert niet elders te

schrijven: 'het staat niet in mijn macht om u in dit bijzondere geval, nu gij... enz. enz....., zóó te helpen als ik wel zou wenschen.

Uit de bestuursvergadering.

In de ledenvergadering in Den Haag op 27 Oct. j.l. hebben eenige van de aanwezigen enkele opmerkingen gemaakt en deze opmerkingen hebben in de laatstgehouden bestuursvergadering een punt van bespreking uitgemaakt.

Het lid Mej. Mr. H.J.D. Revers had gevraagd naar de strekking van het denkbeeld van den Heer F. Lugt, dat in het jaarverslag was vermeld. De Voorzitter heeft dit lid geantwoord, dat de Heer Lugt heeft bepleit het scheppen van een gelegenheid tot nadere aansluiting van die leden wier belangstelling op het stuk van de taal is gericht op hetzelfde onderwerp of van wie, uit den aard van hun werkzaamheid of voorkeur, belangstelling voor en kennis van de terminologie van een bepaalden tak van wetenschap, techniek enz. mag worden verwacht. Om hiertoe te geraken heeft het bestuur de leden uitgenoodigd, het door middel van een formulier, dat hun is toegezonden, de noodige gegevens te verstrekken. Deze opgaven zouden dan op overzichtelijke wijze worden tezamen gevat en dan aan alle leden worden toegezonden. Op deze wijze zou het dan voor de leden mogelijk zijn te zien bij wien voor een bepaald onderwerp belangstelling is te verwachten, wie van speciale terminologieën op de hoogte is, wie zich in taalkwesties meer dan anderen heeft verdiept en tot wien men zich ten aanzien van een bepaalde vraag om raad kan wenden.

Echter hadden niet alle leden aan het tot hen gerichte verzoek gehoor gegeven en het bestuur heeft daarop besloten een hernieuwden oproep aan de leden te richten. Dit is inmiddels geschied; de leden die de gevraagde gegevens nog niet hadden verstrekt, hebben bij het Aprilnummer van Onze Taal nog eens de betrokken circulaire gekregen.

Zoodra nu alle leden aan den oproep zullen hebben gehoor gegeven (nog niet alle biljetten zijn ingekomen!) zal de lijst worden opgemaakt, echter in den vorm van een eenvoudige ledenlijst met bijvoeging, alleen, van de ingekomen bijzonderheden.

Het lid de Heer H. Flaumenhaft had eenige opmerkingen gemaakt met betrekking tot de propaganda. Stellig is het bestuur het met dit lid eens, dat een voortdurende propageering van ons streven noodig is, wil het Genootschap den invloed, dien het in den loop der jaren heeft verkregen, niet zien verminderen, maar het kan niet de oogen sluiten voor het feit, dat de tegenwoordige ongunstige omstandigheden het voor velen, die het streven van Onze Taal een warm hart toedragen, moeilijk maken van hun belangstelling metterdaad te doen blijken. Het bestuur hoopt echter, dat de leden het zich tot een plicht zullen rekenen, ieder in zijn kring, de denkbeelden van Onze Taal bekend te maken en mede te werken tot vergrooting van het ledental.

Mejuffrouw Revers had in de ledenvergadering gewezen op het belang van de Radio voor de propaganda en daarbij voorgesteld, dat getracht zou worden de Radio-Volksuniversiteit te interesseeren voor het streven van het Genootschap.

Dit denkbeeld van Mej. Revers is intusschen verwezenlijkt; contact is verkregen met den Heer Dr. K.F. Proost, die zich heeft bereid verklaard de zaak bij het bestuur van de Radio-Volksuniversiteit aanhangig te maken.

Het denkbeeld van den heer d'Artillac Brill, met betrekking tot het zenden van de propaganda-circulaire aan allen, die aan het referendum van de Haagsche Post hebben deelgenomen, heeft de aandacht van de vergadering gehad. De voorzitter was van oordeel, dat niet verwacht kan worden dat de H.P. de namen van haar abonné's voor dit doel zal afstaan. Het eenige, dat gedaan zou kunnen worden, zou zijn aan de administratie te verzoeken de door ons in couvert gestoken en gefrankeerde circulaire te voorzien van adres; maar ook hiervan verwacht de vergadering in dezen tijd weinig of geen resultaat.

Besloten werd dit punt voorloopig aan te houden.

Ter sprake kwam ook het denkbeeld van het lid Mr. J.J. Montijn om propaganda te maken voor ons Genootschap door het Bestuur van het Alg. Nederlandsch Verbond te verzoeken in Neerlandia een artikel op te nemen, waarin de aandacht wordt gevestigd op het doel van Onze Taal, zoo mogelijk met een bijschrift van het Bestuur van het Alg. Ned. Verbond.

De secr. geeft als haar meening te kennen, dat het aanbeveling zou verdienen met het ondernemen van dezen stap te wachten tot de relatie met het Alg. Ned. Verbond nog hechter zal zijn geworden dan die op het oogenblik is.

Ook dit punt is tot later aangehouden.

[Nummer 6]

Uit het archief 'Germanismen'.

Wij laten hier weder volgen de overwegingen van den Raad van Deskundigen ten aanzien van een aantal woorden, die aan zijn oordeel zijn onderworpen.

BEKOMEN - Een lid heeft gevraagd, of 'bekomen', in uitdrukkingen als: kaarten zijn te bekomen, volgens bekomen inlichtingen, goed Nederlandsch is. Ons lid is geneigd er een Germanisme in te zien.

Onze Raad ziet hier geen germanisme; 'bekomen' i.d. bet. van 'verkrijgen' komt reeds in de brieven van Hooft voor: antwoord bekomen. Een lid van den Raad aanvaardt het in: kaarten zijn te bekomen, maar hij acht 'bekomen' als deelwoord in attributief gebruik ('bekomen inlichtingen') ongewenscht. 'Geen germanisme', zegt een ander lid van den Raad, 'maar n i e t altijd zal men 'bekomen' kunnen gebruiken als synoniem van (ver)krijgen. Er is allerlei beperking van het gebruik; houdt men die niet in 't oog, dan kan toch een germanisme het gevolg zijn.

BETONEN - Als germanisme veroordeeld. Eén lid van den Raad teekent er bij aan: - 'beklemmen en beklemd heeft a n d e r e beteekenissen.

Men legt (den) nadruk op..., men accentueert, men w i j s t met k l e m op...

Opgenomen O.T., 6, 1935.

IS TE - (De handteekening is te stellen in tegenwoordigheid van den ambtenaar). Het bezwaar van eenige leden tegen den vorm *i s t e* deelt onze Raad niet. - 'Ik geloof dat bij een volledig onderzoek naar de constructies van den Infinitief zou blijken, dat *i s t e* als imperatief zeer wel Nederlandsch is'.

(Een handteekening 'stellen' wordt afgekeurd; de Nederlander *z e t* zijn handteekening. - O.T., 6, 1935.)

..., MAAR DAN OOK - Niets, maar dan ook niets! Nooit, maar dan ook nooit!
Tegenwoordig bij velen de manier, om de volle aandacht op de beteekenis van een woord te leggen. - Een mal 'cliché'. Misschien navolging van een hd. uitdrukking?
- Een mode-frats, die ongelooflijken opgang maakte.

'RENNEN (voor wedstrijden, enz. - "Het gevoel van tegenzin", zegt een lid van den Raad, 'zal hem hier in zitten, dat wij "'rennen'" gebruiken voor: héél hard l o o p e n en niet (als in 't Hd.) voor: om het hardst (tegen elkander) rijden'. - Voor 'wielrenner' bestaat het woord h a r d r i j d e r, althans in Hollandsch dialect. Waarom zou men dit niet aanbevelen? Dat 'wiel' maakt het woord extra leelijk. Liever dan maar fiets- en auto-rennen en -renner. En renauto. Ik zie er niets anders op. En 'rennen' h e e f t een uitgebreide beteekenis in onze taal.

Opgenomen O.T., 6, 1935.

SLAAN - voor verslaan, 'kloppen'. 'In de eindwedstrijd sloeg A. - B.; werd B. door A. geslagen'.

"'Waarom", zegt een lid van den Raad, "niet ook: overwinnen, of: het van iemand winnen? "A. won het van B." - 'Zou het niet door Eng. t o b e a t op het terrein van de sport zoo algemeen geworden zijn? Men zal het wel nièt als opgerakeld archaïsme of als uitbreiding van zeer beperkt gebleven gebruik kunnen verklaren. (Zie voor oude vbb. van slaan = verslaan Ndl. Wb.)'

Opgenomen O.T., 3, 1935.

TE MAKEN HEBBEN - In 'eenige onderzoekers meenden te maken te hebben met een troep reuzenhaaien'. Ofschoon 'te maken hebben' in uitdrukkingen als 'wat heeft hij daarmee te maken, daar heb je niets mee te maken' in gewoon gebruik is, zouden eenige leden van den Raad het als 'germanistisch' willen afkeuren in den zin van het gegeven voorbeeld.

UITVINDEN - (Dat moet ik eens zien uit te vinden). Opgenomen O.T., 6, 1935.

(Volledigheidshalve vermelden wij dat een lid van den Raad dit woord niet als een germanisme zou willen beschouwen. Duitsch zou zijn 'ausfindig machen'. - Het Nederl. 'trachten uit te vinden = uitzoeken' is, zegt dit lid, heel wel denkbaar, omdat zoeken = trachten te vinden, ontdekken.)

VERSTAAN - 'Ik kan het verstaan' in den zin van 'ik kan het begrijpen, ik kan er in komen, ik kan het mij (levendig) voorstellen'. Als germanisme veroordeeld. Eén stem tegen verwerping - 'Bij dit en vele dergelijke woorden, die ook in het Duitsch ons zeer gemeenzaam zijn, kan allicht uitbreiding van gebruik in het Nederlandsch voorkomen onder den invloed daarvan. Maar als dat niet tegen het Nederl. taaleigen strijdig is, mag men niet van een (verwerpelijk) germanisme spreken.

Opgenomen O.T., 6, 1935.

VOORDRACHT - (Voordracht van B. en W. tot het vaststellen van regels t.a.v. het verkeer. Ook: loonsvoordracht).

Het gebruik van dit woord, schrijft een lid, neemt in den laatsten tijd toe; in mijn jongen tijd placht men 'voordracht' alleen te bezigen in verband met personen. Ik zou in de gevallen, als boven aangehaald, willen spreken van voorstel. Onze Raad gaat hiermede accoord. Eén lid maakt het voorbehoud, dat hij niet over voldoende gegevens beschikt uit de oude 'kanselarijtaal', om zeker te zijn van dit woord.

WAAR MOGELIJK - (voor: zoo mogelijk, waar het mogelijk is) - "Het weglaten van "is" of "zou (zal) zijn" maakt dit gebruik voor 't Nederlandsche oor ongenietbaar".

WARE - (dit of dat ware aldus te regelen. - Ambtelijke stijl.): zou aldus te regelen zijn; kan (of kon) aldus geregeld worden.

Commentaar van den Raad: Evenals 'ik moge' voor 'het zij mij vergund', 'u veroorlove mij' - een 'germaansch' neologisme.

Ander oordeel: Hier wéér de infinitief + te bij: zijn, die ook wel Nederlandsch kan zijn. En een conjunctief kent de Nederl. taal ook, althans de 'kanselarij' taal.

Van onze leden

- Ons medelid, de Heer C. van Hulten, vraagt de aandacht voor de volgende opmerkingen:

1. Het anglicisme: Een dezer dagen zal ik U komen bezoeken ter bespreking van... (One of these days). Is - vraagt ons lid - ons aardige 'dezer dagen' niet de moeite waard om voor het behoud er van te strijden?

2. Het vooropzetten van woorden, die in den zin een ondergeschikte plaats behooren in te nemen en die, doordat men ze een plaats vooraan geeft, den indruk gaan maken dat ze de hoofdzaak zijn, aldus den zin verwringende:
 ‘Verschenen is het verslag’ (in regeerings- en krantentaal), in plaats van: het verslag is verschenen. ‘Vermeld moet worden, dat....’ i.p.v.: We moeten vermelden.... ‘Op komst is een gebeurtenis’.... i.p.v.: Er is een gebeurtenis op komst. ‘Over blijven dan de zwakken’ i.p.v.: Dan blijven de zwakken over. ‘Niet in te zien is....’ i.p.v.: Het is niet in te zien.
 Deze constructie - zegt ons lid - heeft bovendien het nadeel dat ze onze taal gaat berooven van veel aardige zinswendingen die, met ‘er’ en het onpersoonlijke ‘het’ begonnen, kleur geven aan een zin.
3. De zinconstructie, die het gezegde in bijzinnen vóór het lijdend voorwerp plaatst. ‘Toen wij daar aankwamen, zagen wij gebeuren het ongeluk, dat aan zooveel het leven heeft gekost.’
4. Het gebruik van den onvoltooid verleden - in plaats van den voltooid tegenwoordigen tijd. ‘Wij waren gisteren in Amsterdam en bezochten daar....’, i.p.v.: Wij zijn.... geweest en hebben daar.... bezocht. Ik geloof, zegt ons lid, dat dit euvel ook uit Duitschland overwaait.
5. Het afschuwelijke woord ‘uiteindelijk’.
6. In het April nummer van Onze Taal wordt ‘onder omstandigheden’ verbeterd in: onder bepaalde omstandigheden. Maar is dit ‘onder’ niet ook een Germanisme en is ‘in bepaalde omstandigheden’ niet beter? Dat ‘onder’, trouwens, is een leelijk woord: ‘Onder toezending van, onder dankbetuiging’ enz. ‘M e t’ is hier het Nederlandsche woord!

4. Of dit ‘euvel’ uit Duitschland is overgewaaid, weten wij niet. Wel weten wij dat deze vorm in Duitschland met voorkeur wordt gebezigd, maar ook daar is er verzet tegen ontstaan. De ‘Deutsche Sprachverein’ verwerpt het gebruik van den onvoltooid verleden tijd in die gevallen, waarin niet een aaneengeschakeld verhaal doorgaat, maar slechts een op zichzelf staand feit wordt geconstateerd. ‘Heden overleed’ i.p.v. ‘Heden is overleden’.

Dit punt heeft reeds vroeger onze aandacht getrokken, maar wij hebben het niet ter sprake willen brengen, omdat het een eenigszins netelige kwestie aanraakt, waarover veel te zeggen valt!

5. Wij zouden dit voorbeeld van ‘Stadhuistaal’ met vele andere kunnen aanvullen. Stellig verdient het aanbeveling zulke gekunstelde taal in het dagelijksch leven te vermijden.

(Red.)

Innemen

- 'Na 11 Mei zullen geen ongemerkte biggen meer worden ingenomen.' Het lid, dat ons deze mededeeling toezond, verheugt zich daarover. Hij is tegen al dat innemen, zegt hij; en in 't bijzonder staat hij argwanend tegenover deze biggen-therapie!

-Sche

- Ons medelid, de Heer H. van Eeden, vestigt nog eens de aandacht op het woord 'kritische' (druk, temperatuur, enz.). Hij is van oordeel, dat men hier beter doet door de spreken van 'kritieke'.

Belichten.

- Ons medelid, de Heer Dr. J.M. van der Hoogt te Wageningen, zou den strijd willen aanbinden tegen 'belichten', in den zin van: toelichten, verlichten en inlichten, zooals dat o.m. voorkomt in het citaat in O.T. van April, blz. 16, 2e kolom, regel 14. Ons lid zegt: 'Vosmaer en Jozef Israëls schreven steeds "verlichten" en "verlichting" van kunstwerken; m.i. hebben importeurs van foto-artikelen dat "belichten" (vert. van "beleuchten") ingevoerd. Er zijn zelfs artistieke kringen, waarin men in "belichten" een verfijnder gevoeligheid ontdekt. Jammer voor Jozef Israëls!'

Wij zouden 'belichten' toch niet gaarne missen. Men b e l i c h t een schilderij; men v e r l i c h t een vertrek.

Wij zijn het dus met ons lid eens, waar hij waarschuwt tegen het o n n o o d i g gebruik van 'belichten' voor 'verlichten', maar het uitbannen van een van deze twee woorden zou stellig taalverarming beteekenen.

Naast 'beschijnen' mag aan 'belichten' zijn plaats in ons spraakgebruik niet ontzegd worden. (Red.)

-Ere

- Verscheidene leden wenschen nogeens de aandacht te vestigen op het gebruik van den comparatief in zinnen, waar inderdaad geen vergelijking is bedoeld (de rijpere jeugd; de betere stand; de mindere man).

Wij hebben reeds vroeger (O.T. 1932, 2) dit misbruik gesignaleerd, maar brengen de gewraakte woordvorming gaarne nogmaals onder de aandacht van onze leden.

- Ons lid, de Heer Alf. de Vries, verzet zich - terecht! - tegen de uitdrukking 'Ohmsche weerstand'. Hij vreest echter dat 'ohmiaansche weerstand' of 'weerstand van of volgens Ohm' geen ingang zullen vinden en zou daarom genoeg willen nemen

met ‘ohmweerstand’, tenzij men zou willen spreken van ‘gelijkstroomweerstand’! Ons lid merkt met blijkbaar verontrusting op dat bijna alle boeken en tijdschriften over electriciteit zich aan dit germanisme bezondigen.

‘Aanstijgen’ behoort ook tot deze woorden. ‘Aangezien het veld hetzelfde blijft, moet de primaire stroom aanstijgen, om het afgebroken veld weer te herstellen’. Het woord ‘aanstijgen’ staat hier voor ‘toenemen’.

Als ons lid van oordeel is dat op het gebied van de electro-techniek ten aanzien van de taal veel te verbeteren is, noodigen wij hem uit in deze het initiatief te nemen. Hij heeft kunnen zien dat de pogingen van zijn medeleden, met betrekking tot de zuivering van de chemische terminologie, een zeer bevredigend resultaat hebben opgeleverd. Ons lid en allen die hem daarbij zouden willen steunen, kunnen op onze medewerking rekenen!

Ook op een ander terrein heeft ons lid reden gevonden tot ontevredenheid. “‘Waarom’, vraagt hij, “spreekt men van “Holland huis” i.pl.v. “het Nederlandsche Huis” of “Huize Nederland”? Is het niet teleurstellend dat een officieele of semi-officieele Nederlandsche instelling in de Belgische hoofdstad een dergelijken naam draagt?

En wat voor taal spreekt de regeering, als zij het heeft over “berekening van ziekengeld, in verband met de Feierschichten” en “vergoeding van Karenzdagen?”

Ook het toenemend gebruik van het redengevend voegwoord ‘wijl’ kan ons lid niet goedkeuren. Het verdringt z.i. onnoodig de termen ‘daar, aangezien’ en ook ‘doordat of omdat’.

- Ons lid, de Heer F.E.H. Groenman, vestigt de aandacht op het z.i. afkeurenswaardige gebruik van de afkorting ‘Hr.’ voor den Heer. Op de naambordjes van de hutten van de Kon. Paketvaart Maatschappij kan men die vinden en ook in aankondigingen als ‘Overplaatsing Hr. Adams naar ons kantoor te Amsterdam’. Een kleine wijziging, meent ons lid, kan er het Deutsche karakter aan ontnemen, b.v.: d. Hr. Adams, Mnr. Adams, M. Adams.

Zich (zich iets koopen)

- Een onzer leden heeft zich gestooten aan dezen vorm, dien hij o.m. in een van onze dagbladen heeft gevonden. En wel in den zin: zij heeft zich in de nabijheid van New York een boerderij gekocht.

Ons lid vraagt of niet het gebruik van ‘zich’ in zulke uitdrukkingen, als germanistisch, moet worden afgekeurd.

Wij zouden niet zoo ver willen gaan, dat wij het gebruik van ‘zich’ in deze en soortgelijke uitdrukkingen bepaaldelijk zouden willen afkeuren, maar stellig zouden wij het bezigen van dit onnoodige aanhangsel niet willen aanmoedigen.

In het gegeven verband doet het o.i. denken aan hd. invloed.

Wij hadden vroeger reeds gelegenheid om aan het oordeel van onzen Raad te onderwerpen de uitdrukking: zich geen raad weten.

De voltallige Raad heeft zich toen met de beoordeeling van deze uitdrukking bezig gehouden.

Een lid noemde deze uitdrukking kortweg een germanisme; twee andere leden lieten er zich niet over uit of wij hier al of niet met een germanisme te doen hadden, maar zij keurden het gebruik van ‘zich’ in dit verband eenvoudig af. Daarentegen

waren er drie leden van den Raad die de gewraakte uitdrukking in bescherming namen. 'Z i c h is ook Groningsch, etc. 'k Wait mie gain road.' - 'De uitdrukking is ook in Holland heel gewoon: 'k weet me geen raad, - waarbij "hij wist zich (of 'em) geen raad" ook voorkomt.'

Nu zegt dit nog niet veel ten aanzien van het onderhavige geval, maar wel het oordeel van het zesde lid, dat luidt: 'in sommige streken is: zich geen raad weten, - de gebruikelijke uitdrukking, evenals 'zich een hoed koopen en dgl.'

Nu is er stellig verschil tusschen 'ik heb me eens een mooie das gekocht' en 'hij heeft zich een fabriek gekocht; zij heeft zich een boerderij gekocht', enz. Het eerste klinkt studentikoos, het laatste klinkt - Duitsch.

En daarom, als ons lid uitdrukkingen als deze liever vermijdt, vindt hij ons aan zijne zijde.

De technicus aan het woord!

Een onzer leden toonde ons onlangs een instrument dat in zijn vak te pas kwam en vroeg ons of wij dat kenden. Wij kenden het inderdaad; het was een instrument om een leiding af te sluiten. Hoe wij dachten dat dit ding in vakkringen genoemd werd? Ons antwoord luidde, dat 'kraan' of 'afsluiter' wel de gebruikelijke aanduiding zou zijn. Dan hadden wij het mis, verzekerde ons lid ons; een 'echte' vakman noemt zoo'n ding een h a a n .

Wij hebben ons lid bedankt voor zijn leering; een terminus technicus dus, waar wij ons niet tegen zullen verzetten. Wij zouden den technici in overweging willen geven exemplaren van het ons getoonde kleine model dan maar aan te duiden met: kriel-haan.

Germanismen (tiende lijst)

afneiging	tegenzin, afkeer
betonen ([on]betoond)	de klemtoon leggen op, beklemtonen, beklemmen, met (zonder) klemtoon. In fig. gebruik: den nadruk leggen op, nadruk geven aan
daadkracht	kracht, flinkheid, werkkraft, energie (de keus uit deze woorden hangt af van het verband)
eigenen (deze stof eigent zich niet voor een mantel)	geschikt zijn voor
(zich verheven) in	(verliefd worden, raken) op, liefde opvatten voor

overijver	overmaat van ijver, te groote ijver, te veel (aan) ijver
rennen (voor een wedstrijd, waarbij het op snelheid aankomt)	wedren, wedstrijd, (wedloop, hardrijderij)
schijnbaar (i.d. zin van de vervangende woorden)	blijkbaar, klaarblijkelijk
stellen (van eene handteekening (de handteekening is te stellen in tegenwoordigheid van den ambtenaar)	zetten
uit (meubels uit hout; platen uit eboniet)	van (hout, eboniet)
uitgaan (boven iets) (hd. darüber hinausgehen)	te boven gaan, overtreffen, uitmunten (boven)
uitvinden (in: dat moet ik bij gelegenheid eens zien uit te vinden)	achterkomen (daar moet ik eens zien achter te komen) (hd. 'ausfindig machen'; eng. 'to find out')
-uur (in: advocatuur, registratuur, apparatuur) (telefoon: De apparatuur voor de verbindingen; filmopneming: De geheele apparatuur moest verplaatst worden radio uitzending: Als het juist is dat in de naaste toekomst uitsluitend onze P.T.T. de gansche zendapparatuur onder zijn beheer neemt,...)	advocatie (soms ook: het advocaatsambt); registratie, installatie (Indien men van oordeel mocht zijn dat 'installatie' hier niet genoeg zegt, als men b.v. voor een verzameling van bij elkaar hoorende, in verband met elkaar te werk gestelde, apparaten een samenvattend woord niet wil missen, zou men kunnen zeggen: heel de toestel. Voor: de gansche zend-apparatuur: alles wat de radio betreft. (de heele radio-beweging!)
verstaan (ik kan het verstaan, i.d.z. van begrijpen, er in komen)	begrijpen, er in komen. Ik kan het mij (levendig) voorstellen
vertrokken (een vertrokken beeld) (de handelsbelemmeringen zijn oorzaak, dat thans slechts een vertrokken beeld van de mogelijkheden kan getoond worden)	verwrongen
voorliggen (het voorliggende geval; de voorliggende bewijzen)	het onderhavige geval de voorhanden bewijzen
waardepapieren	geldswaardig (e) papier (en)

[Nummer 7]

Wat is dat?

Wij gaan weer eens wat oude woorden voor den dag halen die wel nog bestaan maar aan 't verdwijnen zijn terwijl men toch moet zeggen: 't Is jammer dat ze weg gaan. Van de meeste zou men de juiste beteekenis niet eens meer kennen en vragen: Wat is dat? En van vele zal althans de afkomst onbekend zijn.

Daar hebben we b.v. het woord *a m p e r*. Het wordt weinig meer gebruikt maar men zal nog wel weten dat het gebezigd wordt in de beteekenis van 'ter nauwer nood', 'nauwelijks'. Maar eigenlijk is dat fout; het woord is een vernederlandsching van het Maleische 'ampir' en dat beteekent 'bijna', dus *n i e t*: nog net wèl, maar: nog net *n i e t*. Zoo is ook het woord 'sinjo' met verkeerden zin uit het Maleisch overgenomen; wij gebruiken het (in kleineerenden zin) voor 'Indo-Europeaan' maar in het Maleisch heeft het niets kleineerends en beteekent het 'jongeheer' (het zoontje van den Europeeschen toeàn is, voor de Inlandsche bedienden, de 'sinjo' en vermoedelijk is dat woord weer een verbastering van het Portugeesche 'senhor', misschien via het Nederlandsche 'sinjoor').

Wij hebben trouwens nog meer woorden in onze taal waarvan menigeen niet weet dat ze uit het Maleisch zijn overgenomen, b.v. het woord 'baar' voor 'nieuweling'; dat is afkomstig van het Maleische 'orang baharoe' (uitgesproken: baroe) = nieuw mensch. Wij hebben zelfs Maleische woorden naar Zuid-Afrika overgebracht; de 'sjambok' van de Boeren is niets anders dan de 'tjamboek' (zweep) van de Maleiers.

Maar om nu naar onze Nederlandsche grijsaards terug te keeren: Kent men nog het woord *b a a r s c h*? Neen, niet 'barsch' maar 'baarsch', al komen die twee misschien allebei van 'bar'. Het heeft de beteekenis van 'onnoozel, dom, onhandig' (Van Dale noemt het nog) en is wellicht verwant met het 'baar' in 'baar geld', 'bare (baarlijke) onzin', enz. welk 'baar' 'bloot' beteekent.

Iedereen kent het woord *b a l o o r i g*, maar weet men dat er oorspronkelijk een *h* in heeft gestaan en dus balhoorig = slecht hoorend beteekende? Van Dale geeft het nog in dien zin (nl. als verdoofd door geraas) maar met de bijvoeging 'verouderd' en in het Vlaamsch heeft men het woord 'baloorde' dat wel uit het Fransch zal zijn vertaald, doch niet met de beteekenis van 'balourd' (lomp) doch met die van het Fransche 'abasourdi' (beteuterd) èn 'assourdi' (verdoofd).

Zoo staat het ook met *k a l e f a t e r e n*. Iedereen weet wat het beteekent, maar als men zou denken dat dit vooral bij onze zeevaarders zoo bekende woord oorspronkelijk Nederlandsch is, dan zou men het mis hebben. Het komt uit het... Turksch! Daar beteekent 'qalfât' een geteerde stop en dat is weer afgeleid uit het Arabische 'qilfa' (id.) en 'qalafâ' = een schip breeuwen!

Nu komen we weer tot haast vergeten woorden waarvan we 'baarsch' reeds noemden. Kent iemand nog het woord *d a u w e l e n* (en 'dauwelaar', 'dauwelachtig' enz.)? Het beteekent 'boemelen' en ook 'vadsig zijn' en is waarschijnlijk een frequentatief van 'duwen' of 'douwen'. En dan zijn er verscheidene samenstellingen met 'lab' aan 't

verdwijnen: l a b b e n (= kletsen), l a b b e i (klets-kous), l a b b e k a k (kletser, kwaadspreker, maar ook: lafaard) en l a b b e r -

lot (straatschender, lichtmis, zwierbol). Al deze samenstellingen komen waarschijnlijk van de Germaansche basis ‘lap’ waarvan ook ‘lepel’ afkomstig heet.

Ook luimen en luimeren (loeren, bespieden) worden zelden nog gebruikt, evenals rabbelen (afraffelen), rabaut of rabauw (deugniet) en slodderen (slordig om 't lijf zitten) dat men alleen nog vindt in ‘sloddervos’.

En bepaald jammer is het dat zulke aardige, beeldende woorden als Jonkeren (leeglopen, straatslijpen), Kasjager (oude verliefde) en Nappegat (het soort gebrekkigen dat men in 't Fransch ‘cul de sac’ noemt) vrijwel geheel zijn weggezonden uit onze taal. Want dit zijn van die woorden die niet zoo maar allengs zijn gegroeid, maar die door iemands pittige, oogenblikkelijke inspiratie zijn geschapen.

Is dat ook het geval geweest met ‘duivekater’? Men heeft het een tijdlang gehouden voor een verbastering van ‘deux fois quatre’ en dit verklaard doordien er ergens in ons land een Fransche bakker zou zijn geweest die, inplaats van broodjes van vier ons, broodjes van twee maal vier ons bakte. Maar het Etymologische Woordenboek van Franck-Van Wijk verwerpt die afleiding en zegt dat ‘duivekaters’ al lang bekend waren als een soort Kerstbroodjes en dat er al in 1450 te Leiden een bakker was die ze bakte. Wij buigen ons natuurlijk voor deze autoriteit en merken alleen nog op dat wij, in onze jeugd, de dubbele vier in het dominospel door een ouden heer die niets wist van etymologie, altijd ‘de Fransche bakker’ hebben hooren noemen.

Hoe dat zij, ‘duivekaters’ worden, als broodjes, niet meer geleverd. En als uitroepen zijn ze aan het verdwijnen.

Of ‘op sterven na dood’.

Wat jammer is.

Prof. dr. J. Prinsen J.Lzn. †

Wederom heeft ons Genootschap een groot verlies geleden door het heengaan van een lid van zijn Raad van Deskundigen, Prof. Dr. J. Prinsen J.Lzn.

Van den aanvang af heeft Prof. Prinsen deel uitgemaakt van het college dat ons met zijn adviezen ter zijde staat en steeds hebben onze vragen bij hem een open oor gevonden.

Opnieuw bleek zijn belangstelling voor ons streven toen Prof. Prinsen ons een studie toezegde voor Onze Taal. Nog tijdens zijn laatste ziekte hebben zijne gedachten zich bezig gehouden met zijn belofte. Helaas heeft de dood de vervulling van die belofte in den weg gestaan.

Onze Taal zal de nagedachtenis van dit lid van den Raad van Deskundigen in hooge eere houden.

Van onze leden

Angst hebben

- Een lid wijst op het toenemend gebruik van de woorden ‘angst hebben’ voor wat hiertelende placht aangeduid te worden met ‘bang zijn’. - Hij geeft als voorbeeld ‘Begrijpt zij - de Regeering - dan niet dat zoodra de koopman angst voor zijn geld moet hebben, iedere lust om zaken te doen totaal vergaat?’ Ieder zal het met mij eens zijn, zegt ons lid, dat hier het woord a n g s t volkomen misplaatst is. Angst duidt op een felle emotie: men kan in angst zitten om een kind, angstig zijn bij een hevig onweer. Maar deze koopman, die rustig de kans op winst overweegt die een zaak hem kan bieden, neemt in zijn overwegingen de mogelijkheid op dat hij zijn geld niet zal krijgen. En als hij dan reden vindt om bang te zijn voor zijn geld, als hij vreezen moet dat men hem zal betalen met wat anders dan courante munt, - dan vergaat hem de lust om zaken te doen. Die man is niet ‘bevangen door vrees’, hij heeft geen ‘angst’, hij doet de zaak eenvoudig niet, omdat hij ‘bang is’ voor onplezierige gevolgen. Zooals hij, als hij uit wandelen gaat, een parapluie meeneemt, als hij ‘bang’ is dat er regen zal komen. En zelfs, indien hij reeds een zaak zou hebben afgesloten en eerst daarna moest gaan twijfelen aan de mogelijkheid om zijn geld te krijgen, dan nòg wordt hem de keel niet door angst dichtgesnoerd. Al dat ‘angst hebben’ is Duitsche import en dien moesten wij maar eens gaan contingenteeren!

(Eenige leden van onzen Raad kunnen wel het bezwaar van ons lid deelen, maar zij zouden de gewraakte uitdrukking niet zonder meer als een g e r m a n i s m e willen brandmerken. Zij zijn ‘bang’ dat onze leden in dit opzicht wel eens iets te vèr gaan.)

Bedgoed

- Een modemagazijn vraagt in een advertentie onze aandacht voor ‘bedgoed’.
Voor ons is ‘bedgoed’ n i e t goed. Goed zou zijn b e d d e g o e d.

Broadcasten

- Een van onze leden vestigt de aandacht op de toeneming van het gebruik van ‘broadcasten’ voor ‘uitzenden’. Ons lid ziet hier het nut niet van in.
Wij evenmin. Aneta bedient zich bij voorkeur van dit woord. ‘De N.I.R.O.M. en de Phohi zullen het gesprek broadcasten’. Zelfs tegen ‘her-broadcasten’ ziet zij niet op. ‘Eventueel zal ook de aankomst van de K XVIII des avonds naar Holland worden geher-broadcast’.

Een malle gewoonte!

Een engerd.

- Een dagbladcorrespondent schrijft uit Parijs dat een door hem overgebrachte mededeeling (over een ‘spanningsmiddelpuntendiagram’ [sic!]) e n g verband houdt met vroegere mededeelingen.

Gedood

- Er is een trein gederailleerd en de couranten willen nu vermelden dat er twee passagiers bij om 't leven zijn gekomen. Dat kan men dikwijls lezen: twee passagiers werden gedood. Of wel: Een metselaar van den steiger gestort en gedood.

Verkeerd, - want 'dooden' (= doodmaken) onderstelt een opzettelijke handeling. Men zal het woord in onze lijst van germanismen vinden, zij het ook dat wij aanvankelijk gearzeld hebben het daarin op te nemen. En dat wel omdat, in dit geval evenals in vele andere, onze Raad wèl het woord verwerpt, maar niet met volkomen stelligheid durft te zeggen, dat het misbruik van over onze oostelijke grenzen is gekomen. In zulke gevallen spreken wij, met het opnemen van het woord in onze germanismenlijst, slechts het (zij het: sterke) vermoeden uit, dat wij hier met een germanistische vorming te doen hebben. Opgenomen O.T., 1, 1935.

Gelijk

- In den hoedenwinkel. De verkooper tot den klant: 'Zal ik hem thuis bezorgen of neemt U hem gelijk mee?'

(Bedoeld is: te gelijk maar dat beteekent niet: dadelijk).

Glaspaarlen

- Een lid heeft in een artikel van een Nederlandschen arts in het orgaan van een Nederlandsche Vereeniging gelezen: De apparaten van Dr. L. bestaan uit een verzilverde(n), aan beide kanten vrij eindigenden, door glaspaarlen geïsoleerden, koperen draad. Ons lid stelt aan Dr. L. voor eens te probeeren of glazen kralen voor zijn toestellen misschien even goed geschikt zijn.

(Dat verzilveren van zoo'n draad is lang niet ieders werk; dat vereischt zorg. Wil zulk een 'apparaat' dus goed functionneeren, dan moeten wij hebben 'een, met groote zorg, door een, door zijn precisiewerk uitblinkenden, werkman, met inachtnaam der betreffende aanwijzingen verzilverden, aan beide kanten, ter vermindering van stroomverlies, vrij eindigenden, door glazen kralen geïsoleerden, koperen draad.')

-Isch

- Er is in deze kolommen herhaaldelijk sprake geweest van den zoo Duitsch klinkenden uitgang -isch (analogisch, energisch, fanatisch, filmisch e.a.). Ons lid, de Heer Groenman, wil zelfs dezen uitgang vermijden in afleidingen van woorden als Scandinavië en spreekt van Scandinaafsch.

Dit laatste is ons medelid, de Heer A. Donker, niet met hem eens; de afleiding van Scandinavië is altijd geweest Scandinavisch, zoo staat het ook in Van Dale en zoo

moeten wij het houden. Wij spreken, zegt ons lid, toch ook niet van Moraafsch, Moldaafsch of Joegoslaafsch!

Ware

- Het lid, dat hier aan het woord was, geeft nog een sprekend voorbeeld van den ambtelijken stijl, die meent het niet zonder dezen conjunctief te kunnen stellen.

‘De Commissie meent dat deze registratie provinciaal w a r e te geschieden en dat deze arbeid w a r e op te dragen aan.... personen.... aan wie daarvoor een matige vergoeding w a r e te geven’.

Vooraf dat ‘ware te geschieden’ vindt ons lid heel fraai!

Klemtoon

- Ons lid, de Heer Mr. F.E.H. Groenman heeft in ons artikel over ‘De(n) Duitse(n) Klemtoon’ aanleiding gevonden om te wijzen op het verspringen van den klemtoon in de woorden: Professoren, motoren, curatoren, radiatoren, ten opzichte van het vroeger meer gebruikelijke: professors, motors, curators, radiators.

‘Deze verspringing van den klemtoon’ zegt ons lid ‘is blijkbaar ontleend aan het Latijn, waar zij een wettig grammaticaal verschijnsel is. Een Latijnsch meervoud curatóres lijkt dus niet onredelijk. Maar beschouwt men curátor enz. als Hollandsche woorden, dan is een verspringen van den klemtoon ter vorming van een meervoud “curatóren” enz. onverklaarbaar en zonder precedent in onze taal, voor zoover ik althans kan nagaan.’

Krantentaal

- Ons lid, de Heer H. van Eeden, zendt ons een krantenknipsel, waarin wij lezen:

‘De officieele opening van het Stormrampmuseum, dat te Borculo, het stadje, dat 10 Augustus 1925 door een cycloon werd vernield, is ingericht, is eerst op den dag van den cycloon, vandaag is het evenwel voor het publiek opengesteld’.

Ons lid neemt dit als voorbeeld van de z.i. weinig verzorgde taal van sommige dagbladschrijvers. Van andere zijde vermeldt men, dat een groot dagblad, in een bericht over een ongeval dat een chauffeur is overkomen die, overmand door den slaap, de beheersching van zijn stuur had verloren, dit deed in de volgende bewoordingen: ‘Plotseling overviel hem een hevige vermoeidheid en hij s u k k e l d e in slaap’!

Kromschrijverij

- Ons lid, de Heer W.R. Menkman, geeft ons enkele staaltjes van wat hij noemt ‘kromschrijverij’, saamgelezen uit recente publicaties. Hij vermeldt: handgebroid,

handgeweven, fijnwasscherij, natwasch, verscbakkerij, kleinmeubelen,
olieverfgeschilderd, rauwkost.

Uit de gedrukte teksten van lezingen van het Indisch Genootschap in Den Haag:
Volzon, handarbeid, voorkomens (van delfstoffen), invloedssfeeren welke elkander
overlappen, de massa op

zich, de techniek op zich, een weg uitstippelen, een overweging ontkrachten.

Uit een groot dagblad, welks redactie er naar streeft alle onnoodige germanismen uit hare kolommen te weren: De rest was eerstklassig (muziek-recensie), aangestelden (voor beampten), berichten doornemen, een zaak doorspreken, plaatselijke zaakvoerders (eener crisisorganisatie), ingevroren varkens, fijnkolen (steenkolgruis) oliegestookte ketels (verslag proeftocht m.s. Jagersfontein).

En de Heer M. maakt de opmerking - die ook wij reeds vroeger hebben gemaakt (O.T. 1934, 4) - dat ons volk wel in beroering komt wanneer er sprake is van de spelling, maar dat het grootere belang, het behoud van de Nederlandsche taal, maar weinig verdedigers vindt!

Laten

- Eenige leden koesteren twijfel ten aanzien van de uitdrukkingen: zich iets laten smaken, een vertaling die zich laat lezen.

Tegen geen van deze beide uitdrukkingen maakt het Wdb. bezwaar. 'Het geheim liet zich moeilijk bewaren' (Bild.) 'Schrijven laat zich niet alles' (Bild.) 'De zaak laat zich verklaren' (Veegens). 'Toch laten die schijnbaar zoo dorre verslagen zich beter lezen dan...' (Quack, in Gids 1864, 4, 8.)

Uitgerekend

- 'Dat het u i t g e r e k e n d de communist De Visser moet zijn, die als eenig parlamentslid den moed heeft vragen te stellen, teekent wel hoe het parlementarisme is afgezak't. Er schijnt nog wel iets meer aan het 'afzakken' te zijn; het taalgevoel bij de redactie van het blad, waaraan wij dit ontleenen, bijvoorbeeld!

Verboden toegang

- Een lid maakt de opmerking dat de uitdrukking 'verboden toegang', die men veelal ziet, niet geheel juist is. Het zou z.i. beter zijn te spreken van 'toegang verboden'.

Wanneer ons lid het woord 'toegang' hier verbaal ziet, is het stellig beter om te zeggen 'toegang verboden'. Maar gedacht als 'ingang' of 'doorgang' (= deur, concreet) is er o.i. niets tegen om de uitdrukking te handhaven. Evenmin als er iets tegen is om te spreken van 'verboden rijweg'.

'Het is vrijwel algemeen bekend' - schrijft 'Muttersprache' - 'dat de uitdrukking "van de dooden niets dan goeds" berust op een foutieve vertaling van het Latijnsche "de mortuis nil nisi b e n e" (= goed, i.d.b.v. op waardige wijze).' Is dit bij ons ook 'vrijwel algemeen' bekend?

Oude zegswijzen.

Een lid vraagt ons waar de uitdrukking ‘Kip, kip ik heb je’ vandaan komt en hoe het gezegde ‘iemand een geldstuk (of een som gelds) door den neus boren’ verstaan moet worden.

Wat de eerste uitdrukking belangt, die luidt niet ‘Kip, kip ik heb je’ maar ‘Kip, ik heb je’ en het gaat daarbij ook niet om het opvangen van hoenders, zoals ons lid schijnt te denken. ‘Kip’ is hier de stam van het oude werkwoord ‘kippen’, dat grijpen, aanvatten beteekent. Het anker kippen = het aanvatten en op het boord zetten van het anker. (Kippen wordt tegenwoordig ook gebezigd in de hd. beteekenis van omkantelen. Van Dale geeft het woord niet in deze beteekenis, ofschoon hij ‘kipkar’ wel kent).

En wat de tweede zegswijze aangaat, over den oorsprong daarvan zijn de schrijvers het niet geheel eens. Stoett (Ned. spreekw. 1621) spreekt over: iemand een gat door den neus boren, ‘zooals dat geschiedt bij een dier, dat een ring door de neus krijgt’, terwijl Winschooten (geciteerd door Van Lennep en trouwens ook door Stoett genoemd) spreekt over: iemand met een avegaar, d.w.z. een werktuig, waar aan boord groote gaten mee geboord worden, door den neus boren. In beide gevallen is de bedoeling: iemand grovelijk bedriegen. En uitgaande van ‘hij heeft mij bedrogen, hij heeft mij door den neus geboord’ is het te begrijpen, dat men kwam tot: ‘hij heeft mij een gulden door den neus geboord’ voor ‘hij heeft mij voor een gulden bedrogen’.

De spreektaal kent, zooals begrijpelijk is bij ons zeevarend volk, veel gezegden waarbij men geneigd is te denken aan de taal van den zeeman. ‘Zijn piek schuren’ b.v., voor ‘zich wegpakken’. Wel is waar kan men daarbij, met Stoett, denken aan een soldaat die, onder voorwendsel van zijn piek te moeten schuren, zich verwijdert en niet terugkeert, maar eerder zal men een verband willen zoeken met de oude zeemansuitdrukking ‘Zijn (achter)piek scheeren’ voor: vertrekken.

Een woord dat stellig uit de zeetaal is overgenomen is ‘sjorren’, zij het ook dat het doorgaans met een gewijzigde beteekenis wordt gebezigd. Menigeen gebruikt het in den zin van: trekken, rukken. Een groot dagblad, schrijvende over het vertrek van de ‘Tarakan’, vermeldde: ‘De sleepbooten sjorren het schip achteruit’. Verkeerd; sjorren is niet trekken of rukken, maar (met trossen of lijnen) vastbinden. Een zeil wordt aan de ra gesjord, bij hooggaande zee wordt alles stevig gesjord, opdat het niet over boord ga.

Wie in de taal van den zeeman belang stelt, zal stellig in het reeds genoemde werkje van Van Lennep veel van zijn gading vinden.

[Nummer 8]

Verleden tijd.

In een der laatste nummers van ‘Neerlandia’, het altijd lezenswaardige orgaan van het ‘Algemeen Nederlandsch Verbond’, heeft men een stuk kunnen vinden dat ons deed vragen: Heeft de tijd voor dezen schrijver nu al sinds tientallen jaren stil gestaan?

Het was een, op zichzelf ook weer belangwekkend, artikel van den heer Van Es waarin, onder den titel: 'Pénétration Pacifique et Annexion de l'esprit', gewaarschuwd werd tegen het meer en meer indringen van den Duitschen.... neen van den Franschen geest in ons volk! Is het niet alsof we weer een halve eeuw jonger zijn en nog leven in den tijd vóór dat Dr. Haje in het A.N.V. voor 't eerst aandacht vestigde op de Duitse bedreiging van onze taal en dus van onzen volksgeest?

Wij hebben, in de ruim vier kolommen van 'Neerlandia' die het artikel beslaat, nagenoeg geen argumenten uit het heden aangetroffen. Ze beslaan te zamen nog geen twintig regels; de rest van het stuk is heel en al... historie. Waarlijk heel aardige lectuur maar volkomen waardeloos als argumentatie betreffende het heden. Niemand zal ontkennen dat ons volk vroeger zeer sterk en zeer eenzijdig onder Franschen invloed heeft gestaan maar actualiteit heeft alleen de vraag: Hoe staat het thans met onze cultureele zelfstandigheid? Te dien aanzien nu hebben wij in het artikel van den heer Van Es slechts drie argumenten gevonden:

- 1e. Er is te Amsterdam een herdenkingsvergadering betreffende het verdrag van 1635 gehouden,
- 2e. Er wordt een inzameling gehouden voor de 'Cité Universitaire',
- 3e. De Alliance Française geeft gala-voorstellingen.

Die Amsterdamsche vergadering, waarvan we het francophile karakter natuurlijk niet betwisten, was.... één vergadering. Men heeft het verslag ervan (al of niet) in de bladen gelezen en daarmee was het uit. Gevolgen heeft ze niet gehad en als de heer Van Es er niet aan had herinnerd, was ze nu al weer vergeten.... zooals ze trouwens weldra weer zal zijn.

De Cité Universitaire is ongetwijfeld een propaganda-instituut van Fransche cultuur en een dure liefhebberij waar wij ons echter moeilijk buiten konden houden terwijl de Europeesche deelneming vrij algemeen was. Maar degene die iets weet van de zeer geringe belangstelling welke ons volk voor deze Cité tot nu toe heeft betoond (met 'krabben en bijten' is het geld voor onze afdeling.... nog steeds niet bijeen gebracht) die kan zich onmogelijk druk maken over de uitwerking van deze propaganda op onzen volksgeest.

* * *

Wat de voorstellingen van de Alliance belangt, die worden zeker druk bezocht maar.... door de leden van de 'Alliance' (en van 'Nederland-Frankrijk'). En die vormen een zoo kleine minderheid in ons uitgaand publiek dat bijna nooit een voorstelling herhaald is moeten worden omdat men de bezoekers niet op één avond kon bergen. Zulk een herhaling is er het vorige jaar éénmaal geweest (het was een uitzondering) in Den Haag waar de Alliance het sterkst is.... en waar de Schouwburg (de 'Koninklijke') niet groot is.

Deze Fransche voorstellingen, die dus in besloten kring worden gegeven en waarvan de overgrootste meerderheid van ons volk niets merkt, zijn bovendien niet talrijk; er zijn er gewoonlijk niet meer dan vier of vijf, zéér zelden meer, per jaar. Daartegenover staan Duitsche voorstellingen die, tot vóór een jaar (toen werd de Princesseschouwburg in Den Haag in een bioskoop veranderd) vrij wat talrijker waren. Schrijver dezes, die door zijn beroep de eerste voorstellingen in Den Haag moet bijwonen en die de programma's bewaart, heeft ze over de laatste zes jaren eens nagezien. Over het nu afgelopen seizoen 34/35 was er, door de zooeven genoemde oorzaak, slechts één Duitsch program te vinden (maar we hebben geen programs van voorstelgen die eerst in Amsterdam waren gegeven) en toevallig waren er uitzonderlijk veel Fransche, nl. zes.

Maar nu de vijf voorafgegane seizoenen:

	Duitsch	Fransch
1933/34 ¹⁾	3	3
1932/33	6	4
1931/32	11	2
1930/31	8	4
1929/30 ¹⁾	4	0

Zooals men ziet: Steeds meer Duitsche dan Fransche voorstellingen. Daarbij zijn dan nog niet eens de tallooze avonden gerekend van het - Duitsche - operette gezelschap dat vaste bespeler is van den Princesseschouwburg, gedurende het laatste seizoen in afwisseling met de bioskoop. En al deze avonden waarop de ooren van het publiek worden volgegoten met Duitsch, zijn niet besloten maar voor iedereen toegankelijk. De Duitsche cultuurpropaganda van het tooneel is bij ons dus niet alleen sterker dan de Fransche maar vooral ook algemeener: Ze bereikt het gansche uitgaande publiek.

Daarnaast staat dan nog de, veel meer populair geworden, bioskoop. Daarin speelt het Fransch bij ons nagenoeg geen rol. We hebben eens aan een bestuurslid van de 'Alliance' gevraagd, hoe dat kwam. Het antwoord was: De bioskoopdirecteuren willen geen Fransche films omdat het publiek geen Fransch meer verstaat.

* * *

Ziedaar de diagnose der praktijk: Het tegenwoordige publiek verstaat geen Fransch meer. Zoo is het inderdaad; van de vroegere gallomanie is niets meer over, want zelfs de leden der 'Alliance' en van 'Nederland-Frankrijk' zijn geen gallomanen maar gallophilen en de groote menigte buiten dien kring 'verstaat geen Fransch meer'.

Maar Duitsch! Duitsch verstaat tegenwoordig haast iedereen en de Duitsche denkwijze is al zóó ver binnengedrongen in ons land dat een lid van onzen Raad van Deskundigen ten aanzien van een bepaald punt oordeelde (blz. 7 van ons

1) Door buitenlandsche reis betreffen deze cijfers slechts een half seizoen.

1) Door buitenlandsche reis betreffen deze cijfers slechts een half seizoen.

Februari-nummer): ‘De taalgrens loopt midden door ons land’! In 't algemeen echter houdt de verduitsching van ons volk allermint op bij Utrecht of Den Bosch; onze zeebadplaatsen werden, vóór dat de crisis het reizen belemmerde (vooral van Duitschers) overstromd met gasten die over onze Oostgrens waren gekomen en wier kinderen zóóveel zwart-wit-roode vlaggen op hun zandvestingen plaatsten dat de Nederlandsche daarbij in het niet verdwenen. Nooit hebben wij Fransche vlaggen op zulke bouwsels gezien en zelfs thans, nu het vreemdelingenbezoek zoo is verminderd en in 't bijzonder voor Duitschers moeilijk is gemaakt (door hun eigen regeering) is de meerderheid der vreemde badgasten nog Duitsch.

En welk een invalspoort voor de Duitsche denkwereld is niet sinds jaren al onze wetenschap met vele aan de Duitsche ontleende bronnen, boeken en.... menigen professor. Zijn niet ook reeds tal van Nederlandsche studenten, vooral in de technische vakken, in Duitschland of in Duitsch-Zwitserland gaan studeeren? Het zal jaren duren vóór er zooveel naar de Cité Universitaire zijn gegaan. Spreekt ook het onderzoek naar de verduitsching der chemische terminologie waarover men in ons Mei-nummer heeft kunnen lezen, niet van de onophoudelijke ‘penetratie’ uit het Oosten? Waar komen de germanismen in onze legertaal vandaan zoo niet van de orienteering van onze krijgswetenschap, al sinds lang, op de Duitsche?

Zoo zouden wij nog wat kunnen doorgaan.... met den zeer breeden invloed van de Duitsche en Oostenrijksche dienstmeisjes tot besluit,

‘Maer wat baeten kaars en bril
Als den uyl niet sien en wil?’

Wij denken er natuurlijk niet aan, den heer Van Es een ‘uyl’ te heeten (het staat nu eenmaal zoo bij Vader Cats) maar zien wil hij niet. Althans niet in het heden en in de naaste toekomst. Hij is daartoe te zeer verblind. Door het staren in 't verleden.

Wij echter blijven kijken rondom en vóór ons. Wij zien de taal en dus den denkvorm van ons volk steeds meer verduitschen. Als dam tegen dien e e n z i j d i g e n vreemden invloed die bovendien veel gevaarlijker is dan eertijds de Fransche was omdat ze zooveel moeilijker herkenbaar is, werd ons genootschap opgericht. En tegen dien invloed voeren wij een strijd die een a c t u e e l gevaar betreft.

En niet een schim.... uit den verleden tijd.

Luchtvaarttaal

Wij hebben reeds in deze kolommen melding gemaakt van de vele vreemde woorden, die men ontmoet in de taal van den luchtvaarder. Ten bewijze van het feit dat dit euvel ook elders de aandacht heeft getrokken zond ons medelid, de Heer J.P. Smits, ons een knipsel uit de N.R.C., waarin een inzender, de Heer Mr. H.J. Knottenbelt, zijn wrevel uit.

‘Men bedient zich’, zegt hij, ‘volkomen onnoodig van vreemde, soms koeterwaalsche, uitdrukkingen, die even goed, ja vaak beter, door goed-Nederlandsche zouden kunnen worden vervangen.

Als een vliegtuig tot vertrek gereed is, zegt men, dat het “startklaar” is, en als het vertrekt, dat het “start”.

Als de schroef gaat draaien, zegt men, dat de “propeller” gaat werken.

Als het vliegtuig over het veld rijdt of hobbelt, zegt men, dat het “taxiet”.

Als de bestuurder in zijn stuurstoel of stuurhut gaat zitten, schrijft men, dat de “piloot” plaats neemt in de “cockpit”.

Als men wil vermelden wat de behouden vaart is, de geijkte uitdrukking voor de regelmatige snelheid van schepen, dan spreekt men bij de luchtvaart van “kruissnelheid”, hoewel onze bestuurders bij voorkeur recht op hun doel afgaan, en het kruisen bewaren voor de zeldzame gevallen, dat zij den koers kwijt zijn.

Tenslotte: wat te zeggen van “stunten” en “stunter”? Mij is dat te stuntelig!

Dit zijn enkele grepen uit onze tegenwoordige luchtvaart-taal. Nu onze luchtvaart zich uit een vorm van sport tot een nationaal bedrijf heeft ontwikkeld, is het gewenscht, dat zij de vreemdsoortige kleedij, waarmede men haar heeft uitgedost, uittrekke en zich steke in een goedvaderlandsch pak, zooals onze zeevaart dat sedert onheugelijke tijden met eere draagt.’

Ons medelid, de Heer H.J. Hartkamp had zich gestooten aan het gebruik in de bladen van de benaming ‘s t e w a r d e s s ’ voor ‘hofmeesteres’; bij de berichtgeving over de ramp, die aan de ‘Kwikstaart’ is overkomen, heeft hij deze Engelsche benaming bij herhaling aangetroffen.

Ons lid heeft aan de redactie van een van onze groote dagbladen gevraagd, wat het goede Hollandsche woord ‘hofmeesteres’ toch misdaan kon hebben, dat men dit niet wenschte te gebruiken en de redactie heeft daarop geantwoord dat de directie van de K.L.M. de functie bij haar dienst zelf aanduidt als die van ‘stewardess’. Naar de redactie zou hebben vernomen, zouden aan boord van onze mailschepen met ‘steward’ en ‘hofmeester’ twee verschillende functies worden aangeduid. De ‘stewards’ zouden ondergeschikt zijn aan de ‘hofmeesters’.

De Heer Hartkamp merkt naar aanleiding hiervan op dat het feit, dat de directie van de K.L.M. de aangegeven fout begaat, voor de bladen geen aanleiding behoeft te zijn die te bestendigen. Integendeel, meent ons lid, zou het op hun weg liggen te helpen strijden tegen dit misbruik.

En wat het argument belangt, dat bij de mailschepen met ‘steward’ en ‘hofmeester’ twee verschillende functies zouden worden aangeduid, dit aanvaardt ons lid niet. Het

is hem bekend dat op de booten van de S.M.N. en de R.L. nimmer van ‘steward’ wordt gesproken, maar steeds van (eersten, tweeden) ‘hofmeester’.

Wij hebben in deze voorlichting gezocht bij eenige groote stoomvaartmaatschappijen en wij kunnen op grond van de verkregen inlichtingen verklaren dat de opvatting van ons lid volkomen juist is.

De Stoomvaart Maatschappij ‘Nederland’ schrijft: ‘In antwoord op Uw brief kunnen wij U mededeelen dat Uw inlichting omtrent de bij ons gebruikelijke aanduiding van hofmeesters niet juist is. Aan boord onzer mailschepen zijn h o f m e e s t e r s en h o f m e e s t e r e s s e n en in de E n g e l s c h e aanwijzingen voor onze E n g e l s c h e passagiers worden voor deze functionarissen de benamingen “steward” en “stewardess” gebezigd; de beteekenis dezer woorden beschouwen wij als volkomen gelijkwaardig aan de Hollandsche woorden hofmeester en hofmeesteres.’ (Wij spatiëeren. Red.)

En de Holland-Amerika lijn verklaart: ‘Bij het Civiel personeel aan boord onzer schepen bestaat het onderscheid tusschen de kwaliteiten “Hofmeester” en “Bediende” hierin, dat de hofmeester toezicht uitoefent op de wijze waarop de bedienden de hun opgedragen werkzaamheden verrichten. De hofmeesters hebben den rang van onderofficier en zijn de directe chefs van de bedienden. Aangezien onze Maatschappij uit den aard der zaak in hoofdzaak Amerikaansche passagiers vervoert, is het aan boord gebruikelijk de bedienden als “steward” aan te roepen. De Hofmeesters worden in het Engelsch Assistant Chief Steward genoemd, hetgeen echter ook wel eens door de passagiers wordt afgekort tot steward.

De juiste Hollandsche naam voor stewardess is h o f m e e s t e r e s , welke benaming bij sommige Nederlandsche Stoomvaart Maatschappijen in gebruik is.’ (Wij spatiëeren. Red.)

Er is dus onzes inziens voor de directie van de N e d e r l a n d s c h e Koninklijke Luchtvaart Maatschappij niet de minste reden de functie, vervuld door Hollandsche vrouwen, aan te duiden met een E n g e l s c h e benaming. Wij kunnen slechts hopen dat de directie dit zal inzien en in het vervolg de gemaakte fout zal weten te vermijden.

Van onze leden

- Ons medelid, de Heer W.R. Menkman, merkt naar aanleiding van het gezegde omtrent de gewoonte in Zeeland om de klank 'ou' als 'oe' uit te spreken, op dat men dit verschijnsel aantreft bij vele oude Zeeuwsche geslachtsnamen (vaak Zuidnederlandsche van het eind van de 16e en het begin van de 17e eeuw). Hij geeft als voorbeeld: Rollin Couquerque. Sir William en Sir Peter Courteen, de in de geschiedenis bekende Engelsch-Nederlandsche kooplieden, heetten in Zeeland Courten (Koerten).

Werd, merkt ons lid op, het woord boek vroeger niet ook 'boucq' geschreven?

De Heer M. vestigt tevens de aandacht op eenige woorden, die men veelal in verkeerden zin gebezigd ziet. Als: 'behoudens' voor 'behalve', 'hoeveelheid' voor 'aantal', 'pseudo' voor 'vermomd', 'typisch' voor 'merkwaardig', 'ongeregeldheid' voor 'onregelmatigheid', 'dergelijke' voor 'zodanige' en 'hevige' voor 'heftige'.

- Met betrekking tot de opmerking in het nummer van April ten aanzien van de neiging om de uitgang-s van bijvoegelijke naamwoorden na een bepalend lidwoord weg te laten (in uitdrukkingen als 'het buitenlandsch(e) beleid', 'het financieel(e) overzicht') vraagt ons lid: 'Geeft hier inderdaad het lidwoord den doorslag? Het "buitenlandsch" beleid heeft betrekking op het buitenland, een "financieel" overzicht op de geldmiddelen; de Fransche vrouw echter is zelf Fransch. (Vgl. "de geneeskundige wereld" en "de geneeskundig inspecteur")'.

Ook Van Dale, zegt ons lid, spreekt over 'het openbaar, het politiek, het militair gezag.' (Wij hadden het over de gewoonte van het weglaten van het lidwoord).

En ten aanzien van de gegeven voorbeelden van taalverandering door taalfouten merkt de Heer Menkman op dat, ook al wordt het bez. vnw. 'haar' in de spreektaal weinig gebruikt in het meervoud, het te betreuren zou zijn als men het in de schrijftaal door 'hun' zou gaan vervangen. Zooals ons lid dit zag in de pas verschenen bewerking van Linschotens Itinerario, derde deel (Dr. C.P. Burger Jr. en Dr. F.W.T. Hunger, voor de Linschoten Vereeniging), waar men leest over het verminken hunner borsten door de Amazones (blz. 42, noot 5)!

Als gecommitteerde voor de eindexamens van de 2e H.B.S. alhier deed ons lid de ervaring op, dat het 'akelige' me, we en ze, voor: mij, wij en zij in het werk der examinandi dezer inrichting voor M.O. geduld wordt. (Wij zien daarin niets 'akeligs' mits het beperkt blijft tot een min of meer gemeenzame, vertrouwelijke schrijfwijze en voorts tot die gevallen waarin het rythme een niet te zwaar woord vereischt.)

Talentrijk

- Een lid vraagt ons hoe wij denken over het woord 'talentrijk' ('talentrijke schilders'). Wij zouden zeggen dat naast 'liefderijk' en dgl. samenstellingen met -rijk 'talentrijk' zeer wel te aanvaarden is. Wij zouden zelfs 'talentrijk' (rijk aan talent) verkiezen boven 'talentvol' (vol van talent).

Gelijkaardigheid

- Hetzelfde lid vestigt de aandacht op het woord 'gelijkaardigheid', dat hij gevonden heeft in een van onze groote dagbladen. ('Deze homogeniteit berust minder in de gelijkaardigheid der strekking van de tentoongestelde werken, dan in hun esthetische hoedanigheid').

Heeft ons lid tegen dit woord bezwaar? Wij spreken toch ook van 'goedaardig', voor 'goed van aard', 'kwaadaardig' voor 'kwaad van aard'; zouden wij dan niet met 'gelijkaardig' mogen aanduiden wat 'gelijk van aard' is?

Van Dale maakt geen bezwaar tegen 'gelijkaardig(heid)', daarentegen teekent hij bij 'gelijkwaardig(heid)' aan: een germanisme.

Genoegzaam

- Een van onze leden heeft gevraagd of 'genoegzaam' in uitdrukkingen als 'het is genoegzaam bekend', 'bij genoegzame deelneming' als goed-Nederlandsch mag worden beschouwd.

Onze Raad heeft tegen dit woord geen overwegend bezwaar; al kan het in sommige gevallen een germanisme zijn. In den zin van 'genoegzaam bekend' is het reeds bij Cats in gebruik. Men ontmoet het woord, blijkbaar als vervangwoord van fr. *a s s e z*, veelal bij Z. Nederl. schrijvers.

Maar stellig zou men kunnen spreken van 'voldoende bekend' of 'bekend genoeg'; en van 'voldoende deelneming'.

Zandvoortsch

- Wie kent niet het gebak bekend onder den naam 'gevulde koek', die smakelijke bruine koeken, gevuld met amandelspijs. Wie van onze leden in Zandvoort mocht zijn en zich aan deze lekkernij mocht willen vergasten, vrage echter niet naar een 'gevulde koek'. *V u l k o e k* heet dit gebak op z'n Zandvoortsch (blijkens een aankondiging op het station). Denkelijk omdat men na het nuttigen ervan zulk een 'gevuld' gevoel krijgt!

Mr. F.E.H. Groenman.

Ons lid, de Heer Mr. F.E.H. Groenman, Consul-Generaal der Nederlanden te Sjanghai is benoemd tot Buitengewoon Gezant en gevolmachtigd Minister te Caracas.

Wij wenschen den Heer Groenman met deze benoeming van harte geluk en hopen dat ons lid, ook in zijn nieuwe functie, zijn belangstelling zal wijden aan de vraagstukken die ons allen ter harte gaan.

[Nummer 9]

‘Eigenlijk’ beteekent het....

Dat hoort men vaak, wanneer er over het al of niet juist gebruiken van een woord wordt gesproken; een soort redetwisten, waarvan in meer dan gewone mate de waarheid geldt, dat du choc des opinions jaillit la vérité... Althans..., wanneer men bij die besprekingen zich voortdurend laat leiden door zijn gevoel. Het is echter een feit, dat onze Nederlandsche geestesgesteldheid zoodanig is - psychologen mogen dit nader uitwerken -, dat men zich gewoonlijk niet bij het gevoel bepaalt, doch een beroep doet op het weten. Het historisch weten; de geschiedenis van een woord. En dan is men op den verkeerden weg. De geschiedenis van een woord is heel belangwekkend, wanneer men zich rekenschap wil geven, wat een woord beteekend heeft, en ook hoe het van beteekenis veranderd is; omtrent den zin in het heden echter geeft ze geen afdoend bescheid. Men behoeft maar enkele dagelijks gebruikte woorden te bekijken, om hiervan overtuigd te zijn. Het zelfstandig naamwoord *guld en* is al een zeer treffend voorbeeld! Het is een gesubstantiveerd stoffelijk bijvoegelijk naamwoord; uitdrukkend dat men met een munt van *goud* te doen heeft... Maar we zeggen, zonder hier een oogenblik aan te denken: ‘Wil je een *zilveren* of een *papiere n* *gulden*?’ En we mogen dat zeggen zonder blikken of blozen, want ‘gulden’ betéékt niet ‘gouden munt’; het hééft dat alleen maar beteekend. Zooals een *oorijzer* eenmaal inderdaad van *ijzer* was; nu spreken we - en we blikken of blozen weer niet! - van een *gouden oori jzer*. Zooals we ook spreken van een *tinnen* of *porceleinen bord*; ofschoon het woord ‘bord’ vroeger een voorwerp aanduidde van *hout*; het woord is verwant met het Duitse *Brett*.

Deze voorbeelden zijn met talrijke andere te vermeerderen. Denk aan ‘een beetje’. Oorspronkelijk beteekent het ‘een hapje’ (‘beet’ is een Ablaut-afleiding van ‘bijten’; zooals ‘morceau’ van ‘mordre’). Maar, zoo min als bij ‘bitter’, denkt men meer daaraan; bewijs: men spreekt ook van ‘een beetje water’, ‘een beetje rust’, ‘een beetje plezier’; - en dat ‘beetje plezier’ behoeft heelemaal geen hap- of wel eet-genoege n te wezen! Men spreekt zelfs van ‘een beetje muziek’; in 't Fransch van ‘un morceau de musique’.

* * *

De etymologie van een woord is eigenlijk inzake de beteekenis-in-'t-heden nóg minder betrouwbaar dan uit deze soort voorbeelden blijkt. In de eerste plaats is daar namelijk nog de verschillende *kleuring* die een woord ondergaat. Als Vondel zegt:

Heel d'aerde lagh in slaep verzopen,

dan heeft dat ‘verzopen’ een *plechtige n* klank; wel heel anders dan thans!

Men kan dus ook niet naar een klassieken dichter verwijzen, om daarmee de ‘juiste’ *gevoelsschakering*, welke een woord eigen is, te betoogen!

Een ander merkwaardig voorbeeld te dezen is een vers uit den *Lucifer*:

Verzamel in der yl een heir van dicke drommels:

dat wil zeggen: van dichte drommen. En nu was Vondel, toen hij dit vers schreef, wel door-en-door Hollandsch geworden wat zijn taal betreft; niet meer ‘Brabantsch’;

zodat een beroep op dialectisch verschil hier ook niet zou opgaan. Evenmin als bij het woord 'slecht', dat ook in Holland in de XVIIde eeuw 'eenvou-

dig' beteekent; oorspronkelijk beteekent het 'effen', 'gelijk'; vandaar 'slechten' (= met den grond gelijk maken) en 't figuurlijke 'beslechten'. Dat 'slecht' gaat dan beteekenen 'gewoon', 'gewoontjes' en dan: 'minderwaardig'. Dien laatsten overgang zien we precies zoo bij het Fransche 'ordinaire'; in de latere beteekenis ook door ons overgenomen.

Wat zegt ons de geschiedenis van een woord als 'creatuur' voor de beteekenis? De geschiedenis zegt véél; maar blijve, alweer, liefst buiten beschouwing, wanneer bijvoorbeeld de rechter zou moeten uitmaken of dit woord beleedigend moet worden geacht of niet. De oorspronkelijke beteekenis, die zeker niet beleedigend is, alleen een bijgedachte van ootmoed tegenover den Schepper heeft, vinden we nog in bijbelsche taal. Maar daarnevens heeft zich de geringschattende beteekenis ontwikkeld, welke het woord nu bij 't volk heeft; terwijl we het in het Brabantsch, in vroeger eeuwen - bijvoorbeeld in het spel van Lanseloet ende Sanderijn -, met eerbied en bewondering gebruikt vinden. (bv. regel 548).

Gaan we nu nog verder uit elkaar gelooopen dialecten vergelijken, dan is het verschil in beteekenis uiteraard dikwijls nog veel grooter; denk aan het Middelnederlandsch 'quene', een in den regel met geringschatting gebruikt woord voor 'vrouw', terwijl het in het Engelsch het woord werd voor de eerste vrouw, the queen. Gaan we de vroegere verwanten van 'quene' na, dan vinden we een volkomen neutrale beteekenis, die van 'vrouw', 'mannin'.

En het woord 'vrouw' zelf, wat is de beteekenis daarvan in den loop der tijden niet veranderd! In het Gotisch beteekent het (fraujo) heerscheres; 't vrouwelijk van frauja = heer(scher). Van dat mannelijke woord hebben we nog verwanten in vroom(diensten) en in 't Duitsch Frohn(leichnam); ons 'vrouw' heeft nog in zeer enkele gevallen zijn oude beteekenis behouden; het vrouwelijk van 'baas' ('kom eens bij den baas, kom eens bij de vrouw', tegen huisdieren gezegd) en 'Mevrouw', als aanspraaktitel van een vorstin. Trouwens, is ons woord 'heer' niet bezig precies denzelfden weg te gaan? Bij 'mijnheer' denken we heelemaal niet meer aan de oude beteekenis van 'heer'; getuige ook de vervorming tot 'meneer'; 'sinjeur' is den 'heer' op dezen afdalenden weg voorgegaan.

* * *

Het aantal voorbeelden is uiteraard tot in 't oneindige uit te breiden; maar het is niet ons doel, hier een verzameling merkwaardige levensgeschiedenissen van woorden te geven. Enkel maar eenige bewijzen, dat men nooit, wanneer men oneinig is omtrent de beteekenis van een woord, moet gaan argumenteeren met vroegere beteekenissen. Dan zou men ook tot het besluit moeten komen dat 'smijten' eigenlijk 'smeren' beteekent (of, als men 't minder ver ophaalt, 'slaan') en 'verwaten': vervloekt; en 'oorbaar': nuttig en 'tuin': heining.

Enzoovoort!

JAN WALCH.

Van onze leden

- Ons lid, de Heer Dr. H. Burger te De Steeg, wenscht in overeenstemming met hetgeen art. 3 van onze Statuten noemt als eerste middel ter bereiking van ons doel (onderlinge gedachtenwisseling tusschen de leden over vragen van taalgebruik) eenige opmerkingen onder de aandacht van zijne medeleden te brengen, in de verwachting dat zij er hun oordeel over zullen uitspreken.

Ons lid vindt in een provinciaal dagblad de weervoorspelling van De Bilt geregeld in dezer voege weergegeven: ‘Matig e tot krachtig e n , Zuidelij k e tot Westelij k e n wind’. Hij zou deze adjectieven beide òf in den eersten of in den vierden naamval willen houden. (‘Een tusschen matig en krachtig wisselend e wind is te wachten’ of ‘Wij verwachten een tusschen matig en krachtig wisselend e n wind’). ‘Op welken grond’ vraagt ons lid ‘mag ik de opvatting van de krant veroordeelen?’

Een dagblad uit de hoofdstad plaatst boven zijn weerberichten voor den dag zelf en den volgenden dag: ‘Het weer v a n heden’ en ‘Het weer v o o r morgen’. ‘Hoe laat zich’ - vraagt ons lid - ‘dat rijmen?’ Als het eerste goed was, dan zou het andere fout zijn. Beide geven aan hoe De Bilt verwacht dat het weer zal zijn; beide hooren v a n te luiden.

Men spreekt toch ook niet van het feest ‘voor’ aanstaanden Zaterdag, hoewel die dag nog komen moet; maar van ‘het feest v a n aanstaanden Zaterdag’, evengoed als van ‘het feest v a n vandaag’.

Gold het een gewoon berichtje, dan zou men zeggen: In de haast heeft men, ‘H e t w e e r voor morgen’ schrijvende, gedacht aan ‘Weerv o o r s p e l l i n g voor morgen’.

Maar voor een dagelijks weerkerende fout gaat die verontschuldiging van haast niet op.

En de steeds herhaalde fout verslapt wel het taalgevoel van de lezers, even zeer als het ergste germanisme.

Onder ‘Alledaagsche zonden’ leest ons lid o.a. dat ‘zij werden in de pan gehakt’ eigenlijk zou moeten luiden ‘hun werd in de pan gehakt’. ‘Zou men’, vraagt hij, ‘nu ook eigenlijk moeten zeggen: “Hem werd aan zijn haar getrokken; hem is gauw op zijn teenen getrapt”’?

Verder: als een infinitief wordt gesubstantiveerd (b.v. ‘schrijven’, O.T. 1933, 10) duidt het sub-

stantief dan slechts de werking zelf aan, of ook het product van de handeling?

De uitdrukkingen ‘verboden toegang’ en ‘verboden rijweg’ (O.T., Juli, blz. 28) zou de Heer Burger ook willen verdedigen door ze te beschouwen als verkorte uitdrukkingen waarvoor men lezen kan: ‘Verboden als toegang (rijweg) te gebruiken’.

Ten aanzien van de kwestie ‘verslecht(er)ing’ (O.T. 1934, 34) merkt ons lid op dat bijna al de werkwoorden, met het voorvoegsel ‘ver-’ van een adjectief afgeleid, die het (doen) toenemen van de eigenschap uitdrukken, ‘-en’ hebben achter den positiefvorm van het adjectief. En dat slechts enkele, die anders tot misverstand aanleiding zouden geven, ‘-en’ hebben na den comparatief, b.v. ‘vermeerderen’ (vervelen!), ‘verbeteren’ (vergoeden!). Inz. denkt aan de mogelijkheid dat in aansluiting met deze woorden ‘verminderen’ en ‘verslechteren’ zijn ontstaan.

En naar aanleiding van het citaat uit Willmann ‘als per toeval’ (O.T. 1932, 19) zegt de Heer Burger dat dit ‘per’ noodeloos véél wordt gebruikt. Per toeval, vergissing, trein, brief, pond; in plaats van: bij toeval, vergissing, met den trein, in een brief, bij het pond of (30 ct.) het pond.

Voor: ‘ik heb u het gevraagde bedrag per postwissel toegezonden’ zou men kunnen zeggen: ‘ik heb u een postwissel van.... gezonden’. Bij ‘per adres’ zou men ‘per’ eenvoudig kunnen weglaten en i.p.v. ‘per 1 April’ zeggen ‘met (of op) 1 April.’

Deelen

- Ons medelid, Jhr. Mr. R. van Lennep schrijft: “Op blz. 26 van “Onze Taal” van Juli 1935 lees ik: “Eenige leden van onzen Raad kunnen wel het bezwaar van ons lid deelen,...”. Naar mijn meening had hier moeten staan “kunnen wel in het bezwaar van ons lid deelen”.

Wanneer men iets deelt, wordt 't kleiner; maar dit zal van het bezwaar van Uw lid wel niet kunnen worden gezegd. M.i. behoort men ook te zeggen: ik deel in Uw leed, in Uw verlies (figuurlijk!).”

Gaat ons lid hier niet iets te ver? Stellig is het logisch te zeggen dat de deelen kleiner zijn dan het geheel, maar ‘de taal is nu eenmaal - gelukkig! - niet logisch’, zoals een lid van onzen Raad eens opmerkte. Van Dale zegt met betrekking tot deelen: (fig.) deelnemen ‘ik deel (in) Uw droefheid’, maar ‘een gevoelen deelen’, ‘eene meening deelen’. En het Wdb. (III, 2337): deel hebben aan, met iemand gemeen hebben, instemmen met. ‘Wie zou dien wensch niet deelen’, ‘Ik deel uw misdaad en uw straf’.

(Een ‘gedeelde’ misdaad is stellig geen ‘halve’ misdaad; diefstal in vereeniging wordt zwaar gestraft!)

Gallicismen

- Een lid vraagt ons eens onze aandacht te wijden aan ‘woorden van Fransche origine’, van welke hij er een reeks noemt (absoluut, alternatief, arbitrage, autoriseeren, enz. enz.) Mogen wij ons lid wijzen op het werkje ‘Taalzuivering’, uitgave No. 17 van het Algemeen Nederlandsch Verbond (Laan 34, 's-Gravenhage)? Daarin zal ons lid een kleine 2000 ‘gallicismen’ vinden, waarbij ook de woorden die hij als voorbeeld geeft. (Het woord ‘origine’, dat ons lid bezigt - althans: originaliteit en origineel - ontbreekt niet!). Als wij vermelden dat men er woorden als: abonné, abattoir, accent, administratie, advertentie, architect en dgl. niet vergeefs in zal zoeken, gelooven wij wel dat ons lid het met ons eens zal zijn als wij zeggen, dat o n z e hulp hier niet noodig is.

Ons lid noemt ook de a n g l i c i s m e n en dáárin willen wij hem gaarne ter wille zijn. Wij hebben reeds herhaaldelijk in onze kolommen woorden van Engelsche afkomst behandeld (O.T. 1933, 7, 10, 14, 23); men geve ze ons slechts op - met goede w o o r d e n (geen omschrijvingen!) ter vervanging - en dan zullen ze stellig hun beurt krijgen!

Volgde

- De correspondent te Genève van een groot dagblad bericht over het referendum dat op 7 September in Zwitserland heeft plaats gehad. Nadat hij ons eerst heeft verteld met welke verhouding van stemmen het initiatief-voorstel in het kanton Zürich is verworpen, gaat hij voort: ‘In het aan Duitschland grenzende kanton Schaffhausen,....., v o l g d e de verwerping met 9500 tegen 2600 stemmen.

Wie nu weet dat in heel Zwitserland de volksstemming op één dag heeft plaats gehad, zal begrijpen dat de verwerping in het kanton Schaffhausen niet op die van Zürich v o l g d e .

Zou het Duitsche woord e r f o l g t e (geschiedde, vond plaats) onzen correspondent parten gespeeld hebben?

Aangebracht

- Is ‘vulkoek’ Zandvoortsch, ‘aangebracht’ is Delftsch. ‘t Zou wel aangebracht wezen, als we zoo iets hadden’. Hetgeen ‘vertaald’ wil zeggen: het zou wel goed, wel passend, voegzaam, zijn...

Een enclave? Of zou hier de taalgrens zóó ver westelijk loopen?

Opsnit

- Een lid zendt ons het programma van de ‘Nederland’ met betrekking tot de Jeugdreezen per kampeerschap ‘Tarakan’ en hij maakt ons opmerkzaam op eenige ‘fraaie’ woorden die daarin voorkomen. ‘Noorsche kronen’, lezen wij, ‘zijn m i d d e l s de groepleiders aan boord te bekomen’. Inderdaad niet fraai; waarom niet ‘zijn te verkrijgen b i j o f d o o r de groepsleiders’?

Maar het wordt nog mooier. Voor de 'lunch' krijgen de jongens o.m. 'brood, boter, kaas en

op snit'. Wij kenden dit gerecht niet, maar 'middels' het Duitsche woordenboek zijn wij er achter gekomen wat de jongens nu eigenlijk bij hun brood krijgen. 'Aufschnitt' = eerste snede (van een brood, een stuk vleesch e.d.); het aansnijden; gesneden vleesch'. Natuurlijk is het dat; 'kalter Aufschnitt', een schotel koud vleesch. 't Is maar een weet!

“Nederlandsch van de “Nederland””, zegt ons lid ironisch. Laat ons hopen dat het niet zoo erg bedoeld is; het Nederlandsch van de ‘Nederland’ mag over het algemeen gezien worden. ‘Wij struikelen allen in velen!’

Aan... voorbij

- ‘Een marschkolonne, die zoo groot pleegt te zijn, dat het vijf tot zeven uur duurt voordat ze a a n een bepaald punt is voorbijgetrokken.’ A a n kan hier gevoeglijk weggelaten worden.

Vuur

- ‘Vuur op den linker Maasoever’ schrijft een van onze dagbladen boven een artikel, waarin ons verteld wordt van een grooten brand. Als de schrijver van het artikel consequent was geweest, had hij de ‘vuurweer’ laten komen om het ‘vuur’ te blusschen. Maar dat moest de brandweer doen!

Majestatisch

- Een correspondent van een van onze groote bladen vertelt ons van een adelaar, die m a j e s t a t i s c h aan kwam drijven. Het zal, dunkt ons, een d u i t s c h e adelaar zijn geweest.... Of een v e r d u i t s c h t e correspondent.

Keuze.

Onder de woorden die de leden ons opgeven ter beoordeeling (lees: v e r o o r d e e l i n g) zijn er vele die, tot verdriet van de inzenders, telkens hun beurt zien voorbijgaan. Wij hebben - de leden weten het - veel woorden, doch slechts één Raad en dien mogen wij niet te dikwijls lastig vallen. Wij zijn dus gedwongen een keus te doen en die keus is dikwijls moeielijk. Als een woord ons niet van onmiddellijk belang toeschijnt, of als wij vinden dat Van Dale er geen bezwaar tegen maakt, leggen wij het maar, voorloopig, terzijde. Maar ons oordeel is stellig geen maatstaf en ook Van Dale heeft voor ons geen beslissende stem en zoo zullen er onder deze voorloopig terzijde gelegde woorden stellig enkele zijn die wèl verdienen thans aan den Raad voorgelegd te worden. Wij willen het nu aan onze leden overlaten te bepalen welke

van deze woorden - men vindt ze hieronder aangegeven - naar den Raad zullen gaan. Het tiental, dat de meeste stemmen op zich zal vereenigen, zullen wij aan het oordeel van den Raad onderwerpen.

Men doe dus zijn keuze!

Aangewezen (zijn op) - (Iemand onderweg) aanhalen - (Een onderwerp) aansnijden - (Iemand iets in dank) afnemen - (zich) afplagen - (Onder) aftrek (van) - baanbreken - belevenis - (levens)bericht - bezonnenheid - (maag, darm) bezwaren - booswilligheid - (dit) daargelaten - diepgaand (onderzoek) - doen (toetsen) - (een) doorslaand (bewijs) - (teekens) duiden - eenakter - ervaring (voor 'ondervinding') - gedegen (mensch, betoog, kennis) - handelsschip - (in een) handomdraaien - houdbaar (voor 'duurzaam') - inboeten - inburgeren - in gaan op - inlijsten - inslaan (v.e. argument) - inworp - liederavond - lompen (zich niet laten -) - -loos (feilloos, kritiekloos, restloos) - maatgevend (voorbeelden gevraagd!) - Maken (koffie -, zich zorgen -, dat - niets, een bezoek -) - moeizaam - nevenbedoeling - (per) omgaand (e post) - omgrenzing - onbevangen - ondervoeding - ongeacht (v. ondanks, niettegenstaande) - ongeval - opmerkzaamheid - oproep - overgave - overzichtelijk - overzien (v. over het hoofd zien) - passen (v. paspoorten) - planmatig - (in het) raam (van zijn tijd) - rede (v. redevoering) - rekenen met (v. rekening houden met) - richtlijnen (v. richtsnoeren) - ringsom - een rol spelen (geld speelt geen rol) - ruimten (meerv. vorm) - -rijk (geestrijk) - geschoold - slim (v. erg) - smokkel - stokken (de verbindingen met andere havens -) - storten (in een afgrond) - tafel (wastafeltjes der Romeinen) - tandrad - toonaard - treffen (van maatregelen) - trekken (van gewassen) - uitvoeren (een voorwerp, in goud -) - uitzonderlijk - van geval tot geval - verhandeling - verlangen (v. eischen) - (zich op iemand) verlaten - verpakken - verschuiven (v. uitstellen) - versobering - (ambtenaren) ter vervoeging - vervoering (in de - harer vreugde) - voorgenomen (huwelijk) - voormalig - vooruitbetaling - vrijgevig - (het) wezenlijke (van een zaak) - zich (in bochten) winden - winnen (v. delfstoffen) - (het) wondere (gebeuren) - (in bedrijf, zich in verbinding) zetten - zoemen - zorgenkind - zwijgzaam (vgl. moeizaam).

Verleden tijd.

Van den Heer Mr. W.J.L. van Es, wiens artikel in 'Neerlandia' wij in ons vorige nummer hebben bestreden, ontvingen wij een uitvoerige weerlegging. Wij zullen die in ons volgende nummer opnemen.

Die Duitschers toch!

- O.T.-lid, terug van een vacantiereisje door Duitschland: Héérlijk genoten. Zóó'n mooie streek. En het eten zoo goed. En de menschen zoo vriendelijk.... M a a r 'n germanismen die die lui gebruiken. Ongelooflijk!

[Nummer 10]

Jaarvergadering.

De ledenvergadering van dit jaar zal gehouden worden op Zaterdag 26 October a.s., in het gebouw van de Industrieele Club te Amsterdam, des namiddags te 2.30.

Punten van behandeling:

1. Opening door den Voorzitter.
2. Notulen van de vorige ledenvergadering.
3. Ingekomen stukken.
4. Jaarverslag van de Secretaresse.
5. Jaarverslag van den Penningmeester.
6. Rapport van de Commissie tot het nazien van de rekening, benoemd in de vergadering van 27 October 1934.
7. Benoeming van een commissie tot het nazien van de rekening over het jaar 1935/36.
8. Verkiezing van twee bestuursleden. (Aan de beurt van aftreding zijn de heeren C.K. Elout en F.J.W. Drion. De aftredenden zijn terstond herkiesbaar.)
9. Rondvraag.

Het Bestuur zal het op prijs stellen wanneer de leden van hunne belangstelling blijk zullen geven door deze vergadering in grooten getale te bezoeken.

‘Geen bijzonders’.

“Daar verschijnt zoowaar” - aldus ons medelid, de heer Dr. H. Burger - “een beschrijving van de reis van de K XVIII onder den titel “Alles wel; geen bijzonders”.

Ik zie daarin helaas “geen nets” “geen smaakvols” “geen waardeerends”.

Wel heeft het Handelsblad meer dan eens blijk gegeven van zijn bewondering voor den kinderlijken eenvoud van den zeeman, commandant van de K XVIII, die steeds in zijn berichten herhaalde dat er niets bijzonders viel te vermelden, en daarbij het hoogst bijzondere van de heele reis zelf niet scheen te beseffen.

Het blad meende dit als “Hollandsche nuchterheid” te moeten aanduiden.

Dat alles is te begrijpen; men kan er mee instemmen.

Maar dat daarbij het blad bijzonder scheen te hechten aan de onnederlandsche uitdrukking “geen bijzonders”, dat kan er niet mee door.

Want in die uitdrukking zelf is “geen nuchters”. Ook “geen moois” “geen flinks” “geen bewonderenswaardigs”. Alleen “wel onbeholpens” “wel onwetends” “wel onontwikkelds”.

En het geregeld onverbeterd weergeven, zelfs nadrukkelijk op den voorgrond brengen van de uitdrukking, ligt daarin “geen doms”, zelfs “geen ergerlijks” “geen onverschilligs” “geen minachtends” voor de eigen taal?

Of zou het misschien als “Hollandsch nuchters” moeten worden opgevat?

En nu - zie het gevolg! Het telkens weer lezen van dat onnederlandsche bericht werkt zoo suggestief, dat de lezer, zijn aanvankelijke ergernis vergetend, zijn taalgevoel in slaap sust.

Straks weet hij “geen beters” te doen, dan zich die wijze van uitdrukken eigen te maken en zelf zooveel mogelijk toe te passen.

Verstompt taalgevoel. Taalbederf.”

Verleden tijd.

Wij laten hieronder volgen de weerlegging van den heer Mr. W.J.L. van Es, welke wij in ons vorige nummer reeds hebben aangekondigd.

‘In het verleden ligt het heden in het nu wat worden zal.’

“In Uw orgaan tref ik onder bovenstaand hoofd, maar zonder het motto een artikel tegen mij aan. Voorzoover ik kan nagaan hield mijn artikel geenerlei verband met het doel Uwer vereeniging. Tot mijn verwondering is dan ook door een kunstgreep deze aanval in Uw orgaan mogelijk geworden.

In Neerlandia had ik een artikel gewijd aan het vraagstuk van “Pénétration pacifique”, enz. Ik heb de reden aangeduid, n.l. de zeer bepaalde beteekenis van dit woord, waarom ik dus niet behandelen zou het **d o o r s i j p e l e n** van vreemde invloeden in vollen omvang, maar de **g e o r g a n i s e e r d e** doelbewuste **d o o r b o r i n g**.

Van deze inleiding vind ik in den aanval op mij geen spoor. En aldus werd een aanval mogelijk, die ik in Uw orgaan betreur.

Ik moge opmerken, dat ik thans meer dan dertig jaar een groot deel van mijn leven heb gewijd aan de opbeuring van ons volk en onzen stam, waarbij ik genoegzaam gegevens heb kunnen verzamelen, gegrond op inlichtingen uit de eerste bron, die mij doen betreuren, dat in ons land een vertakking van de Alliance française kon worden opgericht. Haar doelstelling is, in het land van oorsprong, *pénétration pacifique* enz., waarbij zij op de door mij aangegeven wijze steunt op kernen in het buitenland, die van dit doel niet op de hoogte zijn. Ook de Cité Universitaire draagt het karakter van *pénétration*. En de herdenking van een door den tijdgenoot veroordeeld, door ons ten onrechte vergeten “schandverdrag”, dat aanleiding werd voor den ondergang van een deel van onzen stam, had een politieke strekking. Wat zou U ervan gezegd hebben - niet in Uw Orgaan, dat er wellicht de plaats niet voor zou zijn - indien een Duitschgezinde groep plechtig zou willen herdenken de Pruisische hulp aan Oranje aan het eind der 18e eeuw? Het valt gemakkelijk een uit zijn verband gerukt artikel te bestrijden door minimaliseering. Zoo zou die vergadering er maar één geweest zijn en zou allang vergeten zijn, als ik haar niet had opgehaald. Dit werpt een eigenaardigen blik op de mentaliteit van den schrijver. De vergadering was een krachtige uiting van de Franschgezinde “kliek” te Amsterdam, aantoonend hoe diepgezonken het nationale gevoel in Amsterdamsche kringen is.

Deze vergadering was het symptoom eener verderfelijke geest, zooals de ramp der Zeven Provinciën dat was van een anderen geest van vreemden oorsprong. Met dit verschil, dat de geest, die dit verdrag herdacht, springlevend is, en naar wij mogen hopen, die andere geest ten minste in onze marine is vernietigd.

Het ging niet om één vergadering, maar om haar geest. Deze vindt bij den schrijver geen afkeuring, al wil hij het francophile karakter niet betwisten (welk woord francophile in zijn woordenschat waardeering inhoudt).

Wat voert de schrijver - of was het redactioneel - verder tegen mijn betoog aan? Om te slagen moest hij de strekking van mijn betoog veranderen, gelijk spoedig moge blijken. 1) Een vergelijking van het aantal Fransche en Duitsche voorstellingen. Er wordt een manke vergelijking gemaakt, omdat verzwegen wordt, dat de Fransche

voorstellingen in hoofdzaak uiting zijn van doelbewuste georganiseerde propaganda, terwijl bij mijn weten de Duitsche in hoofdzaak uitgaan van menschen, die er hun brood mede verdienen.

Italiaansche schoorsteenvegers, ijscos, zelfs de Italiaansche opera zijn geen symptomen van “pénétration” in den zin, die dit woord heeft en zooals ik het bezigde.

Er was dus een verschil in karakter, waarom ik uitsluitend de Fransche besprak. Slechts door dit te verzwijgen, werd de aanval mogelijk, en slechts een intellectueele “vervalsching” maakte mogelijk deze vergelijking van aantal van voorstellingen als argument te gebruiken.

Immers als de schrijver de volgende woorden bezigt:

“De Duitsche cultuurpropaganda van het tooneel is bij ons dus niet alleen sterker dan de Fransche, maar vooral ook algemeener”, dan is hier het woord “cultuurpropaganda” ten onrechte gebezigd, om voorstellingen onder patronaat der Wagnervereeniging of van Fritz Hirsch, op één lijn te kunnen stellen met die onder patronaat van de Alliance Française.

Indien in ons land Duitsche geleerden worden benoemd, Nederlandsche studenten naar Duitschland en Duitsch-Zwitserland trekken, zooals onze “bakvisschen” naar Fransch Zwitserland, indien Duitsche wetenschappelijke werken grooten invloed hadden, dan ontbreekt hierbij elke schijn van “propaganda” met het karakter van “pénétration”. Maar indien sedert den oorlog onze francophilen zich organiseerden als onderdeel der Alliance française, en zich kernen vormden om opzettelijk Fransche geleerden, Fransche wetenschap hier in te voeren enz., dan geschiedde dit bovendien onder Fransch politiek beschermheerschap, met miskenning van karakter en oorzaak van de gehate en daardoor overschatte Duitsche invloeden.

Ik heb er niets tegen, dat men vanuit het dieper besef van nationale eigenwaarde overmaat van Duitschen invloed bestrijdt. Ik betreur diep, dat men zich daarbij vergeet, en den duivel met Beëlzebub tracht te verdrijven.

Men noemt zich nog gallophiël, maar is reeds gallomaan, omdat men duidelijk blijk geeft het critisch vermogen te hebben verloren. Bekend zijn de pogingen, om het onderwijs in het Fransch weer te versterken. Onze gallomanen betreuren den achteruitgang in kennis der Fransche taal, veel min, omdat dit voor een volk met eigenwaarde werkelijk een gemis zou zijn, als wel, omdat zij in die kennis een tegenwicht tegen Duitsche invloeden zien. Vandaar ook, dat ten onrechte de schrijver van den aanval op mij, oorzaak van het verval van het Fransche tooneel in Nederland, in gemis aan kennis van de Fransche taal zoekt. Zoo doet ook een door hem geraadpleegd bestuurslid der Alliance over de Fransche film in Nederland. De ware oorzaak ligt elders. De Italiaansche opera trok in haar bloeitijd zelfs ons nederigste volk. De Fransche film was reeds uitzondering, toen de geluidsfilm nog niet was ingevoerd. Het Fransche tooneel enz. zijn vermoord door een misplaatst “sterstelsel”, bij onvoldoende bezetting der nevenrollen. Fritz Hirsch trekt trouwens méér dan ooit de eigen Nederlandsche opera deed, omdat het geheel af is.

De enkele malen, dat ik een voorstelling onder patronaat der Alliance bijwoonde werd ik, evenals te Parijs zelf, getroffen door het lage peil der voorstelling.

Dit bewijst dus, dat onze gallophilen of wel het critisch vermogen hebben verloren, of wel, de oorzaak wetend, maar zich schamend, een anderen uitleg opdringen.

Aldus geeft men in Nederland hoopen geld uit voor slechte kunst, omdat zij Fransch is. En aldus beschikt de Fransche “propaganda” over Nederlandsche personen en Nederlandsch geld, in veel grooter mate, dan deze zelfde personen bereid zijn te wijden aan de eigen cultuur.

De juiste wijze van bestrijding van Duitse invloeden kan alleen geschieden door ons tooneel, onze films, onze wetenschap zóó op te stuwen, dat zij ons volk doorzinderen en naar den vreemde uitstralen. Dat is de kracht der Duitse cultuur en dat mist de Fransche op dit oogenblik. En daarom organiseert de laatste zich met Fransch staatsgeld, gebruik makend van kernen in het buitenland.

2) De Taalkwestie.

Ik sta principieel aan de zijde van Uw genootschap, waar het Duitse woorden bestrijdt, maar zie aanhoudend, hoe in Uw midden francophilie drogredeuen vindt om de Fransche woorden minder gevaarlijk te achten. Indien ik overigens den hartstocht mis voor “purisme”, komt het, omdat het Engelsche, het Joodsche, het Iersche volk voorbeelden zijn, hoe taalverbastering - zelfs in de mate als in Ierland,

waar voor 90% Engelsch gesproken wordt - toch de kern niet behoeft aan te tasten van het nationale gevoel. Mits niet de vreemde invloed samengaat met, en voorbereiding is van politieken ondergang en verknechting.

Dat was het lot van deelen van onzen stam in Frankrijk en België. Indien ik teruggreep naar het verleden, was het om te laten zien, dat deze bestaande verknechting steeds begon met cultureele doelbewuste propaganda, die het mom was van de “pénétration pacifique et annexion de l'esprit” tot op den huidigen dag. Of men in Abessynië is, in China, dan wel..... Nederland.

Het is om die reden, dat ik uitsluitend voorbeelden gaf van deze doelbewuste propaganda, in welks loopgraven Nederlanders staan, zooals Daendels voor onze inlijving vocht, onbewust. Dit karakter wordt volkomen gemist in Wagneropera's en Strauss-operettes.”

Wij behoeven hierop slechts kort te antwoorden. Immers, tusschen den heer Van Es en ons gaapt een zoo wijde afgrond dat wij daaroverheen elkaar niet kunnen verstaan. Hij toch gaat uit van het vooropgezette denkbeeld dat er hier te lande van Fransche zijde een stelselmatige cultureele propaganda wordt gevoerd met een politieken achtergrond. Nu kan men zeker wel een cultureele propaganda voeren z o n d e r zulk een achtergrond - getuige de N e d e r l a n d s c h e propaganda in Vlaanderen, Zuid-Afrika, enz.! - maar voor ons is het m o t i e f van het verschijnsel iets bijzakelijks. De u i t w e r k i n g is voor ons hoofdzaak. En die is (zichtbaar voor ieder die zich niet gedraagt als ‘den uijl’ van Vader Cats) deze: De periode van overwegend Franscultureelen invloed op ons volk (vooral op onze taal) i s v o o r b i j en vervangen door een periode van overwegend - zéér overwegend - D u i t s c h e n invloed. Vandaar dat ons Genootschap in de eerste plaats de germanismen bestrijdt. En vandaar dat wij iemand die, nu nog, zich druk maakt over een Fransch gevaar, een anachronistische figuur vinden.

Men zou ook kunnen zeggen: een strijder tegen windmolens.

Overigens merken wij op, dat de heer Van Es in het Octobernummer van Neerlandia afdoende weerlegd is door ons medelid den heer D. v.d. Hoek.

Beschamend.

Voor ons ligt het nummer van Augustus 1935 van het tijdschrift ‘Doe het met gas’, Orgaan van de gewestelijke gasbedrijven. Het hoofd vermeldt als ‘Redactie en Administratie adres’ de gasfabriek van een groote gemeente op de Veluwe.

Het blad is typografisch goed verzorgd; op mooi papier gedrukt, komen de vele cliché's goed tot hun recht. Maar de t a a l is erbarmelijk!

Het hoofdartikel is ‘vertaald’ uit het Duitsch, overgenomen uit de ‘Illustrierte Zeitung’; klakkeloos overgeschreven blijkbaar, zonder eenige zorg en eenige liefde voor het Nederlandsch.

Alle vergrijpen tegen de taal weer te geven die in dit eene artikel voorkomen is ondoenlijk; wij bepalen ons tot enkele grepen.

De weg was een zeer eigenaardige - de bediening van het keukengerei - v e r d o o r g e v o e r d e wenschen - de algemeene cultureele voortschrijding - de oorlog deed de ontwikkeling ervan v e r t r a g e n - de gasvlam leent zich hiervoor bij uitstek g u n s t i g - deze

toestanden verklaren echter slechts ten deele de verhoudingen - Doorslaggevend voor de bevoorrechtiging van gas is... - een beduidend voordeel is, dat bij de constructie van de gesloten gloeiplaten,... - op de gesloten gloeiplaten kan de kok op de hem oude, doch voor hem gewone wijze, zijn eten bereiden - het Gas-spit braadautoomaat, voor het grillen van gevogelte en andere stukken vleesch - zulk spitgebraad - wil men de hoogwaardige brandstof werkelijk toepassen op een wijze welke overeenkomt met de begrippen van hoogere cultuur, dan krijgt men ten antwoord,... - een primitiviteitspsychose in de eischen van het eten zou de geheele levenswijze van het volk naar beneden voeren. In 1894 begon den strijd - Het huishoudfornuis werd den wegbereider - de tegenstand tegen het gasfornuis leken in verhouding tot het huishoudfornuis, onoverwinnelijk - zulke Hähnchenbrater (Hanen-braaiers) zooals zij in de volksmond heette - het keukenpersoneel moest opnieuw geïnstalleerd worden (geïnstrueerd?). - à raison voor 1 schilling.

‘Steenkolen-Engelsch’ noemt de volksmond de onverzorgde taal van de stokers op de Engelsche kolenschepen; ‘steenkolen-Nederlandsch’ zou men, spottend, dit willen heeten.

Als men zou willen spotten. Maar hier is geen plaats voor spot; daarvoor is het geval te ernstig...

Het is... beschamend.

‘Schobbers’.

Zoo heeft, in de vergadering van de Tweede Kamer, Minister Colijn die Nederlanders genoemd die hun bezit aan Nederlandsche fondsen verkochten en daardoor den gulden deden dalen. ‘Onvaderlandslievende schobbers’ noemde hij zulke lieden.

Een van de communisten heeft, in navolging van den Eersten-Minister, deze menschen daarop betiteld met ‘schobbejakken’.... maar toen viel een presidiale hamerklop hem in de rede. En toch zijn de twee woorden volkomen gelijkwaardig. Bij ‘schobberd’ (met een d op 't eind) verwijst van Dale eenvoudig naar ‘schobbejak’ waarvan hij als tegenwoordige beteekenis opgeeft: deugniet, bedelbrok, schooier. En hij leidt het woord af van het geschobde (geschubde) jak dat oudtijds de geringe krijgslieden droegen.

Maar het Etymologische Woordenboek van Franck-Van Wijk acht een andere afkomst waarschijnlijk, n.l. van het Nederduitsche schobben = schuren of van het bij Kiliaen voorkomende z.n.w. schobbe = schurft. En het geeft als aequivalent: ‘luizenvent’!

En zoo'n uitdrukking is, ministerieel, in de deftige Handelingen der Staten-Generaal gebracht! Zij 't dan ook dat ze daar (volgens den Voorzitter) ‘als unicum’ zal staan en ‘tusschen haakjes’.

Onderbrengen

- ‘De afgelegen provincie Godsjam, waar het consulaat is ondergebracht,...’. Een voorbeeld van slordig gebruik van het woord ‘onderbrengen’. Van Dale geeft bij ‘onderbrengen’: ‘onder dak brengen, maken dat iets of iem. onder dak komt’ en bij uitbreiding ‘in veiligheid brengen’. ‘Hij heeft die arme kinderen gelukkig bij zijn broeder ondergebracht’, ‘de boer heeft het hooi gelukkig voor den regen ondergebracht’.

Evenmin als men van goederen die ‘aan den man gebracht zijn’ mag zeggen dat zij zijn ‘ondergebracht’, mag men dat zeggen van een consulaat, dat in Godsjam ‘is gevestigd’.

(Hoe zou een inwoner van die provincie zich noemen? Godsjammer?)

Bij de plaat.

Ons medelid de heer Mr. F.E.H. Groenman, onze vroegere Consul-Generaal te Sjanghai, van wiens benoeming tot buitengewoon Gezant te Caracas wij onlangs melding maakten en die reeds zoo menigmaal van zijn belangstelling voor ons streven heeft doen blijken, zond ons vanuit zijn vroegere standplaats eenige platen, die hij door een teekenaar ter plaatse heeft doen ontwerpen; met de bedoeling dat die ter propageering van ons streven zouden dienen. Een van deze platen vinden onze leden bij dit nummer gevoegd.

Wij zijn ons lid voor dit hernieuwde bewijs van zijn medeleven wel zeer erkentelijk.

Germanismen (elfde lijst)

afstemmen (er werd besloten tot het afstemmen over het voorstel)	stemmen, in stemming brengen (Ndl. ‘afstemmen’ = door stemmen verwerpen)
bijstemmen (er zijn wel goede gronden aanwezig om hem daarin bij te stemmen)	(met iemand) instemmen
(de) eenig juiste manier	de eenige juiste manier de alleen juiste manier
(niet) eenmaal (i.d. zin van de vervangende woorden)	niet eens, zelfs niet
kopschuw (die zaak moet met tact behandeld worden, anders maken wij de menschen maar kopschuw. - Wij, die allerminst voor muziek kopschuw zijn...)	schichtig, schuw, achterdochtig; afkeerig
nagebleven (er is ongeschiktheid nagebleven [med. term])	uit overgebleven, uit achtergebleven, gebleven

opgaaf (opgave) (de opgaaf luidde: de in X. aanwezige blauwe troepen uit hunne stellingen te verdrijven. De opgave, waarvoor de technici zich gesteld zagen,...)	order; opdracht; taak; soms: probleem
opklaring (er bleek een misverstand te bestaan, dat echter spoedig kon worden opgeklaard, - na opklaring van het misverstand)	opheldering
overlegt (schrijver overlegt de eigen verklaring van den schipper. Dan overlegt spreker lijsten met de namen van...)	legt over (iets wordt overgelegd)
stammen (De groote schulden van onze gemeente stammen uit den tijd, dat de... partij aan het roer was. Zijn familie stamt uit Vlaanderen)	dateeren, afkomstig zijn, komen
stutse (De Steun en Stutse der familie)	stut ('stut en steun')
(zich) thuisvinden (de afgescheidenen vinden zich thuis in de nieuwe vereeniging)	zich thuis voelen, op hun gemak voelen
treffen (in: laten wij elkaar vanavond aan den ingang van het gebouw treffen)	ontmoeten, 'vinden'
(in) uitzicht (stellen) (de in uitzicht gestelde steun aan de Zeevaart)	(in het) vooruitzicht (stellen) (in den zin van het voorbeeld, ook: de toegezegde steun. De aan de Zeevaart toegezegde steun)
volksverzameling (volksverzamelingen zullen niet worden geduld)	samenscholingen, volksoploopen
weerb Bestandig (‘weerb Bestandig draad’, Kon. Besluit over de contingenteering)	weervast
wonen (Wij hebben op onze doorreis in Berlijn in Hotel X. gewoond)	logeeren

[Nummer 11]

Onze Duitse... broeder?

Het zal onzen lezers niet ontgaan zijn dat wij eenige keeren met ingenomenheid melding hebben gemaakt van de waardeering die ons streven, onze taal te beschermen tegen overheerschende invloeden van buiten, heeft gevonden ook bij onze vrienden van over de oostelijke grenzen. Terecht heeft men van Duitsche zijde in dit streven niets gevoeld dat zou kunnen worden uitgelegd als een onvriendelijke bedoeling ten aanzien van de Duitsche taal..., zooals wij ons ook hebben weten vrij te houden van eenige gedachte aan opzet bij onze Duitsche vrienden om, buiten hunne grenzen, de taal des lands te verdringen of daar ook maar voor hunne taal een e b e n b ü r t i g e plaats op te eischen.

Dat het Duitsch in steeds sterkere mate in onze taal doordringt, hebben wij geweten aan invloeden van d e z e zijde, aan laksheid en gemakzucht veelal, en dikwijls hebben wij gedacht aan het woord van Bismarck: Holland annekiert sich selbst.

Thans echter moeten wij ons afvragen of wij te dezen niet àl te onergdenkend zijn geweest en diegenen gelijk zullen krijgen die in het voortschrijden van Duitsche invloeden in onze taal een opzet, een s y s t e e m meenen te zien.

In een artikel ‘Houston Steward Chamberlain über die Deutsche Sprache’ (in het Septembernummer van ‘Muttersprache’, het orgaan van den ‘Deutschen Sprachverein’) vinden wij àl te overvloedig reden voor deze vrees. Dat de schrijver van het artikel met blijkbare ingenomenheid Chamberlain aanhaalt waar deze zich in krenkende woorden uitlaat over het Engelsch (‘darum dringt in England keine Spur wahrer Bildung ins Volk...’) moge ons koud laten; wij zijn geen kampioenen voor Engeland of de Engelsche taal. (Alleen zou men geneigd zijn in herinnering te brengen het woord van een D u i t s c h e r, van onverdacht allooi, Ernst von Feuchtersleben, die oordeelde: ‘Der französische und englische Schriftsteller steht darin in grossem Vorteile, dass er sich bewusst ist, für ein Publikum zu schreiben, wo der Gelehrte nicht Pedant, der Ungelehrte nicht ungebildet ist.’)

Maar n i e t mag het ons koud laten als de schrijver van het artikel de woorden van Chamberlain tot de zijne maakt als deze spreekt over de plaats die hij voor het Duitsch in het buitenland opeischt, over ‘die zwingende Notwendigkeit, dass die deutsche Sprache die Weltsprache werde’.

Wij kunnen het artikel niet in zijn geheel overnemen, maar beperken ons tot eenige zinsneden, waarbij wij enkele, wel zéér sprekende, woorden spatieeren.

‘Durchführbar ist dieser Traum der weltbeherrschenden deutschen Sprache: es liegt nicht bloss im Interesse der Deutschen, vielmehr ist ihnen hier eine Pflicht vorgezeichnet. Das Pflichtgebot umfasst zwei Absätze: zum ersten,; zum zweiten, an jedem Ort, zu jeder Zeit soll er eingedenk sein, sie anderen aufzunötigen.
... dann kommt (‘im Ausland’) bald der Tag, wo diese deutsche Sprache auch in den gesetzgebenden Körperschaften und Verwaltungen Gleichberechtigung genießt und ist es erst so weit, dann dringt sie siegend ins Leben ein.
Inzwischen muss durch Schulen und auf jedem möglichen Wege dahin gewirkt werden, dass die deutsche Sprache die Sprache aller höheren

Bildung werde. Die Menschen müssen einsehen lernen, dass, wer nicht Deutsch kann, ein Paria ist. Die fremden Völker werden Deutsch lernen aus Neid, aus Interesse, aus Pflicht, aus Ehrgeiz, - mir ist jede Veranlassung recht; mit der deutschen Sprache schenken wir jedem ein so unermessliches Gut, dass wir uns kein Gewissen über die Veranlassung zu machen brauchen. So ungefähr denke ich mir den Siegeszug der deutschen Sprache...

En opdat men niet in het onzekere verkeere ten aanzien van de opvatting van den schrijver van het artikel zelf, besluit deze met de woorden: ‘Für die Gedanken Chamberlains ist darum (uit overwegingen van tactiek, blijkbaar) wohl heute hier und da eine andere Tonart angebracht, in ihrem Kern bleiben sie für alle Zeiten beherzigenswerte Mahnungen eines Sehers’.

* * *

‘Tiefbetrübt buchen wir diese Höchstleistung’ schreef eens Muttersprache naar aanleiding van een taalzonde. ‘Tiefbetrübt vernehmen wir dieses Wort’ moge hier worden gezegd.

‘Betrübt’, indien wij deze heerszuchtige uiting moeten houden voor het oordeel van de redactie van ‘Muttersprache’.

Laat ons vooralsnog hopen dat dit niet zoo is.

Een achterlijke hooggeplaatste.

Het volgende knipsel uit een van de dagbladen is ons toegezonden met onderstreeping van een paar woorden:

‘Dit is niet het eerste sportvliegtuig dat door den heer Walraven geconstrueerd is: een paar jaar eerder had hij reeds een zeer speciaal sportvliegtuigje gemaakt, waarbij de motor a c h t e r l i j k en h o o g g e p l a a t s t was en voorzien van een duwschroef’.

Dit is nu weer een aardig voorbeeld van de e i g e n l i j k e beteekenis van woorden, die Dr. Jan Walch onlangs voor ons heeft behandeld. De beide gespatieerde woorden zijn hier in dien eigenlijken, oorspronkelijken zin gebezigd; ‘achterlijk’ komt in dien zin ook nog als zeeterm voor; men spreekt op onze schepen van een ‘achterlijken’ (en van een ‘voorlijken’) wind en bedoelt dan niet een wind die achterblijft bij den gang van het schip maar een die van achteren inkomt. Doch de overdrachtelijke beteekenis van (geestelijk of lichamelijk) a c h t e r b l i j v e n heeft zich zoozeer bij ons vastgezet dat de vereeniging van hooggeplaatstheid en achterlijkheid ons inderdaad als iets koddigs treft.

* * *

- Een inzender van het Hbld. vestigt in een ingezonden stuk de aandacht op het randschrift van een nieuwen Nederlandschen postzegel ‘Voor het nationaal luchtvaartfonds’. - Hij schrijft:

‘Op de lagere school hebben wij geleerd: een groot paard - het groote paard; een centraal punt - het centrale punt; een nationaal belang - het nationale belang.

Indien uw taalkundige medewerker met mij van meening is, dat er in het randschrift een taalfout voorkomt, roep ik uw gezag in, om te bewerken,

dat deze fout verbeterd wordt, vóór de postzegels worden uitgegeven.
Zuiverheid van taal is ook een groot nationaal belang'.

Onze lezers zullen zich herinneren dat ook wij reeds - in het nummer van April j.l.
- tegen dit misbruik hebben gewaarschuwd.

Van onze leden

Baar en baarsch

- Verscheidene leden hebben gevraagd of er geen verband zou kunnen bestaan
tusschen deze beide woorden (genoemd in het artikel 'Wat is dat?' in ons nummer
van Juli). De m o g e l i j k h e i d dat dit verband bestaat kan natuurlijk niet met
stelligheid worden ontkend, maar in het Etym. Wdb. van Franck-Van Wijk is niets
te vinden dat op eenig verband wijst.

Diesel-electrisch

- De Ned. Spoorwegen beschikken thans over nieuwe 'Diesel-electrische'
locomotieven, bestemd voor het rangeerwerk en voor het vervoer van kleine treintjes.

Een lid van onzen Raad van Deskundigen heeft opgemerkt, toen het woord
'wagenvoerders' ('Een cursus voor wagenvoerders voor Diesel-electrische tractie')
beoordeeld werd (het woord is eenstemmig als germanisme v e r oordeeld!):
'Diesel-electrisch' lijkt mij nòg erger.

Nu zijn het wel k l e i n e locomotiefjes, deze nieuwe 'Diesel-electrische', maar
het germanisme wordt er niet minder door!

Verwijden

- In Abessinië zwoegen, volgens een bericht in de krant, geniesoldaten aan het
'verwijden' van den wegen.

Een te nauwe opening kan verwijd worden, maar een weg die te smal is, wordt
v e r b r e e d .

'Per-vers'.

Met betrekking tot de opmerking van ons lid, den Heer Dr. H. Burger, ten aanzien
van het noodeloos veelvuldig gebruik van p e r , merkt ons medelid, de Heer Mr. J.J.
Montijn, - zooals men weet de vroegere secretaris van de 'Taalwacht' in 'Neerlandia'
- op dat hij reeds in 1932 de aandacht voor dit 'g e p e r' heeft gevraagd.

In het April-nummer van 'Neerlandia' van dat jaar liet hij volgende rijm
verschijnen:

P e r trein, p e r boot, p e r telefoon,
p e r dag, p e r uur of cent,
P e r bode, saldo, ongeluk:
Men raakt aan P E R gewend.

P e r m a n , p e r s t u k , p e r 15 M e i ,
p e r s e , p e r k r a n t g e r u c h t :
I n , b i j e n d o o r , o p , m e t e n v o o r
' t W o r d t p e r l a t i j n g e l u c h t .

D e h a n d e l e n d e w e t e n s c h a p
D e n i j v e r h e i d , d e s t a a t ,
Z i j a l l e z e t t e n p e r g e - P E R
H e t N e d e r l a n d s c h o p s t r a a t !

Erratum

- In het artikel van den heer Dr. H. Burger, op blz. 34 van het Septembernummer, over de weerberichten in een krant heeft een omzetting van woorden plaats gehad. De bedoeling wordt duidelijk als men leest voor 'als het eerste goed was....': 'als het l a a t s t e g o e d w a s'.

Ledenvergadering op zaterdag 26 oktober 1935, des namiddags te 2½ uur in het gebouw van de Industriële Club te Amsterdam.

De voorzitter opent de vergadering en merkt op dat hij geen beschouwing zal wijden aan de voornaamste gebeurtenissen van het afgelopen jaar; het eerste lustrum dat het genootschap over enkele maanden zal vieren, zal gelegenheid bieden voor een terugblik over een wijder veld.

De secretaresse leest de notulen van de vorige ledenvergadering op; deze worden zonder discussie goedgekeurd. Er blijken geen ingekomen stukken te zijn die de aandacht van deze vergadering vragen.

Na het uitbrengen van het jaarverslag wijdt de voorzitter ten eerste een woord van herdenking aan het overleden lid van den Raad van Deskundigen, Prof. Dr. J. Prinsen JLzn. Vervolgens merkt hij op dat de belangstelling van de pers in hetgeen Onze Taal verricht groeiende is; spr. noemt o.m. het maandblad De Journalist, orgaan van den Nederlandschen Journalistenkring, dat steeds meer aan de zuiverheid van de taal zijn aandacht schenkt door het overnemen van stukken uit 'O.T.'

Ten aanzien van de verhouding tot het A.N.V. constateert spr. met genoegen dat deze van aangenamen aard blijft; er is echter, sinds 'De Taalwacht' uit het A.N.V. is verdwenen, deze moeilijkheid: dat de leden van het A.N.V. meenen, den Raad van Deskundigen van O.T. even gemakkelijk voor elk bijzonder geval te kunnen raadplegen als ze het indertijd De Taalwacht deden. En dat is natuurlijk niet het geval.

De heer G. van Saane vraagt of de leden die Onze Taal hebben verlaten in verband met haar houding t.a.v. den spellingstrijd, voor- dan wel tegenstanders zijn van de zgn. 'Examenspelling'. De secretaresse beantwoordt op verzoek van den voorzitter deze vraag en zegt dat daaronder zijn zoowel voor- als tegenstanders. De voorstanders omdat Onze Taal niet uitsluitend de nieuwe spelling gedooft, de tegenstanders omdat Onze Taal zich niet met al haar krachten tegen de nieuwe spelling heeft gekeerd.

De heer C.H. van Hulten betoogt de wenschelijkheid van een optreden van Onze Taal naar buiten met betrekking tot de taal gebezigd in de wetsontwerpen. Spr. noemt in dit verband het woord 'beëindigen', dat hij heeft aangetroffen in een wetsontwerp dat de beide Kamers der St. G. onlangs hebben aangenomen.

De voorzitter antwoordt dat, nu het wetsontwerp reeds door de Kamers is aangenomen, er bezwaarlijk nog iets aan den tekst veranderd zal kunnen worden.

De heer J. Sanders Ezn. vraagt of, zooals in art. 2 van de Statuten als doel van het genootschap is gesteld, naast de bestrijding van de germanismen, ook aan de zuiverheid van de taal in het algemeen de aandacht wordt geschonken. Spr. wijst in dit verband op den dikwijls zeer onvoldoenden zinsbouw. De voorzitter geeft spreker de stellige verzekering dat dit het geval is; menigmaal is het van meer belang de constructie van den zin te verbeteren dan een enkel verkeerd woord uit te bannen.

De voorzitter vraagt thans de vergadering of iemand aanmerkingen heeft op het jaarverslag en, daar dit niet het geval blijkt te zijn, verklaart hij dit verslag voor aangenomen.

De penningmeester brengt alsdan zijn verslag uit. Het blijkt dat de commissie tot het nazien van de rekening, benoemd in de vorige ledenvergadering, de stukken heeft accoord bevonden en adviseert tot het geven van décharge. De vergadering besluit in dezen geest en brengt den penningmeester dank voor het gevoerde beheer.

Tot leden van de commissie tot het nazien van de rekening over het jaar 1935/36 worden benoemd: de heeren C.H. van Hulten en J. Sanders Ezn.; beiden verklaren de benoeming aan te nemen,

De beide leden van het bestuur die aan de beurt van aftreding zijn, de heeren C.K. Elout en F.J.W. Drion worden met overgroot meerderheid van stemmen herkozen. De voorzitter deelt mede dat het in zijn voornemen heeft gelegen thans deze functie neer te leggen; hij wil echter aan den aandrang die op hem is uitgeoefend in zooverre toegeven dat hij zich wil bereid verklaren voorloopig nog het voorzitterschap waar te nemen, zij het ook dat hij zich niet voor een bepaalden termijn kan verbinden. Mochten de omstandigheden hem nopen in den loop van het thans aangevangen vereenigingsjaar zijn functie neer te leggen, dan zullen de leden in vergadering worden bijeengeroepen tot het benoemen van een nieuwen functionaris. De vergadering geeft op ondubbelzinnige wijze blijk van haar ingenomenheid met het besluit van den voorzitter.

Bij de rondvraag verzoekt de heer G. van Saane het bestuur het daarheen te leiden dat een lid van den Raad van Deskundigen weder eens een lezing voor het genootschap houdt, zooals dit in het jaar 1932 is geschied. De voorzitter antwoordt spreker dat het in de bedoeling ligt een lid van den Raad uit te noodigen voor het Genootschap een studie te schrijven die dan in het orgaan zal verschijnen. Aan het houden van een lezing voor een zoo klein gehoor als Prof. van Ginneken vond, kan men een lid van den R.v.D. niet weder blootstellen.

Dr. L.M. Metz zou de gedachte nog eens naar voren willen brengen die hij reeds bij de oprichting heeft geuit, n.l. te bevorderen dat de leden hun schrifturen, voor de drukpers bestemd, aan het genootschap ter beoordeeling geven. De voorzitter gelooft ook thans niet dat dit aanbeveling zal verdienen: zulk een beoordeeling zou stellig niet buiten den Raad van Deskundigen om kunnen gaan en het is nauwelijks aan te nemen dat de Raad zich hiervoor zou laten vinden. Dan, zegt de heer Metz, zou hij willen bevorderd zien dat de leden te dezen elkaar over en weer bijstaan en hierop antwoordt de voorzitter dat hij dit zonder voorbehoud toejuicht. Spr. acht dit een zeer gewichtig onderdeel van de werkwijze van het genootschap. Binnenkort zal verschijnen een lijst van namen van de leden met bijvoeging van die bijzonderheden (voor zoover door de leden verstrekt) die noodig zullen zijn om te beoordeelen tot wien men zich voor eenig onderwerp om voorlichting zal kunnen wenden.

Nadat gebleken is dat geen der aanwezigen meer het woord verlangt, sluit de voorzitter de vergadering met dank aan de aanwezigen voor hun opkomst.

Jaarverslag van de secretaresse.

Evenals het voorlaatste jaar heeft ook het vereenigingsjaar, dat met ult^o Mei j.l. werd afgesloten, zich niet gekenmerkt door bijzondere gebeurtenissen. Gesteund door de belangstelling van de leden en ter zijde gestaan door den Raad van Deskundigen heeft het bestuur ook in het afgelopen jaar zijn taak kunnen vervullen.

Het orgaan dat aanvankelijk om de twee maanden verscheen, kon thans elke maand uitkomen; in het afgesloten vereenigingsjaar verschenen van het orgaan tien nummers.

De pers blijft ons streven welwillend gezind, zij het ook dat wij niet altijd den indruk kregen dat de adviezen van ons Genootschap ten volle werden opgevolgd.

In het begin van 1935 heeft het bestuur een enquête gehouden onder de beoefenaars van de chemische wetenschap, met het doel te geraken tot een verbetering ten aanzien van de germanismen die in de chemische terminologie veelvuldig voorkwamen. Het verblijvend resultaat van deze enquête is geweest dat Prof. Dr. Ernst Cohen te Utrecht op zich heeft genomen de leerboeken van Holleman-Buchner met betrekking tot germanistische woordvormingen te onderzoeken, terwijl Dr. W.P. Jorissen, de redacteur van het Chemisch Weekblad, toezegde een rubriek te openen onder het hoofd Taalzuivering. Van Dr. E.H. Buchner, den bewerker van de bovengenoemde leerboeken, verkreeg het bestuur de verzekering dat hij bij een nieuwen druk contact zou zoeken met Onze Taal.

De relatie met het A.N.V. heeft zich in het verslagjaar op verheugende wijze ontwikkeld.

Met het bestuur van den Deutschen Sprachverein werden vriendschappelijke relaties aangeknoopt.

Ofschoon vallende buiten het tijdsbestek waarover dit verslag loopt moge hier worden vermeld dat aan het genootschap door den dood is ontvallen het lid van zijn Raad van Deskundigen, Prof. Dr. J. Prinsen J.Lzn.

Ons genootschap heeft door het verscheiden van dezen medewerker van wiens hartelijke belangstelling in ons streven wij herhaaldelijk de bewijzen mochten ontvangen, opnieuw een gevoelig verlies geleden.

Onze donateur, de Heer Mr. F.E.H. Groenman, consul-generaal te Sjanghai, is benoemd tot Buitengewoon Gezant en gevolmachtigd Minister te Caracas (Venezuela); wij hopen dat deze vriend van ons Genootschap ook in zijn nieuwe functie ons zijn belangstelling zal blijven schenken.

De algemeene vergadering van leden werd gehouden op Zaterdag 27 October 1934 en wel in Hotel 'De Twee Steden' te 's-Gravenhage. Zij is voor het bestuur een welkome gelegenheid geweest den band met de leden daar ter plaatse nauwer aan te halen. De opmerkingen van de leden tijdens deze vergadering hebben getuigd van belangstelling voor ons streven, zij hebben de volle aandacht van het bestuur gehad.

Het feit, dat Onze Taal met betrekking tot de zgn. Examenspelling een volstrekt neutraal standpunt heeft ingenomen, is ons Genootschap helaas op het verlies van eenige leden komen te staan. Toch meent het bestuur dat de gekozen weg voor een genootschap als het onze de eenige juiste is geweest. Het bestuur hoopt dat de leden die om deze reden het genootschap hebben verlaten te eeniger tijd weder zullen terugkeeren.

Het bestuur van de Maatschappij tot Bevordering van Woordkunst had den wensch te kennen gegeven met ons genootschap van gedachten te wisselen over de mogelijkheid van samenwerking. Deze besprekingen hebben plaats gehad tusschen Woordkunst en onzen voorzitter en de secretaresse. Het is gebleken dat, hoezeer het streven van beide vereenigingen gericht moge zijn op het zelfde doel, er vooralsnog geen voordeel gezien kan worden in eenigen vorm van samenwerking.

Op verzoek van een comité (waarin o.a. zitting heeft het lid van onzen Raad van Deskundigen Prof. Dr. Jac. van Ginneken), dat zich ten doel heeft gesteld te komen tot een standaard uitspraak van de Nederlandsche taal, heeft ons bestuur eenige vergaderingen van dit comité bijgewoond waarin de bedoeling, welke heeft voorgezeten, is uiteengezet. Het comité zal gramfoonplaten laten maken die een denkbeeld zullen geven van de uitspraak die event. als 'standaard-uitspraak' zal kunnen gelden. Deze platen zullen wij t.z.t. ter beschikking van onze leden stellen, opdat zij daaromtrent een oordeel zullen kunnen uitspreken.

Bij het begin van het vereenigingsjaar telde het genootschap 171 leden en 1 donateur. In den loop van het jaar moesten door bedanken en overlijden 17 leden worden afgevoerd en traden 14 toe, zoodat aan het einde van het vereenigingsjaar het genootschap telde 168 leden en 1 donateur.

Jaarverslag van den penningmeester.

De middelen van het afgelopen jaar maken nagenoeg dezelfde indruk als die van het vorige. Er werd ongeveer hetzelfde bedrag aan contributie ontvangen, de uitgaven waren vrijwel over dezelfde posten verdeeld.

Een tweetal giften voor extra hulpbetoon van en aan onze vereeniging waren een zeer welkome vermeerdering van inkomsten.

De stand van het spaarbankboekje met aftrek van de gekweekte rente over drie jaar geeft f900. - aan.

Het orgaan is dit jaar tweemaal meer uitgekomen, dan het vorige jaar, de onkosten zijn dienovereenkomstig gestegen. Aan de enquête onder de scheikundigen moesten eenige extra uitgaven worden besteed. Daar het doel van ons genootschap hiermede gebaat kan zijn, acht de penningmeester de kosten zeer wel verantwoord.

De omslagen om het orgaan te bewaren gaan niet zoo gemakkelijk van de hand als we ons hadden voorgesteld. Dit is bepaald een teleurstelling, als men bedenkt, dat ze tegen de helft van den kostenden prijs verkrijgbaar zijn. Het bestuur meent, dat aan een passende opberging eenig geld mag worden besteed, en zou het daarom waardeeren, dat de leden voor deze omslagen wat meer belangstelling aan den dag legden.

De inkomsten en uitgaven zijn in den hieronder volgende staat samengevat.

BATEN.

LASTEN.

Saldo op 1 Juni	f384.16	Kosten secretariaat:	
Ontvangen giften	f74.45	Orgaan (9 afleveringen)	f 336.73
Ontvangen contributies:		Porti	f 109.06
per giro vorige jaren	f20.50	Zaalhuur ledenvergadering	f11. -
1934-'35	f502.94	Abonnementen	f7.50
1935-'36	f45.20	Algemeene benooidigheden	f36.94
per kas	f55. -	Omslagen	f51.90
	_____	Enquête	f10. -
Terugontvangen op omslagen	f9.20	Vergoeding Red. werkzaamheden	f50. -
Rente per Januari 1935	f29.22		_____ f613.13
		Kosten penningmeester:	
		Afbetaling restant schuld	f200. -

	Porti en inningskosten	<i>f</i> 11.88	
			_____ <i>f</i> 211.88
	Saldi:		
	Bij de giro na aftrek van secretariaatskosten	<i>f</i> 152.69	
	Rente (totaal)	<i>f</i> 103.23	
	Kasgeld	<i>f</i> 39.74	
			_____ <i>f</i> 295.66

		<i>f</i> 1120.67	
			_____ <i>f</i> 1120.67
=====			=====

De Commissie tot het nazien van de kas en bescheiden van den Penningmeester over het vereenigingsjaar 1934-'35, benoemd in de ledenvergadering van 27 October 1934, verklaart hierbij een en ander accoord bevonden te hebben en heeft de eer aan de eerstvolgende jaarvergadering voor te stellen den Penningmeester voor zijn beheer te déchargeeren.

15 October 1935.

H.J.D. REVERS. D'ARTILLAC BRILL.

[Nummer 12]

De 'puzzle' op school.

Een van de nieuwe figuren in onze journalistiek is de 'puzzle', waaronder voornamelijk het kruisraadsel wordt verstaan. Er is tegenwoordig bijna geen dag- of weekblad meer waarin deze rubriek niet voorkomt. Dit is, dunkt ons, een aanwinst, want het 'puzzlen' is niet alleen een aardige maar ook een heel leerrijke bezigheid; het scherpt en onderhoudt de kennis die men bezit en dwingt tot het verwerven van nieuwe kennis door het raadplegen van den atlas, van een leerboek der geschiedenis en, vooral, van woordenboeken. In 't bijzonder dit laatste dunkt ons van belang omdat men daardoor menig woord leert kennen dat tot onze algemeene spreek- en schrijftaal behoort maar wat buiten het alledaagsche gebruik ligt. En daarom is het Kruisraadsel ook voor ons Genootschap iets dat aandacht verdient.

Twee eischen mag de lezer echter wel stellen aan dit deel van de raadselrubriek: De samensteller van de raadsels moet de beteekenis der te vinden woorden zelf volkomen kennen en hij mag niet al te veel van de kennis der lezers vergen.

Op beide punten hapert er nog al eens iets. Om nu maar bij het laatste te blijven: Men mag, dunkt ons, van den gemiddelden lezer niet aannemen dat hij, in zake aardrijkskunde, meer bezit dan een gewonen schoolatlas, desgelijks op 't stuk van geschiedenis een gewoon leerboek van een U.L.O.- of op z'n hoogst een M.O.-school en, wat de taal belangt, een Van Dale.

Misschien is dit laatste zelfs al te veel geveerd omdat Van Dale voor menige beurs nog wat te duur is. Maar de grenzen die we hier als redelijk hebben gesteld - wij zouden er nog aan toe kunnen voegen dat men in de wiskunde niet buiten het L.O. moet gaan omdat veel menschen de rest niet meer kennen daar d i e wiskunde geen ding is van dagelijksch gebruik - worden herhaaldelijk overschreden... door redacteurs die de dingen welke zij te raden geven, zelve niet alle kennen maar ze toevallig kunnen opsnoeren in een werk dat ze tot hun beschikking hebben.

Zoo bleek ons onlangs in een kruisraadsel in een van onze weekbladen het woord 'schrimpeljeurig' te zijn opgegeven, met de aanwijzing 'beschroomd', 'angstvallig'. Nu moest het woord, zooals ons later duidelijk is geworden, niet met een r maar met een z worden gespeld: 'schrimpeljeuzig'. Doch ook zoo was het ons onbekend en we konden het noch in Van Dale, noch bij Frank-van Wijk vinden. Tot opheldering hebben we ons toen gewend tot dien altijd weer hulpvaardigen raadsman van ons Genootschap: Dr. A. Beets en wat bleek nu? Dat het G r o o t e Woordenboek het woord wèl kent maar... als 'N o o r d - H o l l a n d s c h e volkstaal'. Het komt voor in de 'Camera Obscura' waar de hospita van Gerrit Witse van hem zegt: 'Hij w i s t zijn dingen wel, daar niet van, maar de schrimpeljeuzigheid, weet u' (beschroomdheid, verlegenheid) en waar, in het verhaal 'De Jager en de Polsdrager', de boerin zegt tot den jager die haar verzekerd heeft dat zijn geweer in rust staat: 'Nou ja, Arie, da's goed maar een mensch is er toch altijd skrimpeljeuzig van' (schuw).

Het woord is, volgens het Woordenboek, een verbastering van het Fransche 's c r u p u l e u x' (dat u i t s l u i t e n d angstvallig of nauwgezet beteekent en n i e t ook nog beschroomd of schuw maar die uitbreiding heeft het Noord-Hollandsche volksgebruik er blijkelijk aan gegeven). Maar men mag, van den gemiddelden lezer, volstrekt niet aannemen dat hij dialecten kent.

Evenmin dat hij het Groote Woordenboek bezit. Dan wèl dat hij de ‘Camera Obscura’ heeft gelezen? Ongetwijfeld, maar n i e t dat hij zich daaruit dialectwoorden herinnert die Beets waarschijnlijk heeft opgepikt toen hij predikant was in Heilo.

Doch als men de twee grenzen in 't oog houdt die we hierboven als redelijk hebben aangegeven, welk een levendig en boeiend middel tot het onderhouden en uitbreiden van schoolkennis is het kruisraadsel (en in 't algemeen de ‘puzzle’) dan niet! Maar zou men er ook geen leermiddel - hulpleermiddel natuurlijk - op de school van kunnen maken, met name in het U.L.O., het M.O. en het voorbereidende H.O.? Tal van leerlingen, die nooit omzien naar hun atlas, hun geschiedenis- en vooral hun woordenboek, zou men telkens weer ernaar doen grijpen. Ze zouden er v e r t r o u w d mee raken. Tot voordeel van henzelfen, tot verlevendiging van het onderwijs en tot versterking der kennis, in 't bijzonder van het Nederlandsch.

Men heeft het onderwijs al zooveel minder dor, zooveel fleuriger gemaakt dan het was in o n z e jeugd. Misschien willen onze onderwijsautoriteiten ook het invoeren van d e z e opfrissing wel eens overwegen:

De ‘puzzle’ op school.

Een gestreng oordeel...

In een voordracht welke Prof. Dr. Ernst Cohen, bij den aanvang van zijn colleges in den cursus 1935/36, heeft gehouden legt deze Utrechtsche hoogleeraar den vinger op een wel zeer zwakke stee bij onze studenten.

Hij spreekt van een ‘vaak ontstellend gemis van beheersching der Nederlandsche taal’, van een kennis die ‘bij de meesten weinig boven het nulpunt ligt’.

Van de Nederlandsche natuurwetenschappelijke proefschriften getuigt spr. dat zij ‘modellen zijn van kakographie, wat taal en stijl betreft’.

Niet dat deze hoogleeraar de schuld u i t s l u i t e n d bij de studenten wil zoeken. ‘Is het wonder’, zegt hij, ‘dat het taalbederf zich ook daar manifesteert, wanneer de leerboeken, de verhandelingen, welke onze studenten dagelijks onder oogen krijgen, hun dergelijken kost voorzetten? Maar niet slechts deze gaan aan dat euvel mank. Men leze de gedrukte geschriften, de boeken, de brieven onzer onderwijzers en leeraren, die van onze hooggeleerden en zeergeleerden, literatoren en medici, ingenieurs en juristen, theologen, ministers en ministerraden, journalisten, en men zal zich op elke bladzijde ervan kunnen overtuigen, dat voor deze hetzelfde geldt’.

Spr. geeft dan een tiental voorbeelden van taalverknoeiing uit de (steeds groeiende) collectie die hij heeft bijeengebracht en besluit met de woorden:

‘Wordt het niet eindelijk tijd aan dit bedrijf paal en perk te stellen door grondige verbetering van het onderwijs onzer moedertaal op onze voorbereidende scholen?

Bataven, kent Uw spraak en heel haar overvloed!’

Het is wel een gestreng oordeel dat deze hoogleeraar over ons volk velt; het herinnert aan de woorden, die wij eens overnamen uit ‘Muttersprache’ ten aanzien van hetzelfde euvel bij onze Oostelijke naburen. ‘Erschreckenden Mangel an Sprachgefühl; Fehler die Legion sind; Sprachverwilderung!’

Met de conclusie ten aanzien van de zoo zeer noodige ‘grondige verbetering van het onderwijs onzer moedertaal op onze voorbereidende scholen’ zullen stellig velen instemmen.

Onze leden weten dat Prof. Cohen op zich heeft genomen de bekende leerboeken van Holleman-Buchner ten aanzien van germanismen te onderzoeken, en dat Dr. Buchner, de bewerker van deze leerboeken, ons heeft toegezegd dat hij bij de voorbereiding van de nieuwe uitgave gebruik zal maken van de resultaten van dat onderzoek. Stellig een groote stap in de goede richting!

Critiek.

Ons lid Dr. L.M. Metz te Vorden is een goed vriend van ons Genootschap en hij maakt nu gebruik van het recht, dat hem uit dien hoofde toekomt om ons eenige feilen te toonen.

In onze propagandacirculaire vindt hij het woord ‘verontreiniging’ (in de laatste jaren is in toenemende mate een verontreiniging van de taal te constateeren).

Verontreiniging is volgens ons lid in dit verband af te keuren.

Als verdere voorbeelden van een verkeerd gebruik van dit woord vermeldt de heer Metz:

‘Deze gerst is met tarwe verontreinigd (moet zijn: vermengd). De oplossing van keukenzout is met allerlei andere zouten verontreinigd (bevat sporen van andere zouten).

Rein water beteekent wat anders dan reines Wasser. Biologische reiniging moet zijn: zuivering, loutering, klaring. Reinigingseed moet zijn zuiveringseed.

Reinzilver is om tweeërlei reden Duitsch, - fijn zilver of zuiver zilver’.

Wij maken gaarne melding van deze critiek; wij kunnen daar slechts bij winnen. Maar een andere opmerking van ons lid moeten wij onverbiddelijk afwijzen, een namelijk die betrekking heeft op een woord, ten aanzien waarvan onze Raad zijn oordeel heeft uitgesproken. Daarop mogen wij geen critiek toelaten. Zelfs niet van ‘die fluwêldokter’!

Wat gek....

Met deze woorden vestigde een jeugdige Nederlander onze aandacht op een aankondiging in een winkeluitstalling. 'Zie eens, wat gek....!'

In de gedachte iets heel merkwaardigs te zullen zien volgden wij met de oogen den wijzenden vinger, maar zagen niets dan de aankondiging van een artikel dat de winkelier te koop had. 'Geslagen room, met suiker.... cent'.

Toen wij onderstelden dat het taalgevoel van onzen jeugdigen vriend geschokt zou zijn door de verkeerde aanduiding van de bewerking die de room had ondergaan - immers, wij 'slaan' geen room, maar 'kloppen' of 'klutsen' dien - kregen wij te hooren: 'Ik weet niet van slaan of kloppen, maar "geslagen room" is zoo gek. 't Heet toch sla g r o o m in 't Hollandsch!'

Inderdaad, het heet 'slagroom'.... in het 'Hollandsch'. En wie het waagt vast te houden aan den juisten term (maar die is: g e k l o p t e room), die wordt door spes patriae voor 'gek' versleten.

'Slagroomaftpapparaat' noemt de importeur het toestel voor het (maken en) aftappen van deze lekkernij. Hollandsch in het kwadraat!

Van onze leden

Gedood

- Ons lid, de heer Van Raalte, juicht het toe dat wij de aandacht hebben gevestigd op het dikwijls onjuiste gebruik van d o o d e n, n.l. in die gevallen, waarin niet gedacht kan worden aan een o p z e t t e l i j k e handeling. Ons lid zendt ons het nummer van November 1930 van 'Voeding en Hygiëne', waarin dit misbruik reeds aan de kaak werd gesteld. "In het Duitsch", zegt dit artikel, "kan men bij een ongeluk "getötet werden", in het Nederlandsch kan men niet bij een ongeluk worden "gedood".

Uit de omstandigheid dat onze Raad wèl het woord (in de gegeven voorbeelden) verwerpt, maar niet met stelligheid durft te zeggen dat het misbruik over onze oostelijke grenzen is gekomen, hebben eenige leden meenen op te maken dat de uitdrukking in Duitschland niet zou voorkomen. Dit laatste is echter stellig wèl het geval. Van gezaghebbende zijde wordt ons medegedeeld dat uitdrukkingen als 'bei diesem Unfall wurden drei Reisende getötet' in Duitschland niet alleen in geregeld gebruik, maar ook 'sprachrichtig' zijn; aan 'töten' (= tot maken, sterben maken) verbindt het Duitsch niet noodzakelijkerwijs het begrip 'opzet'. Vandaar dat de Duitscher kan zeggen: 'im Gedränge sind selbst Menschen getötet worden'. Wij kunnen dat n i e t.

Loonsverlaging

- Nu men thans zoo vaak hoort over loonsverlaging, vraagt men zich onwillekeurig af: 'Vanwaar die verbindings-s?' In den regel ziet men toch dergelijke samenstellingen - waar het eerste lid de werking ondergaat die in het laatste wordt aangegeven - z o n d e r verbindings-s, ook dan wanneer hetzelfde eerste lid in andere

samenstellingen de s wel heeft. Zoo b.v. tijd-verdrijf -verspilling, maar: tijdsverloop, bloed-vermenging -verlies -zuiger: bloedsomloop, brood-fabriek -bakker -rooster: broodsgebrek, geest-verheffend -doodend: geestes-arbeid, pensioen-berekening -verzekering -trekker: pensioens-bijdrage, weer-voorspelling: weers-verandering.

Dus zou men ook verwachten:

loon-verhoging -verlaging: loons-overeenkomst. Kan misschien bij loons-verhoging en -verlaging oorspronkelijk meer gedacht zijn aan rijzen en dalen uit zichzelf onder invloed van vraag en aanbod, dan aan verhoogd of verlaagd worden door den werkgever?

En is het dan - als men bepaald 'lager g e m a a k t w o r d e n' van het loon bedoelt - misschien ook beter om de s weg te laten? (Dr. H.B., d. S.)

Waardepapieren

- In de lijst van germanismen, in het Juni-nummer, hebben wij als aequivalent aangegeven: geldswaardig(e) papier(en). Eenige leden wijzen er op dat de uitdrukking 'waardepapieren' dikwijls ook gebezigd wordt voor 'effecten', 'fondsen', in navolging van het Duitsch, waar 'Wertpapiere' geregeld in die beteekenis voorkomt. 'De noteering der waardepapieren....'

Zou - vraagt één inzender - 'waardepapieren' in de r u i m e beteekenis - dus niet als 'geldswaardig papier' of 'effecten' maar als 'papieren van waarde' (dus met inbegrip van eigendomsbewijzen en derg.; of zelfs van slechts persoonlijke waarde, als familiepapieren en derg.) - niet goed Nederlandsch zijn? Inz. denkt daarbij aan vormingen als: weeldeartikelen, rouwkleeren, negervolk; en: veeboer; en zelfs: hoornvee, kuifleeuwerik, staartmees.

Weder

- "Ik zou", schrijft een van onze leden, "in Onze Taal eens willen wijzen op het dikwijls verkeerde gebruik van "w e d e r", in zinnen als: "Ik ga even uit, maar ik kom zoo w e e r terug". "Hier hebt gij het gevraagde boek; ik zal het gaarne na gebruik w e e r terugontvangen". "Hetgeen U ons van de levering zult terug zenden, zullen wij w e e r van de rekening afschrijven". Een contract, gesloten "tot w e d e r o p z e g g i n g".

"In elk van deze gevallen is het niet de bedoeling het begrip der h e r h a l i n g uit te drukken en dient m.i. het gebruik van "weder", als overtollig, vermeden te worden".

Wij maken gaarne melding van de opmerking van ons lid en zullen niet verzuimen die onder de aandacht van onzen Raad te brengen. In het algemeen dient men met het uitbannen van al wat in de taal 'overtollig' is, eenige voorzichtigheid in

acht te nemen. Wij herinneren in deze aan het woord van een van de leden van onzen Raad met betrekking tot een soortgelijke opmerking in O.T. (1933, blz. 11).

Franc

- Ons lid, de Heer W.E. Voûte, vestigt er de aandacht op dat men in ons land slechts bij uitzondering spreekt van ‘frank(en)’ en dat men zich in de meeste gevallen bedient van het Fransche woord franc(s). - Ons lid is van oordeel dat wij goed zouden doen door het voorbeeld te volgen van de Belgen die, wanneer zij zich van de Nederlandsche taal bedienen, uitsluitend spreken van ‘frank’ en ‘franken’.

Mild

- ‘De verhouding met Londen is zooveel milder geworden’. ‘De milde en wijze moeder, die weet te zwijgen al naar het nood doet’. ‘Het meisje ging, mild leunend op den arm van haar verloofde, uit de rechtszaal’. ‘Een goede shampoo-olie, waarvoor men het best een mild, neutraal praeparaat kan nemen,...’.

Ordening

- Het mooiste van de ordening, oordeelt Mej. Mr. E.C. van Dorp, is ongetwijfeld de naam. Desondanks zou ons lid, de Heer Mr. F.E.H. Groenman willen komen tot vervanging van dit woord door goed-Nederlandsche equivalenten. Voor: ‘ordening’ van documenten zou ons lid willen zeggen: rangschikking; voor ‘ordening’ van het ‘bedrijfsleven’: reglementering van het zakenleven. Soms zal: coördinatie of regeling de bedoeling kunnen uitdrukken.

Steekproef

- Een onzer leden opponeert tegen het overmatig gebruik van dit woord, in de beteekenis van het hd. ‘Stichprobe’.

In de letterlijke beteekenis, het nemen van een monster uit een baal suiker b.v., door het insteken van een daartoe bestemd hol instrument, of, uit een vat met vloeistof, door middel van een steekhevel, is - zegt ons lid - het woord ‘proef’ niet juist; dat moet dan zijn ‘monster’. En in de beteekenis van: de proef op de som nemen, door hier en daar eens een greep te doen, behoeft men het begrip ‘steken’ niet.

(Wij vonden dezer dagen in een van onze groote couranten in deze beteekenis het woord ‘boorproeven’. ‘Men kan alle lijsten niet controleeren; men kon echter boorproeven nemen’. In den regel zal men, in plaats van ‘steekproef’, hetzij ‘monster’, hetzij eenvoudig ‘proef’ kunnen bezigen.)

“Een “germanisme” is “steekproef” niet. We denken hierbij aan een “proef” met de kaasboor, of met de (steek)spade” zegt Prof. Overdiep (in ‘Onze Taaltuin’, 4e jaarg., No. 8).

Steenoot

- Onder het hoofd ‘Brabbeltaal’ hebben wij enkele staaltjes gegeven van potsierlijk Nederlandsch, ontleend aan een Exportblad. Daar kwam ook bij voor ‘knoopen van steenoot’. Wij danken aan ons lid, den Heer A. Donker, de opmerking dat ‘steenoot’ de hier gebruikelijke aanduiding is van wat in het Duitsch ‘Steinnuss’ heet; ons lid kent geen andere benaming. (Inderdaad vermeldt Van Dale het woord zonder afkeuring ‘steenoot, eene kleinesoort van walnoot met steenharde schaal’).

Stoppingen.

- ‘Wie weet’ - vraagt de heer Menkman - ‘één Hollandsch woord te geven voor het stilhouden, of voor de plaats waar stilgehouden wordt?’

Het werkwoord ‘stoppen’ voor ‘stilhouden’ aanvaardt ons lid als een aanwinst; maar ‘s t o p p i n g e n’, een nieuw woord, uitgevonden door de Ned. Spoorwegen, wil er bij ons lid niet in.

Veel meevallen

- ‘Vraagt onze laatste noteeringen aan, de prijzen zullen u veel meevallen’ (adv.)
Waarom niet ‘e r g meevallen’? Of, met minister Oud, h a r d meevallen?

Witbrood

- Onze bakkers worden door hunne organisaties gelukkig gemaakt met strooken papier, om op de vensterruiten te plakken. Deze strooken vermelden dat bij hen verkrijgbaar is: Prima W i t b r o o d.

Natuurlijk begrijpt ieder wel dat hier w i t t e b r o o d bedoeld wordt, maar waarom dat dan niet gezegd?

- Ons lid S. te W. vraagt of de woorden ‘d r a a d f i g u r e n’ en ‘n a a k t f i g u u r’ als goed Hollandsch beschouwd mogen worden. Wie van onze medeleden wil zijn meening te dezen geven? Met betrekking tot ‘draadfiguur’ zouden wij willen wijzen op de analoge gevallen ‘draadborstel, -bril, -gaas, -nagel, -werk’. En wie ‘naaktfiguur’ zou willen verwerpen verzuime niet een bruikbaar equivalent aan te geven.

- “Zooals U bekend is”, schrijft ons lid T.H. uit België, “voert het Vlaamsch in België een harden strijd. Een onderwijzer vraagt een van de leerlingen het raam open

te doen “want” - zegt hij - “i k s t a a n h e e t” (j'ai chaud) - Iemand uit de gegoede burgerij vertelde mij: “Ik z i j n uit Antwerpen”. En zoo voort”.

- Generaal De Bono telegrafeert dat er ‘niets bijzonders’ valt te melden van het front (krantenbericht).

Deze Italiaansche generaal kent blijkbaar zijn Hollandsch nog beter dan de commandant van Hr. Ms. K XVIII (of dan degeen die de woorden van dien commandant zoo slecht vertaalde)!

Standaard-uitspraak.

De eerste gramfoonplaat van het comité, dat zich ten doel heeft gesteld te geraken tot een uitspraak van de taal, die als ‘standaarduitspraak’ zou kunnen gelden - de plaat geeft een proeve van de heldere en doffe klinkers -, ligt ter beschikking van onze leden. Het secretariaat zal deze plaat gaarne laten circuleeren onder die leden, die haar zullen aanvragen.